

Trakya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
e-Dergi

Faculty of Economics and Administrative Sciences
e-Journal

Temmuz-Aralık 2014

ISSN 2147-2483

Cilt 3
Sayı 2

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-Dergi

Cilt: 3 Sayı: 2 Aralık 2014

ISSN: 2147-2483

<http://iibfedergi.trakya.edu.tr>

TRAKYA UNIVERSITY
Faculty of Economics and Administrative Sciences
e-Journal

Volume: 3 No:2 December 2014

ISSN: 2147-2483

<http://iibfedergi.trakya.edu.tr>

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

**İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E-Dergi**

Cilt: 3 Sayı: 2 Aralık 2014

TRAKYA UNIVERSITY

Faculty of Economics and Administrative Sciences e-Journal

Volume: 3 Number: 2 December 2014

Dergi Sahibi/ Owner

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına
Prof. Dr. Berkan DEMİRAL

Editör/Editor

Doç. Dr. Ayhan GENÇLER

Dergi Yayın Kurulu/ Editorial Board

Başkan/ Chairman

Prof. Dr. Berkan DEMİRAL

Üyeler/Members

Prof. Dr. H. Berke DİLAN

Prof. Dr. Sibel TURAN

Prof. Dr. Sadi UZUNOĞLU

Prof. Dr. Kıymet ÇALİYURT

Prof. Dr. Berkan DEMİRAL

Prof. Dr. Nurcan METİN

Doç. Dr. Ayhan GENÇLER

Doç. Dr. Özlem ÖZKIVRAK

Yrd. Doç. Dr. Ebru Z. BOYACIOĞLU

Yayına Hazırlayan

Öğr . Gör. Sedat KOCADOĞAN

İletişim Adresi/Address

T.C. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Balkan Yerleşkesi- Edirne/
TÜRKİYE

Tel: 0284 235 71 51 -52

Faks: 0284 235 73 63-18 57

DANIŐMA ve Hakem KURULU

Prof. Dr. Ayőe AKYOL

Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Metin ATEŐ

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Seyhun DOĞAN

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Sudi APAK

Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. Cemal YÜKSELEN

Beykent Üniversitesi

Prof. Dr. Ebru ÇAĐLAYAN AKAY

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma Füsün İSTANBULLU DİNÇER

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Canan ÇETİN

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. UĞur YOZGAT

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan DİLAN

Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Dilek ALTAŐ

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Zeki AKSAN

Haliç Üniversitesi

Doç. Dr. Engin DEMİREL

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Burak GÜMÜŐ

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Nail ALKAN

Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Yunus YOLDAŞ

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Abdülkadir ŐENKAL

Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Nadir ÖCAL

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Sibel TURAN

Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Sadi UZUNOĞLU

Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Nurcan METİN

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Ayhan UÇAK

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Ayhan GENÇLER

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Süleyman Gökhan GÜNAY

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Sinan ÜNSAR

Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Ercan SARIDOĐAN

İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Bünyamin BACAK

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Aytül ÇOLAK

Trakya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Leyla KAHRAMAN

Nevőehir Hacı Bektaő Veli Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İsmail ERMAĐAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ezgi SEÇKİNER

NİKLAS LUHMANN'IN AUTOPOİETİK TOPLUM GÖRÜŞÜ VE YERELLEŞME OLGUSU

1-20

Cevdet KIZIL, Vedat AKMAN, Nazan DEMİR

DIŞ TİCARET UYGULAMALARINDA AKREDİTİF İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

21-45

Meltem DUĞRU, Enver Erdiñ DİNÇSOY

BANKACILIK HİZMETLERİNİN PAZARLANMASINDA BÖLGESEL MÜŞTERİ PROFİLİNİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI

46-72

Mikail EROL, Metin ATMACA, Seçil ÖZTÜRK

AN INVESTIGATION ABOUT THE EFFECTIVENESS OF PREVENTIVE MEASURES TAKEN DURING CRISIS PERIODS OVER SME's

73-88

Mesut TÜRKAY

EFFECTS OF US QUANTITATIVE EASING ON CAPITAL FLOWS TO EMERGING MARKET ECONOMIES

89-107

Ezgi CEVHER

ÜNİVERSİTE YÖNETİMLERİNDE CİNSİYETE DAYALI MESLEKİ AYRIMCILIĞIN ARAŞTIRILMASI

108-131

Vahap ULUÇ

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ SÜRECİNİN SİYASAL DEĞERLERE ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: HARRAN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİNDE

132-154

Zafer SEZGİN

THE EUROPEAN DEBT CRISIS AND CHANGING STRATEGY OF CBRT

155-174

NİKLAS LUHMANN'IN AUTOPOİETİK TOPLUM GÖRÜŞÜ VE YERELLEŞME OLGUSU*

Ezgi SEÇKİNER**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Niklas Luhmann'ın (1927-1998), Autopietik Toplum Teorisi'ni, yerelleşme olgusuyla birlikte incelemek ve Autopietik Kuramı yönetim bilimi yazınına tanıtarak yerelleşme tartışmalarına kuramsal çerçeveden yeni bir katkı sunmaktır. Luhmann, 1980'lerde geliştirdiği toplum teorisini, yapısal işlevsel kuramın bir anti tezi olarak geliştirmiştir. Toplumunu bir bütün olarak algılayan sistem kuramlarına karşı, parçalı ve kendi kendine yeten alt sistemlerden oluşan bir toplumsal yapıyı savunmuş, modern toplum yapısını en iyi açıklayan kuramsal çerçevenin bu şekilde mümkün olabileceğini savunmuştur. Yerelleşme; merkezi ve bütüncül yönetsel yapılardan, parçalı ve özerk yapılara doğru bir geçişi savunan bir olgu olarak gündemdedir. Luhmann'ın perspektifinden yerelleşme, modern toplumun kaçınılmaz sonucu görünmekte, sağlıklı ve barışçıl toplumsal örgütlenme; autopietik sistemlerden oluşmaktadır. Çalışmada Luhmann'ın toplum teorisine hakim olan; autopoiesis, öz referans, iletişim gibi kavramlar yerelleşme dinamikleri ile iç içe incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Niklas Luhmann, Autopietik Teori, Yerelleşme, Küreselleşme

* Bu çalışma, 2009'da Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde düzenlenen Kamu Yönetimi Forumu'nda bildiri olarak yazarın sunduğu: "Niklas Luhmann'la Yerelleşme Olgusuna Autopietik Bir Bakış" başlıklı bildirinin, genişletilmiş ve çeşitli görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş halidir. Bildiri o tarihte basılmamış, yalnızca sunulmuştur.

** Arş.Gör., Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Beytepe/Ankara, seckiner@hacettepe.edu.tr

AUTOPOIETIC SOCIETY THEORY OF NIKLAS LUHMANN AND NOTION OF DECENTRALIZATION

ABSTRACT

The aim of this study is to examine Autopoietic Theory of Niklas Luhmann (1927-1998) introducing Autopoietic Theory to public administration literature and to make contributions decentralization discussions from the perspective of Luhmann. Luhmann who has developed his society theory in 1930's established his theory as an anti-thesis to structural-functional theory. He defends segmentary social structures instead of structures which see society as a whole and indivisible construction. According to Luhmann, society consists of many system which has its own sub-systems which are self-sufficient. Luhmann defends that it is possible to construct a theory which explains modern society in a best way and takes the society as a divisible structure. Decentralization is on the agenda as a process following segmentary and autonomous structures rather than centralized and holistic constructions. From the perspective of Luhmann, decentralization is an inevitable end of modern society. A healthy and peaceful society must consist of autopoietic systems. In the study the main concepts of Luhmann's theory as autopoiesis, self-reference and communication were examined.

Key words: Autopoietic Theory, Niklas Luhmann, Decentralization, Modern Society Theory.

GİRİŞ

Niklas Luhmann, Autopoietik toplum teorisini iletişim ve teknolojideki büyük gelişmelerle evrilen modern toplum yapısını açıklamak, bugünkü modern toplumun ihtiyaç duyduğunu söylediği "yeni bir toplum kuramı" geliştirmek için otuz yıl boyunca üzerinde çalışarak ve geliştirerek oluşturmuştur. Kuram bütünüyle, kendi kendini üretme, kendini referans alma anlamına gelen "autopoiesis" kavramı üzerine kurulmuştur. Luhmann biyoloji biliminden aldığı bu kavramı ürettiği toplum teorisine uyarlamıştır. Autopoiesis kavramını toplumsal sistemin inşasında merkeze yerleştiren Luhmann, toplumsal sistemlerin, kendi kendini referans alan, kendi kendini üreten ve organize eden autopoietik sistemlerden oluştuğunu söylemektedir. İletişim ve teknolojik gelişme sonrası, hiyerarşik olarak gittikçe merkezleşen ve işlevsel olarak ayrımlaşan modern toplum, din, ilim, aile, iktisat, siyaset gibi

alt sistemlerden oluşmuştur ve bu sistemlerin her biri kendi içerisinde özerk bir sistem olarak evrilir, değişir, kendi aksaklıklarını giderir ve sistemin devamlılığına katkıda bulunur.

Luhmann'ın teorisinde sık sık vurguladığı iletişim, işlevsel farklılaşma ve öz referans kavramları, küreselleşme akımı ile birlikte sürekli bir değişim içerisinde olan “dünya toplumu”¹ açıklamak için kullandığı genel bir kavramsal çerçeve olarak ele alınabilir. Luhmann'ın teorisindeki, özerk alt sistemler, sistemler arası iletişim, işlevsel farklılaşma, öz referans ve autopoiesis kavramları, merkezi yönetimin yetki ve görevlerini, yerel birimlere aktarma, olarak tanımlanan yerelleşme sürecini çağrıştırmaktadır. Merkezi yönetimin elindeki karar verme, planlama ve kamu gelirlerinin toplanması gibi bir takım yetkilerini, yerel birimlere (yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına, kamu tüzel kişiliklerine, özel sektöre) devretmesi olarak tanımlanan (Eryılmaz 2002: 225) yerelleşme olgusu, bir bakımdan, özerk, bağımsız birimlerin daha işlevsel, etkin ve sonuç odaklı olarak, “büyük sistem” (merkezi yönetim) yararına işlemesine yarayan bir örgütlenme biçimi olarak görülmektedir.

Dünya Bankası'nın tanımıyla yerelleşme;1) herhangi bir hiyerarşik yapılanma içinde üst birimden alt birime yetki devri, 2) merkezi yönetimden valilik, kaymakamlık gibi mülki kademeye taşra birimine yetki devri, 3) merkezi yönetimden ya da mülki kademelerden yerel yönetimlere (özel idarelere, belediyeler, köylere) 4) yerel yönetimlerden gönüllü kuruluşlara ve özel sektöre yetki devridir²

Öte yandan çalışmada yerelleşme ile adı birlikte anılan kavramlardan biri olan yerellik durumu da kavramsal olarak irdelenmiş, yerelleşme olgusu, yerellik durumunu kapsayan bir süreç olarak ele alınmıştır. Yerellik (Sübsidiarite); hizmetlerde halka yakınlık ilkesi, Avrupa Birliği Maastrich Anlaşması'nda; kamu hizmetlerinin daha etkin ve halka daha yakın; dolayısıyla demokratik olarak yerel düzeyde yerine getirilmesini sağlayan ilke” olarak

¹ Luhmann, içinde bulunduğumuz bin yılın sonunda “devletlerin” işlevi ve önemi irdelenmek ve değerlendirilmek isteniyorsa dünya kavramı perspektifinden bakılmak zorunda olduğunu söylemektedir. Dünya çapındaki iletişim sistemi gerçeğini yadsımak mümkün değildir. (Küresel sistemden söz ederken) dünya çapında böylesi bir iletişim sistemine hâla “dünya toplumu” kavramı çok görülüyorsa, toplum kavramı ile ulusal devlet birbirine karıştırılıyor demektir.(Luhmann 1998: 384)

² Birgül, Ayman Güler , Devlette Reform Yazıları, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, s.208.

tanımlanmıştır.³ Yerellik, bir hizmetin vatandaşa en yakın birim tarafından yerine getirilmesini, sadece ve sadece bu birim tarafından ya hiç, ya da yeterince yerine getirilmeyen hizmetlerin bir üst idari birim tarafından üstlenilmesini gerektirmektedir. Yerelleşme ise; yerel birimlere kaynak ve yetki aktarımı ile yerel yönetimlerin özerkliğini korumayı amaçlayan bir süreçtir. Yerelleşme ve yerellik her ikisi de mahalli ve bölgesel olana öncelik veren olgular olarak Luhmann'ın kuramındaki autopoietik bakış açısını yansıtmaktadırlar.

Luhmann, en genel ve basit çerçeveden ele alınacak olursa; farklı parçaların bütünü oluşturduğu toplumsal sistemin, devlet ve piyasada da örgütlenme şeklinin böyle parçalı bir esasa dayandırılması gerektiği hususuna işaret etmiştir.

Niklas Luhmann ve Autopoietik Sistem Kuramı

Luhmann, Autopoietik Sistem Kuramı'nı geliştirmeden önce o güne kadar sosyal sistemler üzerine yazdığı eserleri kurumsal üretim için sıfır seri ifadesini kullanarak bu eserlerin yetersiz kaldığını belirtmiştir (Yoldaş: 2007).

Luhmann yeni bir toplum kuramı geliştirmek istediğini her fırsatta ifade etmiş ve 1997 senesinde Toplumun Toplumu adlı eserini yayımlamıştır (Kneer 1996: 229).

1984 yılında kendi sistem kuramına giriş niteliği taşıyan 674 sayfalık temel eseri "Sosyal Sistemler" isimli kitabını yayınlamıştır. Bu eserde modern toplumların alt sistemlerini incelemiştir. Luhmann'ın bu eserindeki işlediği konular disiplinler arası incelemeler için kullanılmıştır (Yoldaş 2007: 3).

Autopoietik Sistem Kuramı'nın Gelişimi ve Temel Kavramları

³ Ahmet, Tapan, "AB Mevzuatında Yerellik (Subsidiarity) İlkesi", Türk İdare Dergisi, Mart 2006, C.78, S.450, s. 29-42,
http://209.85.129.132/search?q=cache:RbuOCZ3ji7gJ:ahmetapan.blogcu.com/ab-mevzuatinda-hizmette-verellik-subsidiarity-ilkesi1_671111.html+verellik+ilkesi&cd=5&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Erişim Tarihi: 05.09.2009).

Niklas Luhmann, yeni-işlevselci akımın öncü isimleri arasında anılmaktadır. Yeni işlevselci akım, sistem kuramında yapısal-işlevsel sistem kuramını eleştirerek işlevsel-yapısal sistem kuramını öne çıkarmıştır. Yeni işlevselciler, toplumsal bütünleşmenin (toplumun bir bütün olarak algılanmasının) problemleri doğasına dikkat çekerler. Onlar, farklılaşmanın ve hatta eşitsiz farklılaşmanın varlığını kabul ederler.

Luhmann'ın işlevsel-yapısal sistem kuramı, Parsons'un yapısal-işlevsel sistem kuramınının eleştirisine dayanmaktadır. Luhmann 1960'lı yıllarda, Harvard'a gidip Parsons'la tanışarak, kuramının zayıflıklarını tartışmıştır (Yoldaş, 2007, s.47).

Parsons'a göre toplumsal yapının devam edebilmesi, ortak paylaşılan normlar ve değerler üzerinden garanti edilir. Bunlar sosyal sistemler içinde kurumsallaşır ve aynı zamanda bireyler tarafından sosyalleşme süresince kazanılır. Birlikte paylaşılan kültürel değerler ve normlar birlikte yaşamayı garanti eder. (Kneer, 302, Aktaran: Yoldaş, 2007: 48). Luhmann'ı Parsons'tan ayıran kesin çizgi, sosyal sistemler ve toplum arasındaki farklılaşmadan yola çıkan toplum programı analizidir

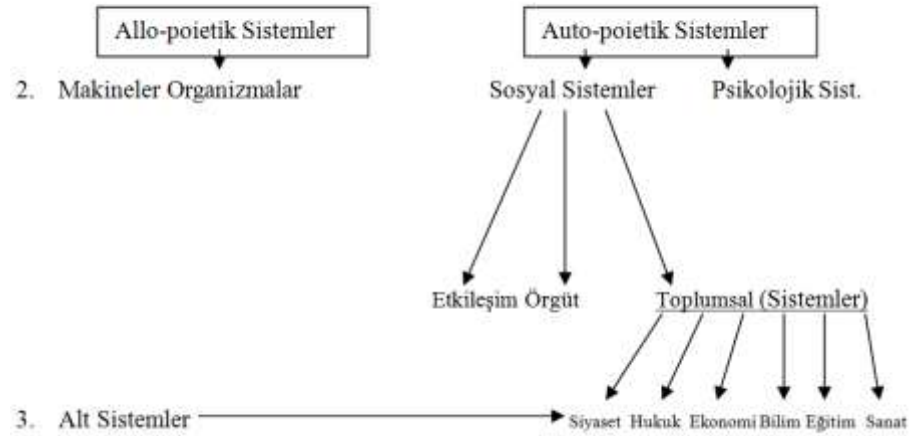
Sistem kuramında paradigma değişimi, Niklas Luhmann'ın Şilili biyolog ve nörofizyolog Humberto R. Maturana/Francisco ve J Verala'nın 60'le ve 70'li yıllarda geliştirdiği öz üretim kavramını sistem kuramına uygulamaya başladığı kabul edilmektedir . “Autopoiesis” Yunanca'da “auto: kendinde” ve “poietin: yapmak” kelimeleriyle oluşturulmuş bir bileşik kelime olup, Türkçe'de öz üretim, kendi kendine üretmek, kendi kendine oluşturmak anlamına gelir (Yoldaş 2007: 42-45).

Kavramın temel önermesi; sistemlerin, klasik biyolojik modellerin iddia ettiği gibi, lineer bir çevresel seçim sürecine tâbi olmadıklarıdır. Maturana ve Varela'ya göre biyolojik sistemler, yaşam temelinde sürekli olarak kendi kendilerini üretmektedirler. Örneğin bir canlı hücre; lipid, protein gibi kendi moleküllerini tekrar tekrar kendisi üretmekte, dışarıdan temin etmemektedir. Autopoietik (kendi kendini üreten) sistemler; kendi iç durumlarını kontrol edebilmekte, kendi varlıklarını sürdürebilmekte ve kendi iç süreçlerini kendi iç dinamikleri tarafından gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda autopoietik sistem çerçevesinde kendi kendini referans alan kendi elemanlarını kendisi üreten ve fakat dışarıdan kendisini üretme noktasında katkı almayan bir sistem modeli çizilmektedir (Bayramoğlu 2004: 92).

Luhmann biyolojiden aldığı autopoiesis kavramını günümüz toplumsal sistemlerini açıklamak için kullanmış, sistem teorisini bu kavram üzerine inşa etmiştir. Luhmann, toplumsal sistemlerin, kendi kendini referans alan, kendi kendini üreten ve organize eden alt sistemlerden oluştuğunu söylemektedir. Toplum, insanlar arasındaki muhtemel bütün iletişimi düzenleyen en kapsamlı sosyal sistemdir. Siyasal sistem de, toplumun alt sistemlerinden biridir ve siyasal sistemlerle birlikte din, ilim, iktisat, aile gibi diğer sosyal sistemler de ayrılmıştır.

Bir sosyal sistem bir öz üretimli, öz referanslı sistem olarak sistem-çevre ayrışması içerisinde kurulur. Son ögesi iletişim olan sosyal sistemler, anlamı ele alan sistemlerdir.

1. Sistemler

Şekil 1. Sistemler, Kaynak: Yunus Yoldaş (2007), İşlevsel Yapısal Sistem Kuramı, İstanbul: Alfa Aktüel, s.52

Operasyonel Kapalılık ve İletişim

Luhmann, sosyal sistemlerin insanlardan ya da eylemlerden oluşmadığına, bir sosyal sistemi kuran şeyin iletişim olduğuna dikkat çekmiştir. Toplumda yalnızca bir sosyal sistemden bahsetmek doğru olmaz, birçok sosyal sistemin varlığı söz konusudur. Toplum birçok sistemi kapsayan bir sistemdir. Luhmann'ın İşlevsel Yapısal Sistem Kuramı'ndan sonra Genel Sistem Kuramı alanında önemli bir paradigma değişimi olmuştur. Toplum diğer sistemleri kapsayan bir bütün olarak tanımlanmaya, kısımlardan ve parçalardan meydana geldiği anlaşılmaya başlanmıştır (Yoldaş, 2007, s.51)

Luhmann'ın kuramına açık sistem-kapalı sistem ayırımının altını çizmek önemlidir. Açık sistemlerde sisteme giriş-çıkış vardır. Kapalı sistemler, çevrenin belirli bir şekilde etkilendiği sistemlerdir. Luhmann, sistemlerin öz itibari ile açık, fakat işlevsel olarak kapalı olduğunu göstermiştir. İşlevsel kapalılıkta, bir sistem bir işi yapıyorsa o hiçbir şekilde dış etkenler tarafından belirlenmemektedir (Yüceyılmaz, 2011, 529).

Sosyal sistemlerde sistemin sınırını oluşturan iletişimin temel dinamikleridir. Çünkü fiili işlemler autopoietik kurgu içinde kendi kendini yeniden üreten ve bu yüzden aynı zamanda gelecekte olması muhtemel operasyonlardır. Bu paradox gibi görünebilir ancak sistemin işleyişini etkilememektedir (Luhman, 1995a, 4, Aktaran: Yüceyılmaz, 529).

Şekil 1.de Luhmann, sosyal sistemleri ve diğer sistemleri tanımlanmış, bunlar arasındaki farklara dikkat çekmiştir. Birincil düzlemde yaşayan (auto-poietik) ve yaşamayan (allo-poietik) sistemler vardır. İkincil düzlemde, sosyal sistemler ve psikolojik sistemler arasındaki ayrımı göstermiştir. Sosyal sistemlerin temelinde etkileşim, örgüt ve toplumsal sistemler vardır. Üçüncü düzlemde, sosyal sistemlerin alt sistemlerini göstermiş, toplumsal sistemlerin; siyaset, hukuk, ekonomi gibi alt sistemleri olduğunu belirtmiştir (Yoldaş, 2007, s.2).

Temel Kavramlar Üzerinden Bir Karşılaştırma: Autopietik Kuram ve Yerelleşme:

Luhmann'ın sistem kuramına Autopoietik Sistem Kuramı yerine öz referanslı sistemler kuramı da denebilirdi. Bu kuramda, kendisi ve çevre ile ilişki kurabilme yeteneğine sahip sistemler veya başka bir deyişle öz referanslı sistemler mevcuttur. Bu sistemler, modernleşme sürecinde evrilen toplumun işlevsel olarak farklılaşması ve giderek alt birimlere ayrımlaşması ile oluşmuştur. Luhmann'ın sistem kuramını anlamak için kuramda sık sık vurgulanan, “autopoiesis”, “işlevsel farklılaşma” ve “özreferans” kavramları irdelenmelidir.

1. İşlevsel Farklılaşma ve Merkeziz Toplum Düşüncesi

Luhmann, modern toplum kuramını oluştururken onu önemli kılan noktanın toplumsal sistemin iletişim teknolojilerindeki gelişme ile büyük bir değişime uğraması ve bu değişimi karşılayacak bir sistem kuramı olması gerektiğini söylemektedir (1995: 430). Yatay, dikey (hijerarşik) ve işlevsel farklılaşma aşamalarıyla toplumsal sistemlerde bir evrim süreci söz konusu olmuştur ve olmaktadır. Bu fark ya da farklılaşma durumu Luhmann'ın yaklaşımını açıklayan temel kavramlardan biridir. Luhmann bu aşamaları ya da farklılaşma tabakalarını şu şekilde sınıflandırmakta ve açıklamaktadır:

1. Temelini kan bağıının oluşturduğu *yatay farklılaşma aşaması* toplumun oluşumunda ilk adımı oluşturmaktadır. Bu yapı içerisinde eğitim, yargı, politika iç içe girmiş tek düze bir kalıp şeklindedir. Bunlar ayrı ve özel bir fonksiyon sergilemezler –ki her an, herkes herhangi bir fonksiyon üstlenebilir-. Aile olmak bir aileye mensup olmak belirleyicidir. Toplum burada merkezizdir ve en ağır yaptırımın toplumdaki dışlanmak olduğu vurgulanmaktadır (Luhmann,1977, s.29-53).

2. *Hijerarşik ayırım*, toplumsal rollerde hijerarşik bir farklılaşmanın görülmeye başlandığı aşamayı ifade etmektedir. Yatay farklılaşma aşamasında oluşan birçok aileden bir şef konumuna yükselmiştir. Klan ve şehir devletlerinin oluşumu da bu döneme rastlar. Bu noktada toplumsal ilişkiyi artık kan değil fakat hijerarşi belirler. Toplum için artık bir merkez söz konusudur. Eğitim, ekonomi gibi farklı toplumsal sistemler oluşmuş fakat belirli bir merkez tarafından belirlenmektedirler. Fonksiyonlarını yerine getiren sistemler mevcuttur ancak bunlar autopoietik nitelik kazanmamışlardır. Çünkü siyaset, bu alt sistemleri belirlemektedir (Luhmann, 1977, 29-53).

3. *Fonksiyonel (İşlevsel) ayırım* aşamasında ise toplumun içinde belirli fonksiyonel sistemler oluşmuştur. Bu sistemler özgür ve otonomdurlar. Toplum içinde hijerarşik aşamada oluşan tek merkez artık ortada

değildir. Bu noktada sistemlerin tek kaygısı kendi varlıklarını sürdürmek, çevreleriyle kendileri arasındaki farkı korumak ve sürekli olarak bu farkı yeniden üretmektir (Luhmann, 1977, 29-53).

Luhmann toplumların fonksiyonel ayırım aşamasında merkezsizleştiğine, merkezsiz bir topluma doğru evrildiğine işaret etmektedir. Bunu işlevsel ayırımı tanımlarken değindiği örneklerde açıkça görmek mümkündür.

Luhmann'a göre, işlevleri itibarı ile ayrılaşmış bir cemiyette, siyaseti cemiyetin merkezine yerleştirmek o cemiyeti yıkıma götürecektir. İşlevsel ayrılaşma, toplumsal sistemin çevresi, toplumun maddi-manevi kaynakları, eşya ve insanlar üzerinde o denli büyük etkiler doğurmuştur ki, bu etkiler neticesi çevre, istikbali belirleyen merkezi faktör konumuna yükselmiştir. Çevrenin gittikçe artan önemi, toplumsal sistem içindeki ayrılaştırıcı yapıyı uyum sağlamaya zorlayacak, bu surette sistem içi ayrılaşmanın ağırlığı yeniden azalacaktır (Luhmann 2002: 23). Luhmann'a göre birçok alanda da bu sürecin doğurduğu mantalite değişiklikleri gözlemlenmektedir. Bu mantalite değişiklikleri bilhassa insanların kendilerine toplumdaki ayrılaşma şablonuyla uyuşmayan hayat tarzı arayışlarında, "bölgesel siyasetin yaygınlaşmasında" "yeni dayanışma gruplarının kuruluşunda" ve sadeliğe, tabiata ve "mahalli olana" öncelik veren tutumlarda kendini göstermektedir" (2002: 24).

İşlevsel ayrılaşmanın başka bir sonucu olarak, toplumsal sistemlerin gelişmesiyle birlikte toplumsal karmaşıklık artmış ve sosyal sınıflı dikey farklılaşmaya götürmüştür. Bu gelişim çizgisi, yüksek kültürlerin ortaya çıkması için gerekli koşulları hazırlamıştır. Yüksek kültürler, şehirlerin kurulmasının bir eseridir. Şehirlerde toplumsal karmaşıklığın artmasına paralel olarak, etkileşim çoğalmış ve bu yapıların zamanla ayrılaşmasıyla sonuçlanmıştır. Örneğin; din, siyasi idareler, iş bölümüyle üretim ve ticaret gibi.

Parçalı farklılaşmış toplumlardan sosyal sınıflı dikey farklılaşmış toplumlara geçilmesiyle birlikte merkez-çevre farklılaşması ortaya çıkmıştır. Böylece toplumlar kendi merkezlerini kurmuşlardır. Her merkezin bir çevresi vardır. Her çevrenin de bir merkezi vardır. Merkez-çevre ayırımı, merkezlerin ekonomik ve idari mekanizmalarını ellerinde tutan soylular zümresi ve yönetici sınıf, şehirlerin oluşması ile meydana gelmiştir.

Luhmann işlevsel ayrılaşmayı modern toplumun karakteristiği olarak görmekte ve sistem çatışmalarını aşağı ile yukarı, devletlerarası çatışmalar, ekonomik rekabet ya da merkez ile çevre arası çatışmalar olarak belirlemiştir (Alver, 2011, s.164).

Luhmann'a göre, merkez-çevre kavramları ve bunların ilişkileri çok çeşitli olarak yorumlanabilir. Şehirler, merkez olarak görülebilir. İmparatorlukların kurulmaya başlamasıyla birlikte, onların, kendilerini dünyanın merkezi, diğerlerini kendilerinin çevresi olarak kavramaları söz konusudur. Çevre-merkez kopukluğu ise toplumların merkezlerinin oluşması ile birlikte başlamıştır. Bu kopukluk her toplumun gerçekleriyle ve bu gerçeklerin şekillendirdiği, dolayısıyla izafi bir biçimde de olsa, kendine özgü olması kaçınılmaz olan sosyo-kültürel, sosyo-politik, evrimle açıklanabilir (Luhmann: 2002).

Yoldaş, (2007, s.138), günümüzde işlevsel olarak farklılaşmış toplumların çeşitli merkezleri olduğu yorumunu yapmıştır. Bu merkezler örnek olarak günümüzden ABD ve Avrupa Birliği'ni vermiştir. Luhmann'a göre modern toplum işlevsel fark içeren bir sistemdir. Bu sistemler özgür ve otonomdurlar. Toplum içinde hiyerarşik aşamada oluşan tek merkez artık ortada değildir. Bu noktada sistemlerin tek kaygısı kendi varlıklarını sürdürmek, çevreleriyle kendileri arasındaki farkı korumak ve sürekli olarak bu farkı yeniden üretmektir. (Yoldaş 2007 s.138).

İşlevsel ayrılaşmanın modern toplumda yarattığı çok önemli bir değişim, kendini refah devletinin “dâhil etme prensibinde” göstermektedir. Refah devleti, siyasi dâhil edişin gerçekleştirilen halidir. Dâhil etme, toplumun bütün kesiminin toplumsal işlevler sisteminin ürettiği hizmetlere dâhil edilmesini ifade etmektedir. Dâhil etmek, sadece herkesin toplumsal refahının güvence altına alınması ve refah standardının yükseltilmesinden ibaret değildir. Dâhil etme prensibi toplumdaki asgari standardın yükseltilmesi istikametinde gerçekleşmekte, her an ortaya çıkabilecek yeni problemlerin doğuşuna işaret etmektedir. (Umumi tuvaletlerde otomatik el kurutucularının kullanılması, tatillerde bot kullananların botlarını park edebilecekleri iskelelerin yapılması gibi) (Luhmann 2002: 27). Böylece beşeri hayatın birçok ciheti günden güne siyasi hizmet alanına dâhil edilmiştir. Bu dâhil edilme, siyasi sistemin ayrılaşması sayesinde meydana gelmiştir. İşte bu noktada dikkate alınması gereken modern devletin asıl sorununun toplumsal totalizasyon ya da “bütünleşme” olmadığıdır.

Luhmann'ın düşüncesinde merkezsiz toplum olgusunu aşağıdaki ifadesinde açıkça görmek mümkündür:

...”Buradaki asıl mesele bu toplumsal alanlarda ortaya çıkan ayrışmaların birbirleriyle ahenkli hale getirilmesi ve birbirleriyle yeniden kombine edilmesidir. Ayrışan işlevselliğe bağlı olarak ayrışan çeşitli taleplerin tek merkezden karşılanması fikri problemlidir. Ayrışan topluma, çeşitlenen taleplere farklı siyasetlerle yanıt vermek, küçük küçük sistemlerin işleyişine katkıda bulunarak toplumun genelinde bir harmoni yaratmaya yardımcı olur.”⁴

Yukarıda bahsedilen bütünleşme ve uyum fikrine karşı olan tavrı Luhmann'ın yeni işlevsel akımın öncülerinden biri olmasının bir göstergesidir. Luhmann, düzenin gündelik etkileşimlerimizde sürekli olarak üretilme derecesine dikkat çekmektedir. Luhmann bir yapısalcı olan Parsons'un, “ortak değerler ve normlar toplumsal düzenin ön koşuludur” iddiasını kesin bir dille eleştirir. Modernite ile birlikte toplumsal düzen, temel değerler veya yaygın normatif bütünleşme olmadan sağlamıştır. Bu bütünlüğü parçalayan ancak bir uyum içerisinde yürümesini sağlayan mekanizma ise, sistemin kendi kendini referans alan küçük sistem parçacıklarından oluşma özelliğidir (Beart 1998: 60-63).

Kendi Kendini Referans Alma (Öz Referans)

Öz referans kavramını Luhmann şu şekilde açıklar: “Kendini teşkil eden öğeleri kendi üreten ve üreterek yenileyen sisteme kendini referans alan sistemdir” (Luhmann 2002: 34) .

Kendini referans alan bir sistemde, sisteme ait olan her şey, sistem tarafından kendi kendine üretilir. Sistemi oluşturan elementler, sistem tarafından bu elementlerle uyuşan, sabit bir şekilde yeniden üretilmektedir. Bir sistem sadece kendini teşkil eden öğelerden oluştuğu halde bu öğeler arasında kurulan bir nizam kendi kendini üreterek yenileyebilmektedir. Böyle kendi içinde yeni öğeler üretebilmek ve üretebilme kabiliyetini muhafaza etmek için sistemin kendini referans alması gerekmektedir.

⁴ Niklas, Luhmann, Refah Devletinin Siyaset Teorisi, Bakış Yayınevi, Ankara, 2002, s.27.

Böyle bir sistemin çevresi ile arasında beyindeki gibi doğrudan bir etki-tepki münasebeti bulunmamaktadır. Sistem içinde alınan her ortak karar, aynı sistem tarafından alınmış diğer kararların ışığında ve onlarla alakalı olarak alınmaktadır.

Modern toplum işlevsel ayrılaşmayla beraber, kendi kendini referans alan sistemlerden oluşmaya başlamıştır. Çünkü refah devletinin dâhil etme prensibiyle birlikte merkezi devlet bütün ihtiyaçlara cevap vermekte zorlanmaktadır. Bu noktada Luhmann'ın sistemlerin kendi kendilerini var etme yetenekleri ile yönetim paradigmasında sık sık söz edilen *öz örgütlenme ve karşılıklı bağımlılık* kavramları büyük benzerlikler göstermektedir.

Toplumların kendi kendilerini var etme yetenekleri, yönetim alan yazınında, toplumsal özerklik başlığı ile tartışılmaktadır.⁵ Bunun kuramsal dayanağını *Autopoietik* sistem teorisinin sağladığını söylemek mümkündür. *Autopoietik Sistemlerdeki* işleyiş, diğer sistemlerin ihtiyaçlarına yanıt vermekten ziyade, kendi varlığını sürdürmek şeklindedir. Demek ki, kendi kendini kuran, kendi kendini örgütleyebilen ve kendi kendini yeniden üreten sistemler söz konusudur. Bunlar, her durumda diğer sistemlerle karmaşık bir yolla birlikte evrilir ve birlikte var olabilirler. Bunların toplumsal açılımı basitçe şöyledir: *Autopoietik* sistem, kendi kendini kurma özelliğine sahip olduğu için, dışsal değişimlere -kendi örgütlenmesini değiştirecek güçte olsa bile- kendi hukuku ve işleyişi içinde yanıt üretebilme yeteneğine sahiptir (Bayramoğlu 2004: 93). Buna örnek olarak Luhmann piyasa ekonomisini göstermektedir. *Autopoietik* sistem, kendi kendini düzenleme özelliği sayesinde üretim faktörlerinin fiyatlarını da kendiliğinden düzenler.

Denetim (Kontrol) Meselesi: Kendi Kendini Kontrol Eden Sistemler

Luhmann'ın kuramsal evreninde autopoietik sistemlerin kendi kendini kontrol eden sistemler olduğunun özellikle altı çizilmiştir. Luhmann, sistemlerin kendi kendilerini kontrol etmelerinin sistemler arası iletişim bağına

⁵ Sonay, Bayramoğlu, “Yönetişim ve Demokrasi İlişkisinde Siyasal İktidar Sorunu”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.94.

kuvvetlendireceğini belirtir. “Kontrol edenlerin kontrol edilmesi artık her kısmi sistemin bir iletişim bütünlüğü içinde yer alması ile sağlanmaktadır.”⁶

Luhmann, “Refah Devleti’nin Siyaset Teorisi” başlıklı kitabında “Gözlemin Gözlemi” başlığı altında kendini kontrol eden sistemleri şu şekilde tarif eder:

Farklılaşmış sistemlerde farklılaşma sistem içinde birbirlerinin iç yüzünü tam olarak göremeyen ve yine birbirlerinin ne yapacaklarını tam olarak hesap edemeyen çok sayıda alt sistemin oluştuğunu ifade etmektedir (Luhmann 2002: 47).

...Farklılaşma ile birlikte sistem içinde kaçınılmaz olarak kara-kutu ilişkilerinin oluştuğu ve farklılaşmanın sürdürülmesi ile kara-kutu ilişkilerine olan ihtiyacın arttığı doğrudur. Sistemler bu farklılaşma yolunda kendi şeffaflığından her geçen gün daha fazla uzaklaşmaktadırlar. Fakat bununla birlikte, kara kutu gözlemleri diğer yandan da diğer sistemlerle olan ilişkilerde şeffaf kuralların oluşturulmasına ve bu kurallar sayesinde tecrübe kazanılmasına imkan sağlamaktadır. Sistemler birbirlerine karşı şeffaf olmayışlarına dayanarak kendi aralarında karşılıklı etkileşim ilişkileri kurmakta ve bu karşılıklı etkileşim içinde belli bir şeffaflık kazanabilmektedir. Zira gözlemlerin sınırlı olduğunu görerek belli davranışlarda bulunan sistemlerin sergiledikleri bu davranışlar, daha kuvvetli bir şeffaflığa sahip olan karşılıklı etkileşim ilişkileri doğurmaktadır (Luhmann 2002: 50).

Luhmann, sistemlerin kendi kendilerini gözlemelerinin tam bir şeffaflık getireceğini, aksi halde birbirlerini gözlemleyen sistemlerin her biri için, diğer sistemin “kara kutu” niteliğinde bir gözlenemez yanının mutlaka olacağını anlatmaktadır. Buna göre, birbirlerini denetleyen sistemler mutlaka birbirlerinde görmedikleri, gizli kalan bir parça yer olacaktır. Ancak eğer sistemler kendi içerisinde gözlemde bulunurlarsa bu kara kutunun açığa çıkması, görünürlüğü ve sistemler arası iletişimin iyileşmesine katkıda bulunacaktır.

⁶ Niklas Luhmann, Refah Devletinin Siyaset Teorisi (Çev. Medeni Beyaztaş), Bakış Yayınları, İstanbul, 2002 s.47.

Yerelleşme Olgusuna Autopoietik Bir Bakış

Hem Autopoietik Kuram'ın hem de yerelleşme olgularının her ikisinin de çıkış noktasını “küreselleşme hareketi” ya da “küresel toplum olgusu” oluşturmuştur. Yerelleşme, küreselleşmenin ikiz hareketi olarak doğmuş, küresel dünyanın yarattığı yeni düzenin gerekli örgütlenme şekillerinden biri olarak gündeme gelmiştir. Autopoietik Kuram ise, teknolojinin ve iletişim ile birlikte farklı bir yaşayış biçimi ve toplum siyaseti gerektiren küresel toplum için üretilmiş bir sistem kuramıdır. Hem yerelleşme yanlısı tezler, hem de Autopoietik Kuram küresel dünyada nasıl bir toplum yapısının, nasıl bir toplumsal-yönetimsel örgütlenme şeklinin daha iyi olacağı konusu üzerinde durmuştur. Bu noktada hem bir teori olarak Autopoietik Kuramın, hem de bir süreç olarak yerelleşmenin odaklandığı temel noktalar, küreselleşmenin toplumsal ve yönetimsel alanlara getirdiği büyük değişiklikler ve problemler olmuştur.

Autopoietik Sistem Kuramı ile Luhmann'ın ve yerelleşme sürecinin bu doğrultudaki ilk önerisi, “merkezin küçültülmesi” dir. Bunun için Luhmann, yukarıda ayrıntıları ile bahsedilen büyük teknolojik gelişimin yarattığı, üretimdeki uzmanlaşma ile birlikte gelen; daha öncesinde dikey hiyerarşik olan bir toplumdaki yatay hiyerarşik topluma geçişimizi dayanak almış ve tek bir merkezden yönetilemeyecek bir toplum yapısında doğru evrildiğimize işaret etmiştir. Bunun için günümüz modern toplumlarının, işlevsel bir şekilde hiyerarşilenmiş (merkezden emir almayan), özerk, dışarıdan herhangi bir destek almadan kendi kendini üretebilen, yenileyebilen ve referans alan autopoietik alt sistemlerden oluştuğunu söylemiştir. Yerelleşme hareketi ise yine aynı doğrultuda, küreselleşme sonucu özellikle 80'lerde başlayan ekonomide liberalleşme hareketlerinin “merkezi devletin küçültülmesi” söylemleri ile birlikte özellikle Amerika'da ve Avrupa toplumlarında yeni bir siyasal akım olarak başlamıştır. Yerelleşme hareketinin geçmişi küreselleşme sürecinden bağımsız olarak ele alınamamaktadır. İletişim ve teknolojiye büyük ve hızlı gelişim, ülkeler arası ticaretin hızla gelişmesi, malların serbest dolaşımı ve ekonomik anlamda ülkelerarası sınırların muğlaklaşması ile birlikte küreselleşme bir yeni akım olarak sesini duyurmaya başlamıştır. Böylelikle ekonomik anlamda, uzmanlaşmış birimlere uygun, sınırsız dolaşıma engel oluşturmayacak bir yönetim biçimine ihtiyaç duyan yeni ekonomik düzen, toplumsal ve sosyal yapıyı hızla dönüştürürken ülke kamu yönetimlerini de etkilemiştir. Daha hızlı, etkin ve sonuç odaklı bir yönetim yapısı için “böl ve yönet” siyasaları da yerelleşme, bölgeselleşme hareketlerinin önünü açmıştır. Merkezi devletin hantal ve bürokratik yapısından uzak, kü-

çük ve yerel birimlerden oluşan yönetim birimlerinin öne çıkması bu durumda kaçınılmaz olmuştur.

Yerelleşmenin iyiliğini savunduğu yerel özerklik olgusu, Luhmann'ın teorisindeki autopoietik kavramı ile ortak noktalarda buluşmaktadır. Öncesinde de değinildiği gibi, auto-poietik, kendi kendini üreten, referans alan, kendini referans alma ve kendi yaşamını sürdürme noktasında dışarıdan herhangi bir yardım almayan anlamına gelmektedir. Autopoietik sistem de, kendi kendine yetebilen, kendi yaşamını dışarıdan yardım almaksızın sürdürebilen, gerektiğinde kendini yeniden üreterek yenileyebilen sistem demektir. Yerel özerklik, yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle işbaşına gelmiş olmaları ve kendi işlerini kendi organları eliyle dışarıdan hiçbir karışma almaksızın görmeleri, tüzel kişilik sahibi bulunmaları anlamına gelir. “Tüzel kişiliğe sahip olmak demek, yerel birimin kendi öz yasaları, hukuk kuralları ve bağımsız öz-kaynakları olması demektir” (Keleş: 2006). Bu noktada Luhmann'ın bahsettiği autopoietik sistemler, yerelleşmeye konu olan yerel birimlerle büyük benzerlik göstermektedir. Ancak yerel birimler her zaman dışarıdan tamamen bağımsız olamamaktadır. Yerelleşmenin sunduğu anlamda yerel özerkliğin uygulaması ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle beraber, yerel yönetimler merkezle karşılıklı yasal ve akçal (mali) bağımlılık şeklinde faaliyetlerini devam ettirmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerde autopoietik sistemlerdeki gibi tam bir bağımsızlıktan söz edilememektedir. Ancak yerel birimlerin özerk olması, kendi kararlarını kendileri vermesi, işlevsel olarak bölümlenmiş bir göreve hizmet etmeleri, özerk bütçeleri olması ve işleyiş sürecinde büyük ölçüde bağımsız olmaları onların büyük ölçüde birer autopoietik sistem olarak değerlendirilmesini de kaçınılmaz kılmaktadır.

Luhmann'ın kuramının anlaşılma noktasında en önem verdiği unsurlardan biri olan öz-referans kavramı ise yerelleşme akımının olumlu baktığı öz örgütlenme, öz-yönetim ve karşılıklı bağımlılık kavramlarını çağırıştırılmaktadır.

Öz referans kavramını Luhmann şu şekilde açıklar: “Kendini teşkil eden öğeleri kendi üreten ve üreterek yenileyen sisteme kendini referans alan sistemdir (Luhmann 2002:34).

Toplumların kendi kendilerini var etme yetenekleri, yönetim alan yazınında, “toplumsal özerklik” başlığı ile tartışılmaktadır. Bunun kuramsal

dayanağını Autopoietik sistem teorisinin sağladığını söylemek mümkündür. Autopoietik Sistemlerdeki işleyiş, diğer sistemlerin ihtiyaçlarına yanıt vermekten ziyade, kendi varlığını sürdürmek şeklindedir. Demek ki, kendi kendini kuran, kendi kendini örgütleyebilen ve kendi kendini yeniden üreten sistemler söz konusudur. Bunlar, her durumda diğer sistemlerle karmaşık bir yolla birlikte evrilir ve birlikte var olabilirler. Bunların toplumsal açılımı basitçe şöyledir: Autopoietik sistem, kendi kendini kurma özelliğine sahip olduğu için, dışsal değişimlere -kendi örgütlenmesini değiştirecek güçte olsa bile- kendi hukuku ve işleyişi içinde yanıt üretebilme yeteneğine sahiptir (Bayramoğlu 2004: 92).

Yerel yönetimlerde bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi merkez ve yerel arasında kendini gösterir. Yerel yönetimler kendilerini ilgilendiren işlerde özerk birer kuruluş olsalar da birtakım kaynaklarla ve kimi ülkelerde idari vesayet yoluyla merkeze bağlıdırlar. Merkezi yönetim de yereldeki işlerin yürütülmesi, halkın gereksinimlerinin kendisine daha yakın bir birimden daha etkin bir biçimde karşılanması, kaynakların etkin kullanımı, kararların daha yakın yönetim biriminden daha esnek ve hızlı bir şekilde verilebilmesi, yerel yönetimin daha kolay denetlenebilir olması gibi birçok nedenden dolayı yerel yönetimlere ihtiyaç duyar. Dolayısıyla kendiyle ilgili kararları kendi verebilen, kendi kaynakları ile yaşamını sürdürebilen, kendi kuralları ile yaşayabilen ve sorunlara kendi iç işleyişi içinde yanıt bulabilen yerel birimler, birer öz-referanslı sistem olarak adlandırılabilir. Yerel birimlerden kasıt federe birimler, sivil toplum kuruluşları, özerk kamu tüzel kişilikleri ve yerel yönetimlerdir. Ancak, yerel yönetimlerin yaşamlarını sürdürme konusunda merkezi yönetime akçal yönden bağımlı olduklarını düşündüğümüzde, onları Luhmann'ın teorisinde bahsettiği öz referanslı autopoietik sistem tanımına dâhil edemesek de, büyük ölçüde benzer olduğunu kabul edebiliriz.

Luhmann'ın teorisinde önemle üzerinde durduğu sistem-içi ve sistemler-arası iletişim kavramı, yerelleşme akımının ve özellikle yerellik olgusunun vazgeçilmez unsurlarından olan ve adı sıklıkla yerellik ile birlikte anılan katılım olgusu, işaret ettikleri sonuçlar bakımından bizi aynı yöne götürmektedir. Luhmann teorisinde iletişime hayati bir önem atfeder. Ona göre, "iletişim ürettiği" ve "bağlantı kurma yeteneğine" sahip olduğu sürece bir sosyal sistem kendi kendini yönetebilir. İnsanların eylemlerini birlikte gerçekleştirmek zorunda oldukları için iletişim kurmayı öğrendiklerini ve bu nedenle de iletişim ve eylemin dünyada var olma temel durumunun iki şekli olduğunu düşünmektedir. "*Toplum insanlardan oluşmaz toplum insanlar arası iletişimden oluşur.*" Diyerek, bireyi iletişimin gerisine atmış, ona bir "işlev

taşıyıcı” sıfatını yüklemiş ve toplumu tek tek bireylerin değil, onların iletişimsel eylemlerinin oluşturduğunu vurgulamıştır.

Yerleşmenin vurguladığı yönetime katılım olgusu da, bireyin iletişimsel eylemini kamusal alana taşınması ile doğrudan ilintilidir. Katılma, oy verme, fikir belirtme yolu ile birey, sistemle olan ilişkisini bir koda bağlamış olur ve bu kodların tümü iletişimsel eylemleri oluşturur. Yerleşmenin çok önemli iki unsuru vardır; birincisi, “hizmette yerellik”, ikincisi ise; “katılım”. Yönetimin yerel bir birime indirgenerek, hizmeti vatandaşın ayağına götürmek ve ondan yönetime katılmasını bekleyerek, “birlikte yönetmeye” çalışmak, bir anlamda “yönetişim” dizgesine hizmet etmek, yerleşme hareketinin öncül amaçlarındandır. Yönetime en yakın birimden katılmak sistem içi iletişimsel eylemi aktifleştirerek, farklı iletişimsel kodları kamusal alana taşımak, bir anlamda demokratikleşmeye de hizmet etmek demektir. Bu noktada Luhmann’ın Avrupa’nın farklılaşmış ve çok kültürlü toplum yapısı için, ortak değerlerde birleşen ve bir bütün olarak işleyen bir toplumsal sistem teorisi öneren yapısal-işlevselci Parsons’a karşı çıkarak, farklılıkların kendi farklılıklarını ortaya koyarak bütünleştikleri bir toplum teorisi ortaya atması açıklayıcıdır. Çünkü yeni işlevselciler, bir anlamda modernitenin ortak değerler söylemine, toplumun bir bütün olarak algılanması fikrine karşı çıkarak, farklılıklar zemininde bir toplum teorisini savunmaktadırlar. Autopoietik Toplum Kuramı da bu doğrultuda Luhmann’ın farklılıkların merkezi olan Avrupa’nın merkezinde, Almanya’da ürettiği işlevsel-yapısal teorisinin öncü teorisidir.

Toplumsal kontrol ve denetim konusunda, Autopoietik teorisinin kendi kendini kontrol eden sistemleri temel alması da, yerleşme akımının yerel birimlerde iç denetimi önde tutması ile örtüşmektedir. Autopoietik kuramda denetim, farklılaşmış sistemlerin kendi kendilerini gözlemelerinin tam bir şeffaflık getireceğini, aksi halde birbirlerini gözlemleyen sistemlerin her biri için, diğer sistemin “kara kutu” niteliğinde bir gözlenemez yanının olması anlamına gelmektedir. Yani birbirlerini denetleyen sistemlerin mutlaka birbirlerinde görmedikleri, gizli kalan bir parça yerleri olacaktır. Ancak eğer sistemler kendi içerisinde gözlemde bulunurlarsa bu kara kutunun açığa çıkması, şeffaflığa ve sistemler arası iletişimin iyileşmesine katkıda bulunacaktır. Yerleşme yanlısı tezlerin yerel birimlerde iç denetimi savunması ise, dıştan yapılan denetimin yerel birimin özerkliğine zarar vereceği, diğer yandan iç denetimin daha etkin ve hızlı olacağı yönündedir. Diğer yandan halkın yönetime yakın olması ve halkın yerel birimlerin faaliyetlerini daha yakından denetleme olanağının bulunması da yerleşmenin avantajları ara-

sında sayılmaktadır (Gürgür ve Shah: 2000). Bu yönetişimin yazınının sıklıkla vurguladığı yönetimde saydamlık ve hesap verilebilirliği de güçlendirir bir katkı sunmaktadır.

SONUÇ

Niklas Luhmann'ın geliştirdiği Autopoietik Kuram, günümüzün yerleşmeye doğru evrilen örgütsel ve toplumsal yapılanmasına kuramsal bir çerçeve çizmektedir. Özellikle, gözlemin gözlemi, sistemler arası iletişim ve kendi kendini referans alan alt sistemler tespiti, günümüz toplum yapısına getirilmiş en açıklayıcı kuramsal çerçeve olarak kabul edilebilir. Diğer yandan, Luhmann'a yönelik eleştiriler, genellikle onun anlaşılması zor bir yazar olduğu yönündedir. Her ne kadar Luhmann'ı anlamak zor olsa da, modern toplum yapısı için ürettiği kavramsal çerçeve sistem kuramında dikkate değer bir paradigma değişikliği yaratmıştır. Luhmann, "Refah Devleti'nin Siyaset Teorisi" kitabında, modern toplumun hem ekonomik, hem siyasal anlamda yaşadığı krizlerin çözümünün sistemler arası açık bir iletişim olduğunu belirtmiştir. Bugün siyaset teorisyenlerinin vurguladığı, tolerans, toplumsal hoşgörü, farklılıklara saygı, ve yönetim yazınının altını çizdiği, yerellik, yönetimde şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım gibi kavramlar, Luhmann'ın 90'larda çerçevesini tam olarak çizdiği toplum teorisinde vardır. Autopoietik Kuram'la Luhmann, yerleşen bir toplum yapısına doğru evrildiğimizi söyler. Bu anlamda kuram, yerleşmenin gerekliliği konusundaki tartışmalara kuramsal bir dayanak oluşturması bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Ayman Güler, Birgül, Devlette Reform Yazıları, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.

Alver, Füsün, "Niklas Luhmann", Kadife Karanlık Ayna Şovalyeleri (Ed. Gül Batuş ve Diğerleri), Su Yayınevi, İstanbul, 2011.

Bayramoğlu, Sonay, Yönetişim Zihniyeti, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2005.

Bayramoğlu, Sonay, Yönetişim ve Demokrasi İlişkisinde Siyasal İktidar Sorunu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2004.

Beart, Patrick, Social Theory in the Twentieth Century (Yeni İşlevselcilik ve Niklas Luhmann, (Ümit Tatlıcan, Çev.), Polity Pres, 1998.

Eryılmaz, Bilal, Bürokratik Devletten Etkin Yönetime, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.

Görmez, Kemal, Küreselleşme ve Yerelleşme, Odak Yayınevi, Ankara, 2005.

Gürgür, Tuğrul, Anwar Shah (2000). "Localization and Corruption: Panecea or Pandora's Box?" World Bank Policy Research Paper 3486.

Keleş, Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul, 2006.

Köse, Ömer, "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü" Sayıştay Dergisi, Sayı 49, 2003.

Kneer/Nassehi, Niklas Luhmann Theorie Sozialer Systeme, München, 1996.

Luhmann, Niklas, Social Systems, Stanford University Pres, California, 1995.

Luhmann, Niklas, Refah Devletinin Siyaset Teorisi (Medeni Beyaztaş, Çev.), Bakış Yayınevi, İstanbul, 2002.

Luhmann, Niklas," Differentiation of Society", Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie, Vol. 2, No. 1 pp. 29-53 Canadian Journal of Sociology, Winter, 1977.

Tapan, Ahmet, "AB Mevzuatında Yerellik (Subsidiarity) İlkesi", Türk İdare Dergisi, Mart 2006,C.78, S.450, s. 29-42, http://209.85.129.132/search?q=cache:RbuOCZ3ji7gJ:ahmetapan.blogcu.com/ab-mevzuatinda-hizmette-yerellik-subsidiarity-ilkesi_1_671111.html+yerellik+ilkesi&cd=5&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (Erişim Tarihi: 05.09.2009).

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Aralık 2014 Cilt 3 Sayı 2 (1-20)

Yoldaş, Yunus, İşlevsel-Yapısal Sistem Kuramı, Alfa Aktüel, İstanbul: 2007.

Yüceyılmaz, Arda, “Niklas Luhmann’ın Kuramsal Evreninde Anahtar Açıklayıcılar”, Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar, Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm Arayışları, Hilal Onur İnce (Ed.), Doğu-Batı Yayınları, Ankara: 2010.

DIŞ TİCARET UYGULAMALARINDA AKREDİTİF İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Cevdet KIZIL *, Vedat AKMAN**, Nazan DEMİR***

ÖZET

Bu çalışma, dış ticaret işlemlerinde ve uygulamalarında akreditifli ödeme şeklini incelemektedir. Günümüzün gelişen ve değişen iş dünyasında, gerçekleşen ticaret hacmi eskisine göre çok daha büyük ve şirketler arasındaki yarış ise hiç olmadığı kadar fazladır. Bu nedenle, ithalat ve ihracat yapan firmalar, işlemlerini doğru bir biçimde yapabilmek için en iyi ve en güvenilir olan ödeme biçimine başvurmak istemektedirler. Akreditifli ödeme biçiminde, taraflara bankaların işlemelerinde kesinleşmiş bir ödeme garantisi sunulmaktadır ve bu nedenle belirtilen ödeme biçimi dünyada en çok tercih edilen yöntem olarak göze çarpmaktadır. Aynı zamanda, ithalatçı ve ihracatçı tarafından firmada tutulan işlem kayıtları ve bu işlemlere aracı olan bankalarda tutulan kayıtlar da akreditif işleminin başarıyla tamamlanabilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada akreditifin tanımı, sürecinin uygulanmasındaki yardımcıları ve akreditifin türleri incelenirken, bu işlemlerin nasıl muhasebeleştirildiği de açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akreditif, Dış Ticaret, Muhasebe, İhracat, İthalat

* Yrd.Doç.Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, İngilizce İşletme Bölümü

**Yrd.Doç.Dr., Beykent Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

*** Öğrenci Asistanı, Yalova Üniversitesi, İİBF, İngilizce İşletme Bölümü

THE ACCOUNTING OF LETTER OF CREDIT TRANSACTIONS IN FOREIGN TRADE PRACTICES

ABSTRACT

This paper discusses the importance of “letter of credit” in foreign trade transactions and practices. In today’s changing and developing business world, trade has a larger volume than ever before and competition among companies are higher than it has ever been. That is the reason why companies which do export and import are looking for the best and most reliable way of doing their transactions. Reassurance of banks in foreign trade implementations for companies provides this safeguard. This explains why letter of credit is the most preferred way of payment in foreign trade. Also, the records kept by the companies which do import and export and the records kept by banks belonging to firms are really important to accomplish the aim of the payment in letter of credit. In this paper, we mention the definitions, processing aids and the sides of payment related to letter of credit and discuss how accounting processes are carried out.

Keywords: Letter of Credit, Foreign Trade, Accounting, Export, Import

GİRİŞ

Globalleşme kavramının gün geçtikçe hız kazandığı bu günlerde, iş dünyasında, dış ticaretin ve sermaye hareketlerinin gittikçe artması, para ve finans piyasasında da büyük gelişmelerin doğmasına sebep olmuştur. Bu nedenle ihtiyaç sahipleri, yurt içi piyasalarındansa, daha çok getiri sağlayan yurt dışı piyasalarına yönelme eğilimi göstermiştir (Öztürk,2012:30). Türkiye'nin özellikle 1980'li yıllarda hız kazanmaya başlayan dış ticaret hamleleri günümüzde de katlanarak devam etmektedir ve dış ticaret artık ticaretin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir (Dölek,2007:5).

Türkiye'de yerleşik olan yerel işletmeler ile yurt dışındaki işletmelerin gelişen ticari ilişkileri, uluslararası ticari teslim şekilleri, ödeme şekilleri, ithalat-ihracat yönetmeliği, diğer dış ticaret rejimleri, gümrük ve kambiyo mevzuatı gibi kavramların önemini arttırmıştır. Yapılan her dış ticaret işleminde, işlemin tür ve özelliğine göre belgeler kullanılır ve bu belgelerin sistemli bir biçimde muhasebe standartlarına uygun olarak muhasebe kaydının yapılması gerekmektedir (Gürsoy,2009:34).

Akreditif, dış ticaretteki ödeme şekillerinden birisi olup en güvenilirli olarak nitelendirilmektedir. Güvence vermek, temin etmek anlamındaki "accredits" kelimesinden gelmektedir ve kelimenin kökü bile akreditif işleminin güvencesini vurgulamaktadır. Günümüzün hızla globalleşen ve değişen iş dünyasında, işlemlerin en güvenli biçimde yapılmasını sağlamak çok önemlidir ve akreditifi bu amaca hizmet eden bir finansal araç olarak tanımlamak mümkündür (Dölek,2007:25).

Dış ticaretteki ödeme şekillerinden biri olan akreditif, temelde ithalatçı ve ihracatçının belirli koşulları yerine getirmesi sonucunda ödemenin yapılacağını gösteren bir taahhüt şeklindedir. Koşullar, tarafların, malı sözleşmede yer alan şekilde teslim edilmiş olduğunu kanıtlayan belgeleri ilgili bankalara sunması ile gerçekleşmiş olur (Demir,2002:163). Bu ödeme türünde, ithalatçının bankası, ihracatçının bankası ve ihracatçının ülkesinin tespit ettiği bir aracı banka arasında olan iletişim ile ödeme işlemi gerçekleştirilmektedir (Dölek,2007:25). Akreditif, dış ticaretteki ödeme şekilleri arasında en güvenilirli olarak kabul edilmekte olup, hem ithalatçıyı hem de ihra-

catçıyı her yönden koruyan bir ödeme yöntemidir. İhracatçı, akreditifteki koşullara uygun olara malları sevk ettiğinde mal bedelini alacağına, ihracatçı da koşullara uygun olarak malları gönderdiğini kanıtlayan belgeleri ilgili bankaya sunduğunda ödemenin yapılacağından emin olmaktadır (Öztürk, 2012:303).

Akreditifteki taraflardan ilki olan *akreditif amiri*, malı ithal edebilmek için ilk adım olarak akreditifi açtırma emrini veren ve akreditifi açtıran ithalatçıyı temsil eden kavramdır ve amir bankaya maddi ve kişisel teminat gösteren, ithal edilecek mal için bankaya satış ve rehin hakkını tanıyan taraftır (Öztürk, 2012:304).

Amir banka ise akreditif amirinin, yani ithalatçının akreditifi açtığı kendi bankasıdır ve teminat yoluyla ithalatçıya kefil olur ve akreditif koşullarını yerine getirdiği takdirde de ihracatçıya ödemenin yapılacağı garantisini verir. Amir banka ithalatçının talimatı ile bir akreditif mektubu hazırlayarak ihracatçıya gönderir ve ihracatçı akreditif koşullarını ihlal etmediği sürece yüklenme bedelinin ödeneceğini garanti eder. Amir bankanın ithalatçının kendi ülkesinde yer alması gibi bir zorunluluk söz konusu değildir (Dölek, 2007:26)

Lehdar adına akreditif açılan tarafı, bir başka ifadeyle ihracatçıyı temsil eden bir kavramdır. Lehdar, akreditifteki koşullara uygun bir biçimde düzenlediği belgeleri bankası aracılığıyla ithalatçıya gönderilmek üzere amir bankaya teslim etmekle yükümlüdür. Bu yolla ödeme taahhüdü elde eder ve poliçesine kabul imzasını alır. (Özkan, Tunahan, Demir, 2005:7)

Muhabir banka, ihracatçının bankasıdır ve akreditif işleminin yürütülebilmesi için gerekli olan muhabirlik ilişkisi ile aralarında işlem yapılacak olan iki bankayı birbirine bağlama görevini üstlenen bankadır. İhracatçının ülkesinde bulunur ve akreditifin açıldığını ihracatçıya bildirir. İhracatçının ithalatçıya göndereceği belgeleri kabul ederek lehdara ödemeyi yapar (Öztürk, 2012:304).

Teyitsiz Akreditif lehdara ödeme garantisini veren, sadece amir banka olduğunda ve lehdarın bankasının herhangi bir ödeme yükümlülüğü olmaması koşuluyla açılan akreditif türüdür. *Teyitli Akreditif* ise, teyitsiz akreditiften farklı olarak lehdarın bankasının, amir bankanın teyidine ek olarak kendi teyidini de eklediği akreditif türüdür ve teyitsiz akreditifle karşılaştırıldığında hem amir banka, hem de lehdarın bankası alınan riski en aza indirmiştir (Yılmaz, 2011:44).

Devredilebilir Akreditif genellikle ihracatçı firmanın aracı durumunda olduğu, komisyoncu tarzında iş yaptığı durumlarda, firmanın akreditif kapsamındaki malı, yüklemesinin yapılması için başka bir firmaya devretmesine imkan sağlayan akreditif türüdür (Dölek, 2007:32).

Kırmızı Şartlı Akreditif, peşin ödemeli akreditif olarak da bilinir. İhracatçının bazı durumlarda malı sevk etmeden önceki harcamaları için avans talep edebilme hakkı vardır ve bu gibi koşullarda avansa olanak sağlayan akreditif türü kırmızı şartlı akreditif olarak adlandırılmaktadır. Bu ödeme türünün bu şekilde adlandırılmasının esas sebebi, geçmişte ödeme metinlerinde, peşin ödeme yapılacağı yazısının dikkat çekmesi ve hemen göze çarpması amacıyla kırmızı kalem ile yazılmasıdır (Öztürk, 2012:311).

Yeşil Şartlı Akreditif yine kırmızı şartlı akreditifteki gibi avans imkanı içerir, fakat ek olarak malın bir kısmının ihracatçı adına avans karşılığında depolanması koşulunu da içermektedir. İhracatçı, akreditif koşullarında belirtildiği kadar malı antrepoya teslim ettikten sonra aldığı ambar makbuzunu bankaya teslim etmesi sonucunda avansı tahsil edebilir (Dölek, 2007: 35).

Geri Dönülemez Akreditif, lehdarın, lehdar bankanın, amirin ve amir bankanın dördünün birden onayı olmadan taraflardan herhangi birinin ne koşul altında olursa olsun akreditif sürecinden vazgeçmesini önleyen akreditif türüdür (Yılmaz, 2011:49).

Karşılıklı Akreditif, transit ticarete kullanılan bir yöntemdir ve bu türde aracı firma hem ithalatçı, hem de ihracatçı konumundadır. Satışı yapacağı ülkede, aracı firma adına açılmış olan akreditifi teminat göstererek, ithalat yapacağı ülkenin lehine bir akreditif açabilir. Bu nedenle ikinci akreditif

birinciye karşılık gösterilerek açıldığı için, ikinci açılana karşılıklı akreditif adı verilir. Bu akreditif türü avansı fazla olmasına rağmen, sorumluluğu ve riski yüksek olduğu için bankalar tarafınca fazla tercih edilmemekte ve nadir olarak uygulanmaktadır (Şahin, 2012:10).

Yenilenen(Rotatif) Akreditif genellikle belirli bir müşteriden yüksek tutarlı veya devamlı alımlarda kullanılır ve akreditifin koşulları çerçevesinde, akreditif tutarının bir kısmı kullanıldıkça bir işleme veya değişikliğe gerek kalmadan, tutar kendiliğinden yenilenir ve işlemin sürekli tekrarlanması zorluğundan kaçınılırken aynı zamanda yüksek miktarda siparişin fiyat avantajından yararlanılır (Çolakoğlu, 1996:25)

Kabul Kredili Akreditif, ödemenin tıpkı vadeli akreditifte olduğu gibi mal bedelinin akreditifte belirtilen vade sonunda yapıldığı bir akreditif türüdür. Vadeli akreditiften tek farkı yapılacak ödemenin ve koşullarının bir poliçe ile netleştirilmiş, sabitlenmiş olması ve buna akreditifte yer verilmiş olmasıdır (Yılmaz, 2011:61).

Teminat Akreditifi, akreditif koşullarında belirlenen ve ithalatçı ile ihracatçı arasındaki sözleşmeden doğan borçların ödenmemesi koşulunda ödemenin garanti altına alınmasını, ithalatçının bankasının, ithalatçının sorumluluğunu yerine getireceğini ihracatçıya garanti eden akreditif türüdür (Şahin, 2012:12).

Karışık Ödemeli Akreditif, adından da anlaşılacağı üzere, akreditifin koşulları arasında birden çok ödeme biçiminin olduğu ödeme türüdür ve lehdara ödenecek bedelin, farklı akreditif türlerine göre ödenebilmesine olanak sağlamaktadır (Yılmaz, 2011:75).

Görüldüğünde Ödemeli Akreditifte ödeme, amir bankanın verdiği yetkiye dayanarak, lehdarın akreditif şartlarına uygun olan vesaiki teyit veya ihbar bankası aracılığıyla ibraz etmesidir. Başka bir deyişle, ödemenin amir banka veya teyit bankası evrakları görüldüğünde yapılmasını ifade eder (Öztürk, 2012:307).

Vadeli Akreditif, mal bedelinin ödenmesi işleminin, görüldüğünde ödemeli akreditifin aksine, vesaiklerin ibrazından sonra değil, akreditifte belirlenen süre içerisinde ödenmesine olanak sağlayan akreditif türüdür. Bu tür akreditifte vadenin başlangıç tarihi genellikle malın yüklenme tarihini esas alır ve akreditif koşullarına uyulduğu sürece ödeme bu vadeye uyularak yapılır (Yılmaz, 2011:57).

1. LİTERATÜR TARAMASI

Mutlu Yılmaz (2011), yapmış olduğu çalışmada dış ticaret işlemleri sürecindeki en büyük soru işaretinin ihracatçının sattığı malın bedelini tahsil edip edemeyeceği olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, bu gibi sorunların ortadan kalkması için ödenmeme riskine karşı, özellikle ihracatçıyı, bankalar tarafından güvence altına almış olan akreditifli ödeme biçiminin en doğru biçimde nasıl uygulanabileceğini incelemiştir.

Hatice Yurtsever (2010), araştırmasında ithalatçı ile ihracatçı arasında çıkabilecek olası problemleri önlemek amacıyla, bankalar aracılığıyla yapılan bir ödeme ve finansman biçimi olan akreditifin kullanımından söz etmiştir. Üzerinde durulan esas konu ise, dış ticaret işlemlerindeki aracı bankaların komisyon ve komisyon üzerinden vergi alması, fakat bu komisyonun parasal miktarı hakkında yeknesak kurallar gereğince herhangi bir miktar sınırlamasının olmamasını ve bu nedenle bankaların bazen haksız vergi ve komisyon alması durumudur. Çalışmada bu sorunun düzeltilmesi için Uluslararası Ticaret Odası'na çözüm önerileri sunulmuştur.

Abdurrahman Özalap (2010), yürütmüş olduğu çalışmada akreditifin ihracatçı ve ithalatçı açısından en güvenli ödeme şekli olmasına rağmen riskleri ve tabi olduğu koşullar bilinmediği ve bilinçli olarak kullanılmadığı takdirde bir o kadar riskli ve tehlikeli olmasından bahsetmiştir. Ayrıca, karşılaşılabilecek sorunları önlemek için akreditifin doğru ve güvenli olarak kullanılmasını sağlayacak çözüm önerilerini incelemiştir.

Mutlu Yılmaz, Gökşen Topuz, Ahmet Özken ve Aslıhan Kocaefe Cebeci (2009), yayınlamış oldukları makalede, dış ticaretteki uluslararası ödeme şekillerinden biri olan akreditifteki kuralları ve uygulamaları oluşturan

UCP (Uniform Custom and Practice)'nin son hali olan UCP 600 ile getirilen yenilikleri ele almış ve bir önceki versiyonu olan UCP 500 ile aralarındaki farklılıkları göstererek, UCP 600'ün yorum, uygulama ve getirdiği yeni faydaları değerlendirmiştir.

Ali Polat (2008), paylaşmış olduğu çalışmasında diğer ödeme türleriyle karşılaştırıldığında akreditifin güvenilirliğini, akreditifin tarihsel sürecini ve tanımı ile birlikte belgeler, rezerv konuları ve bu konular kapsamında UCP 600 ile gelen farklılıkları incelenmiştir.

Mustafa Cem Yeniaras (2006), makalesinde küreselleşmenin gün geçtikçe hız kazandığı ve ticaretin gelişip değiştiği günümüzde, akreditifli ödeme yönteminin önemini, gerekliliğini tartışırken aynı zamanda akreditifin küresel ve tarihsel gelişimi ile hukuki çerçevesini, Milletlerarası Ticaret Odası'nın bakış açısıyla değerlendirmiştir.

Ömer Özkan, Hakan Tunahan ve Hasan Demir (2005), çalışmalarında dış ticarete bir ödeme ve finansman yöntemi olan akreditifin tanımlanması ve özelliklerinin açıklanmasının ardından, Türkiye'nin Türki Cumhuriyetlerle olan dış ticaretini geliştirmede ve ticaret hacmini arttırmada, Karşılıklı Akreditif yönteminin oynayacağı rolü açıklamıştır.

Seza Reisoğlu (2005), eserinde uluslararası ithalat ve ihracat, devletlerin hukuk sistemleri, mahkemelerindeki uygulama farklılıkları, her ülkedeki yasaların ve mevzuat kısıtlamalarının farklılığı ve alıcı ile satıcılar için değişen risk durumları gibi sebepler dolayısıyla akreditifli ödeme şeklinin uluslararası arenada bankalar aracılığıyla yapılan ve en çok başvurulan yöntem olduğunu sebepleriyle birlikte belirtmiştir.

2. UYGULAMA

Daha önce de belirtildiği gibi, yapılan muhasebe kayıtlarının bir kısmı ithalatçı veya ihracatçı firma, bir kısmı ise işlemleri yürütmede yetkili olan bankalar tarafından tutulmaktadır. Bu bölümde, X firmasından edinilen bir akreditif işlemi fiş kaydına aşağıda yer verilmiştir. Mahsup fişinin ait olduğu firma bilgisi gizli tutulmuştur.

Tablo 1: Akreditif İşlemi Fiş Kaydı (Mahsup Fişi)

MAHSUP FİŞİ				
Fis No: 110				
Yayımlı No: 108				
Açıklama				
Hesap Kodu	Hesap Adı	Açıklamalar	Boş Tutar	Alacak Tutar
153.01.100	DİĞER TİCARİ MAL ALIŞLARI	159.02.012 HS DAN VİRMAN	138.331,87	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 1D87609 BALKAN KARA-NAKLIYE	600,00	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 1D81919 RUMELI	510,00	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44D UKS 2D8546 GV	6.678,86	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44D UKS 2D8546 GV	53,00	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 3D7804 CMA CGM	708,60	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 3D7803 CMA CGM	4.895,10	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 4D1438 CMA CGM	232,48	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 1D0 BİROMAK	33,90	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44F UTS 3D71461 KUMPORT	1.023,72	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.44M UASLD BEDELİ	123.596,81	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	FT 371461 KUMPORT	77,18	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	FIS 10 BİROMAK	6,10	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	FT 37804 CMA CGM	46,16	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	DK 29548 GV	25.324,58	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	FT 181919 RUMELI	91,80	
191.01.001	%18 İNDİRİLECEK KDV	FT 187609 BALKAN KARA-NAKLIYE	108,00	
159.02.012	DM DISPLAY CO.LTD	-68516.441 U33S DHS A VİRMAN		138.331,87
320.01.031	RUMELI GÜMRÜK MÜS LTD ŞTİFLİ 181919 RUMELI			601,80
320.01.031	RUMELI GÜMRÜK MÜS LTD ŞTİ EKONT İLE ÖDEME			33.905,34
320.01.119	CMA CGM DENİZ ACENTEĞİ AFT S 3 7803 CMA CGM			4.895,10
320.01.119	CMA CGM DENİZ ACENTEĞİ AFT S 3 7804 CMA CGM			754,16
320.01.119	CMA CGM DENİZ ACENTEĞİ AFT S 4 1438 CMA CGM			232,48
320.02.020	DM DISPLAY CO.LTD -68516.44M UASLD BEDELİ			123.596,81
			Toplam	Toplam
			302.317,56	302.317,56
			Bakiye	Bakiye
			0,00	0,00

Uygulama kısmında, aynı zamanda akreditifli ödeme şeklinin muhasebeleştirilmesinde hangi hesapların kullanıldığı ve kayıtların ne şekilde yapıldığı örnekler ile belgeler aracılığıyla incelenmiştir.

Örnek 1:

A işletmesi, Avustralya'da yerleşik bir firmaya iş makinesi parçası satma konusunda 40.000 AUD tutarında ihracat yapılması konusunda anlaşmaya varmıştır. 15 Nisan 2001 tarihinde firma, bankasından lehine ihracat bedeli tutarında akreditif geldiğini öğrenmiştir (Demir, 2002: 72). (1 AUD= 500.000 TL)

15.04.2001

900 BORÇLU NAZIM HESAPLAR 20.000.000.000

90 İhracat Siparişinden Borçlular

950 ALACAKLI NAZIM HESAPLAR 2.000.000.000

90 İhracat Siparişinden Alacaklılar

/

25 Nisan 2001 tarihinde sevkiyat gerçekleşmiştir.(1 AUD= 505.000 TL)

25.04.2001

120 ALICILAR HESABI 20.20.000.000

20 Yurtdışı Alıcılar

601 YURTDIŞI SATIŞLAR HESABI 20.200.000.000

10 Doğrudan Yapılan İhracat

/

Örnek 2:

B firmasının ithalat işlemleri şu şekildedir:

1) B, ithalat için oluşan 700 TL'lik masrafı 01.07.2011 tarihinde kasadan ödemiştir.

_____01.07.2011_____	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI HS	700-
159.09 İthalat Sipariş Giderleri	
100 KASA HS	700-
_____ / _____	

2) B, ithalat bedeli olan 70.000 Doları 02.07.2011 tarihinde bankadan transfer ederek ödemiştir (Kaya, 2012: 483). (1 Dolar = 1.50 TL)

_____02.07.2011_____	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI HS	105.000-
159.09 İthalat Sipariş Giderleri	
102 BANKALAR HS	105.000-
_____ / _____	

Örnek 3 :

İhracat işlemleriyle uğraşan Z Firması, merkezi Japonya’da bulunan bir firmadan 500 \$’lık alacağını 05.12.2014 tarihinde tahsil etmiştir. Tahsilat Z Firması’nın banka hesabına ulaşmıştır. 05.12.2014 tarihinde efektif alış kuru 1\$= 2 TL şeklindedir.

_____05.12.2014_____	
102 BANKALAR HS	1.000-
102.02 Döviz Tevdiat	
120 ALICILAR HS.	1.000-
120.02 Yurtdışı Alıcılar	
_____/_____	

Örnek 4:

İhracat işlemleriyle ilgilenen Y İşletmesi, döviz tevdiat hesabında bulunan 1500\$’ı, 03.12.2014 tarihinde ticari mevduat hesabına döviz kuru 1\$ = 1.95 TL iken aktarmıştır.

_____03.12.2014_____	
102 BANKALAR HS	2.925-
102.01 TL Banka Hesapları	
102 BANKALAR HS.	2.925-
102.02 Döviz Tevdiat Hesapları	
_____/_____	

Örnek 5:

İhracat işlemleriyle uğraşmakta olan F. Güzel firmasının bankada bulunan yabancı para hesaplarında dönem sonunda 250 TL'lik bir kur geliri oluşmuştur.

102 BANKALAR HS	250-
102.02 Döviz Tevdiat Hesapları	
646 Kambiyo ve Borsa Değer Artış Karları	250-

Örnek 6:

İhracat işlemleriyle uğraşmakta olan G. Ekin firmasının bankada bulunan yabancı para hesaplarında dönem sonunda 300 TL'lik bir kur zararı oluşmuştur.

656 Kambiyo ve Borsa Değer Azalış Zararları	300-
102.02 Döviz Tevdiat Hesapları	
102 BANKALAR	300-
102.2 Döviz Tevdiat Hesapları	

Örnek 7:

Almanya'ya ihracatta bulunan C. Aykut firması, A. Schule firmasından alacağı olan 2.000 €'ya karşılık 03.12.2014 tarihinde senet almıştır. Belirtilen tarihte 1€ = 2.7 TL'dir.

_____03.12.2014_____	
121 ALACAK SENETLERİ HS	5.400-
121.02 Yabancı Paralı Alacak Senetleri	
120 ALICILAR HS.	5.400-
120.02 Yurtdışı Alıcılar	
_____/_____	

Örnek 8:

F. Çoban firması, 04.12.2014 tarihinde, İtalya'da bulunan Pacioli firmasına 3000 €'luk bir satış yapmıştır. 04.12.2014 tarihinde 1€ = 2.8 TL'dir.

_____04.12.2014_____	
120 ALICILAR HS	8.400-
120.02 Yurtdışı Alıcılar	
120.02.001 Pacioli Firması	
601 YURTDIŞI SATIŞLAR HS.	8.400-
601.01 Pacioli Firması	
_____/_____	

Örnek 9:

R. Demir firması ithal edilecek olan 2000 \$ değerinde bir bilgisayar oyun konsolu için 500 TL'yi ithal harcı kapsamında Vergi Dairesi'ne 05.12.2014 tarihinde yatırmıştır.

_____05.12.2014_____	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI HS	500-
159.03 İthalat Sipariş ve Giderleri	
159.03.001 No. Ref.	
159.03.001.006	Vergi ve Harç.
100 KASA HS.	500-
100.01 Nakit Kasası	
_____/_____	

Örnek 10:

U. Yücel firması, ithal edeceği mal ile ilgili olarak 05.12.2014 tarihinde 150 TL'lik gümrük masrafı yapmıştır.. Mal ile ilgili olarak gümrükte ödenen KDV tutarı 30 TL'dir.

05.12.2014	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI HS	150-
159.03 İthalat Sipariş ve Giderleri	
159.03.001 No. Ref.	
159.03.001.004 Gümrük Masrafları	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.	30-
191.01 Alış KDV	
100 KASA HS.	180-
100.01 Nakit Kasası	

Örnek 11:

E. Aracı bir malın ithalatı için gümrük komisyoncusuna 05.12.2014 tarihinde 150 TL ödemiştir. Gümrük komisyoncusunun ücreti ile ilgili makbuzda KDV tutarı 10 TL olarak yer almaktadır. Ödenecek gelir vergisi stopajı ise 15 TL'dir.

_____05.12.2014_____	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI HS	150-
159.03 İthalat Sipariş ve Giderleri	
159.03.001 No. Ref.	
159.03.001.009 Gümrük Kom.	
191 İNDİRİLECEK KDV HS.	10-
191.01 Alış KDV	
364 ÖDENECEK DİĞER VERGİLER	15-
364.03 Serbest Meslek Stopajları	
100 KASA HS.	145-
100.01 Nakit Kasası	
_____ / _____	

Örnek 12:

M. Sarıtaş firması, Fransa'dan 300 TL değerinde bir ekmek kızartması makinesi ithal etmiştir. Belirtilen malla ilgili gümrük masrafları 50 TL, banka masrafları 30 TL, gümrük komisyonu ise 40 TL'dir. Fiili ithalat tamamlanıp ilgili stok kaydına devredilmiştir. Bir başka ifadeyle, yurtdışı sipariş avanslarının ilgili stok hesabına devri gerçekleşmiştir.

153 TİCARİ MALLAR	420-
153.01 X Marka Ekmek Kızartma Makinesi	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI	420-
159.03 İthalat Sipariş ve Giderleri	
159.03.001 No. Ref.	
159.03.001 Mal Bedeli	300
159.03.004 Gümrük Masrafı	50
159.03.005 Banka Masrafları	30
159.03.007 Gümrük Komisyonu	40

Örnek 13:

Y. Sarıtaş firması, 1500 \$ tutarında vadeli akreditif işlemi kapsamına giren ithalatı İspanya’da bulunan R. Garcia firmasından yapmıştır. İthalat 05.12.2014 tarihinde gerçekleşmiştir. Döviz kuru 1\$ = 2 TL şeklindedir. İthal edilen malın bedeli daha ileri bir tarihte ödenecektir.

_____05.12.2014_____	
159 VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI	3.000-
159.03 İthalat Sipariş ve Giderleri	
159.03.001 No. Ref.	
159.03.001 Mal Bedeli	
320 SATICILAR	3.000-
320.02 Yurtdışı Satıcılar	
320.02.001 R. Garcia Firması	
_____/_____	

Örnek 14:

E. İşçimen firması, yurtdışı satıcılardan olan Portekiz'deki N. Gomez firmasına 2800 TL tutarındaki borcunu 05.12.2014 tarihinde bankadan ödemiştir. Ancak, belirtilen borcun vadesinde ödenmemesinden ötürü 50 TL'lik bir faiz gideri de söz konusudur. Dolayısıyla, E. İşçime firması N. Gomez firmasına 2800 TL'lik borcunu faiziyle birlikte ödemiştir.

05.12.2014	
320 SATICILAR	2.800-
320.02 Yurtdışı Satıcılar	
320.02.001 N. Gomez firması	
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	50-
780.01 Kısa Vadeli Borç Giderleri	
780.01.002 Faiz Gideri	
102 BANKALAR	2.850-

Örnek 15:

Y. Giray firması hammadde ithal etmek amacıyla Garanti Bankası'ndan 9 ay vadeli 20.000 TL tutarında krediyi 05.12.2014 tarihinde almıştır.

_____05.12.2014_____	
102 BANKALAR	8.000-
102.01 TL Banka Hesapları	
102.01.006 Garanti Bank. Balat Şb. Hes.	
300 BANKA KREDİLERİ	8000-
300.03 İthalat Kredileri	
300.03.001 Garanti Bankası Balat Şb. Hes.	
_____/_____	

Örnek 16:

O. Öztürk firmasının yabancı paralı borç senetleriyle ilgili olarak 500 TL'lik kur geliri hesaplanmıştır.

321 BORÇ SENETLERİ	500-
321.02 Yabancı Paralı Borç Senetleri	
159 Kambiyo ve Borsa Değer Artış Karları	500-
_____/_____	

Örnek 17:

M. Altinkaya firması, Polonya’da bulunan W. Krakow firmasından 05.12.2014 tarihinde 1500 \$’lık bir sipariş almıştır ve bununla ilgili olarak havale, Polonya’dan aynı gün M. Altinkaya firmasının İş Bankası’ndaki hesabına gönderilmiştir. Belirtilen tarihte 1\$= 2TL’dir.

05.12.2014	
102 BANKALAR	3.000-
102.01 TL Banka Hesapları	
102.01.006 İş Bankası Altıyol Şubesi	
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	3000-
340.02 Yurtdışı Sipariş Avansları	
340.02.001 W. Krakow	

Örnek 18:

İ. F. Pazarlı firmasının İsviçre’ye satmış olduğu kumaşların maliyeti 5.000 TL’dir.

620 SATILAN MAMULLER MALİYETİ	5.000-
620.02 Yurtdışı Satılan Mamuller Maliyeti	
620.02.001 Kumaş	
152 MAMULLER	5.000-

3. SONUÇ

Çalışmada yer alan tüm açıklamalar ve uygulama kısmındaki incelemeler doğrultusunda, akreditif en kısa biçimde bankanın koşullara bağlı olarak verdiği ödeme garantisi olarak tanımlanabilir. Bu ödeme şeklinde, ihracatçı malları koşullara uygun olarak sevk ve teslim ettiğinde mal bedelini alacağından, ithalatçı ise, anlaşmanın koşullarına uygun bir biçimde akreditifi açtırdığında, malları teslim alacağından emin olur. Akreditifli ödeme biçimi genellikle birbirini tanımayan taraflarca tercih edilir ve dünyada en çok kullanılan, iki tarafı da koruyan ödeme biçimidir (Hayırlıoğlu, 2007:13).

Akreditifli ödeme şeklinde izlenen süreç aşağıdaki gibidir:

- İhracatçı ve ithalatçı firma arasında sözleşme yapılır.
- İhracatçı firma, bankasından ithalatçı firmanın lehine bir akreditif açılmasını ister.
- İthalatçı firmanın bankası, akreditifin açıldığını ihracatçının bankasına iletir.
- İhracatçı firmanın bankası, akreditifin açıldığını firmaya bildirir.
- İhracatçı firma, mallarını ithalatçı firmanın ülkesine gönderir.
- İhracatçı, malın sevk belgelerini kendi bankasına teslim eder.
- İhracatçı firma, mal tutarını kendi bankasından tahsil eder.
- İhracatçı firmanın bankası gerekli belgeleri, ihracatçının bankasına iletir.
- İthalatçının bankası, mal tutarının hepsini veya kalan bölümünü aldıktan sonra gerekli dokümanları ithalatçı firmaya ciro eder.
- İthalatçı firma malı gümrükten alır ve akreditifle alakalı olan banka masrafları, ithalatta malın maliyetine, ihracatta ise, pazarlama satış dağıtım giderine kaydedilebilir (Gürsoy,2009:101).

Dış ticaret işlemlerinin genelinde, işleme konu olan mal ve hizmetlerin üretimi, tedarik edilmesi, planlanması, pazarlanması, ithalatının ve ihracatının gerçekleşmesi, dosyaların beyanından kapatılmasına kadar geçen süreçteki planlama hususunda muhasebenin önemi büyüktür (Yılmaz, 2011:50). Akreditifli ödeme şekli ele alındığında ise, yapılan muhasebe kayıtlarının bir kısmı firmaların kendisinde, bir kısmı ise aracı bankalarda tutu-

lur. En güvenli olduğu kabul edilen ve en yaygın kullanılan ödeme biçimi olan akreditifin başarıyla uygulanabilmesi için, muhasebe kayıtlarının doğruluğu ve verimliliği önemlidir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Özalap, Akreditif, Risk ve UCP Kitabı, Türkmen Kitabevi, 2010. s. 56.

Ali Dölek, Dış Ticaret ve Gümrükleme İşlemleri, DTR Basım Yayım Dağıtım, 2007. s. 5, 25, 26, 32, 35.

Ali Polat, Uluslararası Ticarete Akreditifli Ödemeler ve UCP, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:7 Sayı:13, 2008. s. 209.

Arife Şahin, İhracat Ödeme İşlemleri, İGEME Etüd Merkezi, 2002. s. 10, 12.

Feridun Kaya, Uluslararası Ticaret İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi, Beta Basım Yayın, 2012. s. 483.

Gökşen Topuz, Mutlu Yılmaz, Ahmet Özken, Aslıhan Kocaeve Cebeci, Akreditiflere İlişkin Uluslararası Düzenlemeler Olan UCP 500 VE UCP 600'ün Mukayeseli Analizi, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2009. s.359.

Hatice Yurtsever, Uluslararası Ödeme Şekillerinde Bankalarca Alınan Komisyon ve Vergi Üzerinde Eleştirel Bir Yaklaşım, Ege Akademik Bakış, 2010. s. 855.

İbrahim Hayırlıoğlu, İhracatta KDV İadesi ve Muhasebeleştirilmesi, Mizan-türk, Muhasebe, Vergi ve Denetim Detayları, 2007. s. 13.

Musa Demir, Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi, Detay Yayınları, 2002. s.72, 163.

Mustafa Cem Yeniaras, Uluslararası Ticarete Akreditif ve Belge Karşılığı Ödeme, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 80, Sayı: 1, 2006. s.107.

Mustafa H. Çolakoğlu, Dış Ticaret, KOSGEB, 1996. s. 25.

Mutlu Yılmaz, 111 Soruda Akreditif, Optimist Yayın ve Dağıtım, 2011. s. 11, 44, 49, 57, 65, 75.

Nazım Öztürk, Dış Ticaret Kuram Politika ve Uygulamaları, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2012. s. 30, 303, 304, 307, 311.

Ömer Özkan, Hakan Tunahan, Hasan Demir. Avrupa Birliği, Türkiye ve Türki Cumhuriyetler Arasındaki Ticarete Kullanılabilecek Alternatif Bir Finansman Yöntemi: Karşılıklı Akreditif. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 2005. s. 3, 7.

Seza Reisoğlu, Hukuki Açıdan Akreditif ve Uygulama Sorunları, Bankacılar Dergisi, Sayı 52, 2005. s. 39.

Yaser Gürsoy, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, 36, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2009. s. 34, 101.

BANKACILIK HİZMETLERİNİN PAZARLANMASINDA BÖLGESEL MÜŞTERİ PROFİLİNİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR ALAN ÇALIŞMASI

Meltem DUĞRU*
Enver Erdinç DİNÇSOY**

ÖZET

Günümüzde, bankacılık sektöründe en dikkat çeken gelişmeler sürekli değişen ürün çeşitliliği ve artan rekabettir. Sektörde olumlu sonuçlar alabilmek için rakipleri iyi analiz etmek kadar talep edenlerin istek ve ihtiyaçlarını da doğru tahlil etmek gerekmektedir. Öte yandan, rekabete ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak pazarlama faaliyetleri de giderek artmaktadır. Uluslararası ekonomik krizlerin etkileri ve sektörün küreselleşmesi de finansal sistem içinde bankacılık hizmetlerinin pazarlanmasının önemini daha da artırmaktadır. Firmalar kar-odaklı pazarlama faaliyetleri yerine müşteri odaklı faaliyetlere geçerek sektörün gelişimine kılavuzluk etmektedirler. Bankacılık hizmet pazarlama stratejileri hakkında yapılacak analizler bölgede faaliyet gösteren şube müşterilerinin (sosyal, kültürel veya ekonomik) eğilimlerini, tercihlerini ve çevresel koşullarını da kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Çalışmanın amacı, rekabetin, teknolojik gelişmelerin ve hizmet pazarlama faaliyetlerinin bir bankanın maaş müşterilerini nasıl etkilediğini anket çalışması yaparak analiz etmek ve sonuçları değerlendirmektir. Analizler ve değerlendirmeler için SPSS 17.0 İstatistik Paket Programı kullanılmıştır. Sonuç olarak, analiz edilen banka şubesinin maaş müşterilerinin ilgili bankanın ürün pazarlama faaliyetleri için önemli bir hedef grubu olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pazarlama, Bankacılık Sektörü, Hizmet Pazarlama, Bankacılık Ürünleri, Maaş Müşterisi

* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ABD, Yüksek Lisans, meltem_vaiz@hotmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Bankacılık ABD, erdincdincsoy@trakya.edu.tr

A FIELD STUDY ON THE IMPORTANCE OF CUSTOMER PROFILE IN THE MARKETING OF BANKING SERVICES

ABSTRACT

Recently, consistent product range and competition are the vital characteristics in banking sector. In order to obtain positive results in the continuously changing and developing banking sector, demands and needs should be comprehended as well as analyzing the competitors. On the other hand, marketing activities depending on the competition and technologic improvements in the banking sector have increased dramatically. Marketing of banking services also take a more important place in the financial system in terms of the effect of international economic crises and globalization of the sector. Firms have led the development of the sector transforming from profit-oriented marketing activities to customer oriented ones. The analyses of service marketing strategies on banking need to be extended over the customers' (social, cultural or economic) tendencies, preferences and environmental conditions of the bank branch in the region. Therefore, this study aims to analyze how the competition, technologic improvements and service marketing activities affect the specific customer groups of a bank by applying a survey analysis in SPSS 17.0 and to evaluate the results. The results of the analyses showed that the salary customers of the analyzed bank branch are the most significant target group for the marketing activities of the bank.

Key Words: Marketing, Banking Sector, Service Marketing, Banking Products, Salary Customers

GİRİŞ

Bankalar, günümüzde insanların yaşamlarını maddi olarak sürdürebilmelerine aracılık eden kurumlar haline almışlardır. Daha önceleri sadece para alış verişi yapılırken artık çeşitli ihtiyaçlar da karşılanır hale gelmiştir. İhtiyaçlar ve talepler arttıkça bankalar sürekli bir yenilik ve değişim içerisine girmişlerdir. Dolayısıyla, sadece ülkesinde faaliyet gösteren bankalar diğer ülke pazar paylarında da yararlanmak istemiş, böylece bankacılık evrenselleşme yoluna girmiştir. İhtiyaç sahipleri alternatifler karşısında duyarsız kalmadıkça bankacılık sektörü değişim göstermiş ve ekonominin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Aslında bankalar arz ve talep edenler arasında köprü görevi görmektedir. Bankacılık ürünlerine talep söz konusu olduğu noktada pazarlama kendini göstermektedir. Genel anlamda, insanların veya işletmelerin ihtiyaçlarını karşılamak için gösterilen faaliyetler pazarlama anlayışı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu faaliyetler ile öncelikle kişilerin ihtiyaçları tespit edilerek, üretilen hizmetin satılması ve bankaların daha çok kar etmesi amaçlanmıştır.

Bankacılık sektörünün küreselleşmesi, bankacılığın finansal sistem içerisinde yerinin giderek artması ve uluslararası düzeyde yaşanan krizler, beraberinde bankacılık sisteminde pazarlama faaliyetlerinin giderek önem kazanmasına neden olmuştur. Dünya küreselleştikçe, ülkeler, birbirlerinin kültürlerinden ve ekonomilerinden etkilenir hale gelmiştir. Bu nedenle bankalar, ülkeler arasında da bir rekabet sürecine girmişlerdir. Öncelikli olarak pazarlama alanında çeşitli yenilikler ve farklılıklar yaratma çabası başlamıştır. Pazarlama öncelikle mikro ölçekte başlamış ve giderek büyümüştür. Sadece kar amaçlı yapılan pazarlama faaliyetleri zamanla müşteri odaklı hale de gelip, insanların ihtiyaçlarına göre pazarlama şeklini almıştır.

Bankalar, kuruluş yeri seçiminde ve finans kurumları arasındaki rekabet süreci dikkate alındığında, pazarlama için en uygun yeri seçecek ve öncelikle bunun için bir fizibilite çalışması yapılacaktır. Yapılacak ön çalışmalar satış ve satış sonrası hizmet verebilmek için en uygun yeri bulmaya yarayacaktır. Bir banka şubesi ne kadar çok müşteri çekerse ve onlara ne kadar iyi hizmet verebilirse, sektördeki ve bulunduğu lokasyondaki pazar payını o kadar çok arttıracaktır. Bankalar için pazarlama araştırmasının önemini anlamak için öncelikle pazarlama araştırmalarının ne olduğunu, nasıl ve neden yapıldığını açıklamak gerekecektir.

Amerikan Pazarlama Birliği' nin 'Pazarlama Araştırması' tanımına göre, *pazarlama fırsatları ve pazarlama problemlerinin belirlenmesi ve tanımlanması; bu fırsat ve tehditlere karşı oluşturulabilecek pazarlama faaliyetlerinin yaratılması, gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi; pazarlama performansının kontrol edilmesi ve bir süreç olarak pazarlama anlayışının geliştirilmesi amacıyla bilimsel yöntemlerin kullanımını içeren ve tüketici, müşteri ve kamuoyunu bilgi yolu ile pazarlamacıya yaklaştıran bir süreçtir.* Tanımdan anlaşılacağı üzere en uygun pazarlama faaliyetini belirleyebilmek için ilgili kurum adına en verimli olacak şekilde hizmet vermeyi ve üretim yapmayı sağlayan bir çalışmadır. Gegez' e göre ilgili tanım, pazarlama araştırmasını sadece bir veri toplama, analiz etme ve verilecek kararlara yardımcı olma sürecinin ötesine taşımaktadır (Gegez, 2007:5). Çünkü, küreselleşen dünyamızda artık pazarlama kavramının anlamı genişlemekte ve değişmektedir. Bunun sonucu olarak, bilgi edinme, edinilen bilgileri sağlıklı bir şekilde kullanma, kullanılmasının fayda ve zararlarını değerlendirme ve pazarlama faaliyetine geçme gibi eylemler gelişmeye devam etmektedir.

Ünsalan ve Şimşeker' e göre pazarlama araştırması; pazarlama problemlerinin çözümüne ilişkin gerekli bilginin bilimsel ve objektif olarak toplanması, derlenmesi, analizi ve yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Ünsalan ve Şimşeker, 2006:176). Her çeşit pazarlama kararında, çeşitli seçenekler arasında bir seçim söz konusudur. İyi seçimleri yapmak işin riskini azaltır ve karı artırır (Hatipoğlu, 1993:190). İşletmelerin, özellikle bankaların da öncelikli amaçları arasında 'kar elde etmek' yer almaktadır. Risk konusunda ise, Yükselen'e göre, riski en az düzeye düşürmek, konu ile ilgili bilgi düzeyini yükseltmeyi gerektirir. İhtiyaç duyulan bilgiyi elde etmenin bir yolu ise pazarlama araştırması yapmaktır. Pazarlama araştırması, pazarlama problemlerinin çözümüne ilişkin gerekli verinin bilimsel ve objektif olarak toplanması, derlenmesi, analizi ve yorumlanması şeklinde tanımlanabilir (Yükselen, 2008:118-119). Verimli pazarlama faaliyeti gerçekleştirebilmek profesyonel bir araştırma ile mümkün olacaktır.

Bir süreç olarak pazarlama araştırması şu aşamalardan oluşmaktadır:

- Problemlerin belirlenmesi, tanımlanması ve amacın saptanması,
- Veri kaynaklarının belirlenmesi,
- Anakütle ve örnek kütlenin belirlenmesi,
- Veri toplama yönteminin belirlenmesi,
- Veri toplama,
- Veri analizi,
- Yorum.

İlk aşamada pazarlama araştırmasını gerekli kılan sorun veya sorunların neler olduğu ortaya konulur. Böylelikle, araştırma sonucunda çözümleri ortaya çıkacak sorunun ne olduğu açık ve ayrıntılı olarak tanımlanır. Çalışmanın amaçları ile ilgili açıklamalar da bu aşamada belirlenir. Bir başka anlatımla, araştırmanın sorunu çözmek için mi, yoksa sorunun niteliğini ortaya çıkarmak (tanımlamak) için mi gerçekleştirildiği belirlenir (Kozak, 2010:7). Bunun yanında, ortaya çıkan ekonomik, sosyal, teknolojik değişikliklerin işletmeye yeni problemler mi, yoksa yeni fırsatlar mı getireceği, araştırılıp, ortaya çıkarılmalıdır. Araştırma amacının belirlenebilmesi için, karar vericinin ulaşmak istediği birden çok amaç içinden bir tanesi üzerinde karar vermesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi, bir araştırmacının amacı ve problemi, karar vericilerin amacından ve probleminden kaynaklanmaktadır. Eğer, karar vericinin birden çok amacı varsa, bu amaçlara hizmet edebilecek farklı pazarlama araştırmalarının uygulanması gerekmektedir (Tekin, 2006: 231-232).

Veri, ana kütle hakkında tahminde bulunabilmek için, örnek küleden elde edilen rakam, işaret, sözcük, kavram renk vb. bilgi ve belge setidir. Hangi verilerin elde edileceği, araştırmanın amacına, problemine ve hipotezlerine bağlıken, söz konusu verilerin hangi kaynaklardan elde edileceği ise, araştırmanın hangi tür bilgiler gerektirdiğine bağlıdır⁷. Pazarlama araştırmalarında kullanılan verileri ikincil veriler ve birincil veriler olmak üzere iki ana başlık altında toplamak mümkündür. İkincil veri kaynakları, belirli bir pazarlama araştırması için spesifik olarak toplanmamış, değişik kaynaklarda yer alan bilgilerdir. Problemin tespitine ve daha iyi tanımlanmasına yardımcı olması, problemin çözümü için yaklaşım geliştirilmesi, araştırma dizaynının formüle edilmesine katkı sağlaması ve birincil verilerin yorumlanmasını kolaylaştırması ikincil verilerin avantajları arasında sayılabilir. Ancak ikincil verinin, incelenen konuyla alakasının olmaması veya az olması, doğruluğundan emin olamamak, toplama metodunun uygun olmaması ve güncelliğini yitirmiş olması da dezavantajları arasında sayılabilir. Birincil verinin ikincil verilere kıyasla çeşitli avantajları vardır. Birincisi, birincil veriler araştırma yapılan konuya uygun verilerdir. İkincisi, birincil veriler genellikle en güncel verilerdir. Üçüncüsü, bazı durumlarda birincil veriden başka veri olmayabilir. Son olarak, birincil veriler rakiplerde olmayıp, sadece araştırmayı yaptıran işletmede vardır. Ancak, bu avantajların yanında, birincil verilerin

⁷ Age, s.232-236

toplanması hem pahalı, hem zor ve hem de zaman alan bir faaliyettir (Altunışık, Özdemir ve Torlak, 2006: 92-93).

Örnekleme, pazarlama araştırmacısının, üzerinde araştırma yapacağı ana kütle çok büyükse, geniş bir alana dağılmışsa, zaman, para, eleman yetersizliği varsa, ana kütlede seçilen ve daha az sayıda birimden oluşturulan bir kümedir. Ana kütle, üzerinde araştırma yapılan, ortak özelliklere sahip birimlerden oluşan kümedir. Örnek kütle, ana kütlede özelliklerini yansıtan bir parçasıdır⁸. Pazarlama araştırması için önemli olan nokta anket uygulanacak örnek kitlenin nasıl belirleneceği, ne büyüklükte olması gerektiğidir. Örnek kütle belirleme yaklaşımları, yani örnekleme teknikleri, ihtimale dayalı (tesadüfi) örnekleme teknikleri ve ihtimale dayalı olmayan (tesadüfi olmayan) örnekleme teknikleri olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Tesadüfi örneklemede ana kütlede yer alan her birey bilinen ve sıfır olmayan seçilme şansına sahiptir. Tesadüfi olmayan örneklemede ise örneklerin seçiminde kolaylık, kota ve araştırmacının kişisel kararları belirleyicidir⁹.

Pazarlama araştırmasının amaçlarına ulaşmak için, hangi tür veri toplama aracı, yöntemi ve hangi tür soruların kullanılacağına ilişkin karara bu aşamada yer verilir. Yine bu aşamada belirlenecek veri toplama aracına, araştırmacının ölçeğine, araştırma sorularının yanıtlayıcılara elektronik ortamda mı, yoksa mektupla mı, yüz yüze veya telefonla mı ulaştırılacağına da karar verilmesi gerekmektedir¹⁰ ve belirlenen kurallar ve yöntemler çerçevesinde saha çalışmalarının yürütülmesi son derece önemlidir. Ayrıca, ilgili çalışmanın güvenilirliğine gölge düşürecek hareketlerden kaçınmak gerekmektedir.

Analizler sonucunda elde edilen verilerin ihtiyaca uygun şekilde düzenlenmesi hem hizmet pazarlaması ile ilgili doğru stratejilerin belirlenmesine kolaylık sağlayacaktır hem de rekabet bakımından çok önemli olan uygulamaya geçiş süresini kısaltacaktır. Nitekim günümüzde birçok malın arz fazlası oluşmakta ve işletmeler varlıklarını sürdürebilmek için müşteri odaklı stratejiler geliştirmek zorundadırlar. Bu nedenle, İşletmeler, özellikle ürünlerin birbirine oldukça benzediği bankacılık sektöründe, tüketim öncesi, tüketim (kullanım) sırasında ve kullanımdan sonra tüketicilerin ne düşündüklerini tespit ederek yatırım, üretim, araştırma ve geliştirme çalışmalarını bu he-

⁸ Vasfi Nadir Tekin, age, s.241

⁹ Altunışık R., Özdemir Ş., Torlak Ö, age, s.96

¹⁰ Nazmi Kozak, age, s.73-75

defe en iyi ulaşacak şekilde sürekli olarak düzenlemek durumundadırlar (Ertürk, 2001:259).

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bankacılık sektöründe yaşanan rekabet, bankaları adeta bir yarışa sürüklemiştir. Finans sistemindeki ürün ve hizmetler birçok alternatifi de beraberinde getirmiş, tüketici çeşitlilik karşısında seçme hakkına sahip olmuştur. Çağrı merkezlerindeki gelişimler, online bankacılıkla birlikte hem maliyetleri düşürmüş hem de hizmetlerin kalitesini arttırmıştır.

Ürün ve hizmetler tüketicilerin beğenisine sunulmakta, bu da yeni arayışları beraberinde getirmektedir. Bankacılık sektörü için asıl olan da bu arayışlara cevap verebilmektir. Bankalar, piyasa şartları dahilinde, pazarlamanın her yönü için kendi içinde bir organizasyon kurmuşlardır. Bu organizasyonu gerek yeni departmanlar oluşturarak, gerek kalifiye eleman sağlayarak gerekse teknolojik olarak tamamlama çabası içerisine girmişlerdir.

Araştırmamızda¹¹, gelişen bir pazarlama anlayışı içerisinde, kişilerin hangi banka ürünlerini daha aktif kullandıkları, aldıkları hizmetlerden ne kadar memnun oldukları ve bunlara bağlı olarak beklentilerinin neler olduğu ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca, kişilerin maaş aldıkları “X” bankası ile diğer bankalar arasında nasıl bir alış veriş ilişkisi içerisinde oldukları da incelenmiştir. Tüm bunlar ölçülmeye çalışılırken kişilerin demografik özellikleri, öğrenim bilgileri, tercihleri gibi kriterler dikkate alınmıştır.

2. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmaya konu olan pazarlamanın gelişimi ile ilgili anket üç bölümden oluşmaktadır¹².

Bankacılık sektöründe gelişen pazarlama anlayışı çerçevesinde, maaş aldıkları bankaların ürün ve hizmetlerin pazarlama anlayışı ile ilişkilendirilebilmesi amacıyla oluşturulan anketin uygulaması için öncelikle kurumlara telefon yoluyla ulaşılmıştır. Randevu talebine olumlu yanıt veren kurumlara

¹¹ Araştırmaya konu olan bankanın genel merkezine tarafından bankanın isminin açıklanmasına izin verilmediğinden banka isminin kullanılması gereken yerlerde “X” Bankası ifadesi kullanılacaktır.

¹² Gürsoy (2006) tarafından kullanılan anketten yararlanılarak araştırmanın amacına uygun bir şekilde derleme yöntemi ile hazırlanmıştır.

gidilerek yüz yüze görüşme yöntemiyle anketler uygulanmıştır. Yine randevu talebine olumlu yanıt veren bazı kurumlara gidilmiş, anketler İnsan Kaynakları ve Muhasebe departmanlarına bırakılmış, bu departmanlar vasıtasıyla anketler bir hafta süresince personellere ulaştırılmış ve bir hafta sonrasında tekrar kurumlara gidilerek anketler İnsan Kaynakları ve Muhasebe departmanlarından alınmıştır. Anketler 2014 Haziran ve Temmuz aylarında uygulanmıştır.

Anketin birinci bölümünde; araştırmanın ana amaçlarından olan ve araştırmaya katılan çalışanların sosyo-demografik özelliklerini ve banka ürünlerini kullanıp kullanmadıklarını ölçmeye yönelik olarak oluşturulan 22 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde; ankete katılan çalışanların, maaş aldıkları “X” bankası şubesi için, şube müşteri ilişkileri yöneticisi tarafından sunulan ürün ve hizmetlerin kalitesini değerlendirmeleri istenmiştir. Bu değerlendirmelere ilişkin 14 adet likert ölçekli soru hazırlanmıştır. Anketin üçüncü bölümünde ise; çalışanların bankayı hizmet kalitesi bakımından önem derecesine göre değerlendirilmesine yönelik olarak 9 adet soru bulunmaktadır. Ankete, Edirne ilinde faaliyet gösteren ve “X” Bankasından maaş alan 5’i kamu¹³ ve 1’ i özel¹⁴ olmak üzere toplamda 6 adet kurumda çalışan 150 kişi katılmıştır. Bu personellerin seçilme nedenleri; öncelikle aynı bankadan maaş alıyor olmaları, buna bağlı olarak da kullanacakları ürünlerin ve alacakları hizmetlerin aynı bankaya ait olmasıdır. Bu noktada: elde edilen verilerin Edirne ilindeki tüm kamu ve özel sektör kuruluşlarındaki işçi ve memurlar üzerinde genelleştirilmesi hususunda sınırlılıklar doğmuştur.

Araştırmanın evrenini Edirne ilinde faaliyet gösteren kamu ve özel sektör çalışanları oluşturmaktadır. Bu kurumların sayıca fazla olmasından dolayı bir örneklem seçme zorunluluğu doğmuştur. Ticaretin ve sınır kapılarının da getirdiği hareketliliğin dışında Edirne, daha çok memur şehri olarak yorumlanmaktadır. Şehirde oldukça fazla kamu kurumu ancak az sayıda özel sektör kuruluşu mevcuttur. Oluşan talep ile Edirne’nin sunduğu imkanlar birlikte düşünüldüğünde; çalışmanın sonuçları pazarlama faaliyetleri ve gelişimi açısından bölge için önemli bilgiler sunacaktır.

¹³ “Devlet Su İşleri (DSİ), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Açık Ceza Evi ve Kapalı F Tipi Ceza Evi” kamu kuruluşlarında çalışanlar.

¹⁴ “OLİN (Edirne Yağ Sanayi ve Tic. A.Ş)” firmasında çalışanlar.

3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Bankacılık sektöründe gelişen pazarlama anlayışı çerçevesinde, maaş aldıkları “X” Bankasının ürün ve hizmetlerin pazarlama anlayışı ile ilişkilendirilebilmesi amacıyla oluşturulan anketin uygulaması amacıyla oluşturulan anketten elde edilen veriler SPSS 17.0 istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiş ve ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır. Anket içeriğindeki likert ölçekli sorular için güvenilirlik analizi yapılmıştır.

3.1.Araştırmanın Hipotezleri

Çalışma kapsamında anketteki sorular aracılığı ile ölçülmeye çalışılan çalışmanın amacına yönelik ifadeler çerçevesinde hazırlanan H_0 (null) hipotezleri yer almaktadır.

- H₁:** Katılımcıların cinsiyetleri açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₂:** Katılımcıların cinsiyetleri açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₃:** Katılımcıların medeni durumları açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.
Katılımcıların medeni durumları açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₄:** Katılımcıların yaşları açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₅:** Katılımcıların yaşları açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₆:** Katılımcıların öğrenim durumları açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₇:** Katılımcıların öğrenim durumları açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₈:** Katılımcıların çalıştıkları sektör açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₉:** Katılımcıların çalıştıkları sektör açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.
- H₁₀:** Katılımcıların çalıştıkları sektör açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.

düzeyleri arasında fark yoktur.

H₁₁: Katılımcıların maaşları açısından banka ürünleri memnuniyet düzeyleri arasında fark yoktur.

H₁₂: Katılımcıların maaşları açısından banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri arasında fark yoktur.

3.2. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi, ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin ya da ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. Güvenilirliği düşük olan bir ölçmenin bilimsel bir değeri olmamakla birlikte, güvenilirliğin yüksek olması da, yapılan ölçmenin amaca uygunluğunun garantisini olarak görülmemektedir. Güvenilirlik, zorunlu fakat yeterli bir koşul değildir, ancak daha sonraki analizler için bir temel oluşturmaktadır (Kalaycı, 2010:403-405).

Likert tipli ölçeklerde, ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık katsayısı olan alfa (α) değerine bağlı olarak yorumlanmaktadır. Alfa katsayısının 1 değerine yakın olması güvenilirliğin yüksek derecede olduğunu belirtirken, alfa katsayısını düşüren maddeler analizden çıkartılarak güvenilirlik düzeyi yükseltilebilmektedir¹⁵.

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Çalışmada kullanılan likert tipli soru formunun genel güvenilirlik analizleri için Cronbach Alfa Katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler için güvenilirlik analizi sonucu Cronbach Alfa değeri 0,936 olarak tespit edilmiş olup, soruların ölçme düzeyinin yüksek derecede güvenilir olduğu belirlenmiştir.

¹⁵ Age, s.403

3.3.Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Test Sonuçları

Ölçekte yer alan bağımsız değişkenler cinsiyet, medeni durum, çalışılan sektörün memnuniyet düzeyleri ve banka tercihlerini etkileyen pazarlama uygulamalarına yönelik faktörler üzerinde etkisi olup olmadığı, normal dağılım varsayımı sağlanmadığı için parametrik olmayan, bağımsız iki grup arasındaki farklılıkların testi Mann-Whitney U ile $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir

Tablo 1: Katılımcıların Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Test Sonuçları

Değişkenler		Anlamlılık Düzeyi	Açıklama
Bağımsız	Cinsiyet	0,178	Kadın ve erkek katılımcılar arasında <i>memnuniyet düzeyleri</i> açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	Memnuniyet		
Bağımsız	Cinsiyet	0,249	Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>mevduat ve kredi faiz oranlarının</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP1		
Bağımsız	Cinsiyet	0,582	Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şube personeli değişikliğinin</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP2		
Bağımsız	Cinsiyet	0,997	Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerinin</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP3		
Bağımsız	Cinsiyet	0,049	Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyonun</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.
Bağımlı	PP4		
Bağımsız	Cinsiyet		Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın alırken <i>banka seçiminde</i>

Bağımlı	PP5	0,736	<i>yakınların tavsiyesinin</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız	Cinsiyet		Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın ürünleri ile reklam yapmasının</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP6	0,907	
Bağımsız	Cinsiyet		Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>doğrudan pazarlama kanallarının</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP7	0,542	
Bağımsız	Cinsiyet		Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesinin</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP8	0,427	
Bağımsız	Cinsiyet		Kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesinin</i> önemi açısından cinsiyete dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP9	0,289	
Bağımsız	Medeni Durum		Evli ve bekar katılımcılar arasında <i>memnuniyet düzeyleri</i> açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	Memnuniyet	0,687	
Bağımsız	Medeni Durum		Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>mevduat ve kredi faiz oranlarının</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP1	0,488	
Bağımsız	Medeni Durum		Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şube personeli değişikliğinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP2	0,078	
Bağımsız	Medeni Durum		Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımlı	PP3	0,566	

Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum Memnuniyet	0,687	Evli ve bekar katılımcılar arasında <i>memnuniyet düzeyleri</i> açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP1	0,488	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>mevduat ve kredi faiz oranlarının</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP2	0,078	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şube personeli değişikliğinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP3	0,566	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP4	0,355	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyonun</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP5	0,108	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın alırken <i>banka seçiminde yakınların tavsiyesinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP6	0,147	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın ürünleri ile reklam yapmasının</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP7	0,910	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>doğrudan pazarlama kanallarının</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum	0,828	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesinin</i> önemi

	PP8		açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP9	0,217	Evli ve bekar katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesinin</i> önemi açısından medeni duruma dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör Memnuniyet	0,560	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında <i>memnuniyet düzeyleri</i> açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP1	0,991	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>mevduat ve kredi faiz oranlarının</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP2	0,706	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şube personeli değişikliğinin</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Medeni Durum PP3	0,498	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerinin</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP4	0,188	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyonun</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP5	0,717	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın alırken <i>banka seçiminde yakınların tavsiyesinin</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör	0,497	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın ürünleri ile reklam yapmasının</i>

	PP6		önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP7	0,875	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>doğrudan pazarlama kanallarının</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP8	0,522	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesinin</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.
Bağımsız Bağımlı	Çalışılan Sektör PP9	0,304	Özel ve kamu sektöründe çalışan katılımcılar arasında banka ürünü satın almada <i>bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesinin</i> önemi açısından sektöre dayalı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

$p < 0,05$

Elde edilen istatistiksel bulgulara göre; Tablo 1’deki anlamlılık düzeyleri incelendiğinde; “ $p < 0,05$ ” koşulunu sağlayan tek bir değer olduğu görülmektedir. Cinsiyet, medeni durum ve çalışılan sektör bağımsız değişkenleri çerçevesinde katılımcıların memnuniyet düzeyleri ve pazarlama uygulamalarına yönelik faktörler açısından istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir farklılık görülmemektedir. Ancak cinsiyet bağımsız değişkenine göre kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyonun önemi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Mann-Whitney U testinde iki grup arasındaki farklılık sıra ortalamaları ile yorumlanabilmektedir (Özdamar, 2011:475). Sıra ortalamalarına göre; erkek katılımcıların puanlarının kadın katılımcılara göre yüksek olduğu, erkek katılımcıların banka ürünü satın alırken bankanın şube kuruluş yeri seçimi ve şubenin bulunduğu lokasyonu daha fazla dikkate aldığı ifade edilebilir.

Yaş, maaş ve öğrenim durumunun, memnuniyet düzeyleri ve pazarlama uygulamalarına yönelik faktörlere önem verme düzeyleri açısından herhangi bir farklılık yaratıp yaratmadığı gruplar arası tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan karşılığı Kruskal-Wallis testi ile ($p < 0,05$)

anlamlılık düzeyinde araştırılmıştır. Analiz sonucunda, farklılıklara ilişkin elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Banka Tercihlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
Memnuniyet Düzeyleri	Yaş	150	0,841	0,840	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların memnuniyet düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP1	Yaş	150	0,433	0,933	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>mevduat ve kredi faiz oranlarına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP2	Yaş	150	0,849	0,604	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>şube personeli değişikliğine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP3	Yaş	150	1,823	0,610	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			

(Tablo 2'nin devamı)

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
PP4	Yaş	150	0,421	0,936	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyona önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP5	Yaş	150	0,245	0,970	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın alırken <i>banka seçiminde yakınlarının tavsiyesine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP6	Yaş	150	1,205	0,752	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>bankanın ürünleri ile reklam yapılmasına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
PP7	Yaş	150	0,910	0,823	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>doğrudan pazarlama kanallarına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
PP8	Yaş	150	4,692	0,196	Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık
	18-30	49			
	31-40	56			
	41-50	41			
	51-60	4			

						bulunmamaktadır.
PP9	Yaş	150	0,535	0,911		Banka ürünlerini tercih etmede yaş grupları açısından katılımcıların banka ürünü satın almada <i>bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	18-30	49				
	31-40	56				
	41-50	41				
	51-60	4				
Memnuniyet Düzeyleri	Öğrenim	150	1,900	0,593		Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından memnuniyet düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	Lise	56				
	Ön lisans	31				
	Lisans	51				
	Yüksek Lisans	12				
PP1	Öğrenim	150	1,509	0,680		Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından <i>mevduat ve kredi faiz oranlarına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	Lise	56				
	Ön lisans	31				
	Lisans	51				
	Yüksek Lisans	12				
PP2	Öğrenim	150	0,433	0,933		Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından <i>şube personeli değişikliğine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56				
	Ön lisans	31				
	Lisans	51				
	Yüksek Lisans	12				
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama	
PP3	Öğrenim	150	2,557	0,465		Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56				
	Ön lisans	31				
	Lisans	51				
	Yüksek Lisans	12				
PP4	Öğrenim	150				Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokas-</i>
	Lise	56				
	Ön lisans	31				
	Lisans	51				

	Yüksek Lisans	12	2,139	0,544	ya da önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
PP5	Öğrenim	150	9,109	0,028	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından banka seçiminde yakınlarının tavsiyesine önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır..
	Lise	56			
	Ön lisans	31			
	Lisans	51			
	Yüksek Lisans	12			
PP6	Öğrenim	150	6,394	0,094	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından bankanın ürünleri ile reklam yapılmasına önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56			
	Ön lisans	31			
	Lisans	51			
	Yüksek Lisans	12			
PP7	Öğrenim	150	4,396	0,222	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından doğrudan pazarlama kanallarına önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56			
	Ön lisans	31			
	Lisans	51			
	Yüksek Lisans	12			
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
PP8	Öğrenim	150	4,269	0,234	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesine önem vermedüzeylelerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56			
	Ön lisans	31			
	Lisans	51			
	Yüksek Lisans	12			
PP9	Öğrenim	150	2,681	0,443	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesine önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır..
	Lise	56			
	Ön lisans	31			
	Lisans	51			
	Yüksek Lisans	12			
	Gelir	150			Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durum-
	1000-2000	28			

Memnuniyet Düzeyleri	2001-3000	99	1,629	0,653	ları açısından memnuniyet düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP1	Gelir	150	7,096	0,069	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>mevduat ve kredi faiz oranlarına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP2	Gelir	150	3,784	0,286	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>şube personeli değişikliğine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
PP3	Gelir	150	0,347	0,951	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>sosyal ve kültürel faaliyetler için banka ürünlerine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP4	Gelir	150	4,901	0,179	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyona önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP5	Gelir	150	1,030	0,794	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>banka seçiminde yakınlarının tavsiyesine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
	Gelir	150			Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durum-
	1000-2000	28			

PP6	2001-3000	99	3,557	0,313	ları açısından <i>bankanın ürünleri ile reklam yapılmasına önem vermedü</i> zeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP7	Gelir	150	6,621	0,085	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>doğrudan pazarlama kanallarına önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	N	χ^2	Sig.	Açıklama
PP8	Gelir	150	2,343	0,504	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesine önem vermedü</i> zeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			
PP9	Gelir	150	0,380	0,944	Banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların aylık gelir durumları açısından <i>bankanın iştirakleri ile bir bütün olarak hizmet vermesine önem verme</i> düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
	1000-2000	28			
	2001-3000	99			
	3001-4000	18			
	4001-5000	5			

Elde edilen sonuçlara göre; öğrenim durumu değişkeni açısından banka ürünlerini tercih etmede yakınlarının tavsiyesine önem verme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını ortaya koymak amacıyla sıra ortalamaları dikkate alınarak Kruskal-Wallis testi karşılaştırmaları yapılarak sonuca ulaşılmıştır. Kruskal-Wallis sonuçlarına göre bu fark, lise mezunlarının banka ürünlerini tercih ederken lisans, ön lisans ve yüksek lisans mezunlarından daha fazla önem verdiklerini göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda bankacılık sektöründe yaşanan yapısal gelişmeler ve güçlü rekabet, pazarlama uygulamalarının önemi giderek arttırmıştır. Yapılacak her türlü ön çalışma ve araştırma, doğru kararlar neticesinde karlılığa dönüşecektir ve karlılık oranlarının düştüğü günümüz bankacılık sektöründe, bankalar, var olan müşterisini elinde tutabilmek ve rakipleriyle çalışan potansiyel müşterileri çekebilmek için birçok yöntem kullanmak durumundadır. Bu durum teknolojiye ayak uydurma, kaliteli personel ile tüketicinin isteklerine cevap verebilme, müşteri ihtiyaçlarını en iyi şekilde analiz etme, ihtiyaç oluşmadan müşterisine özel teklifler sunma, internet ve sosyal medya kanalları üzerinden pazarlama uygulamaları ve reklam gibi yöntemlerle mümkün olabilecektir. Müşterinin talebi ve ihtiyacı karşılandığı doğrultuda uygulanan yöntemler sonuç verecektir. Bu nedenlerle, anket çalışmamız ve analizlerimiz müşteri ve hizmet odaklı bir şekilde yapılmıştır.

Cinsiyet, medeni durum, çalışılan sektör değişkenleri için iki bağımsız değişken arasındaki ilişkinin araştırılmasında kullanılan ve non-parametrik bir test olan Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grup içeren değişkenlerde ise Kruskal-Wallis testi ile değerlendirme yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, anketi yanıtlayanların maaş aldıkları bankayı başarılı bulma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ancak ürün satın alırken diğer banka tekliflerini de değerlendirdikleri ve bu tekliflerin değerlendirilmesine yol açan unsurların başında ise daha uygun maliyetli teklifler sunulmasının geldiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların ürün satın almada maaş aldıkları bankayı ön planda tercih etmeleri, kişilerin bankaya duydukları sadakat ve güvenden kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışmamızda, kadın ve erkek katılımcılar arasında banka ürünü satın almada şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyonun önemi açısından farklılık olduğu görülmektedir. Erkek katılımcıların banka ürünü satın alırken bankanın şube kuruluş yeri seçimini daha fazla önemsedikleri ifade edilebilir. Türk aile yapısı temelinde değerlendirildiğinde, erkek nüfusun bankacılık işlemlerini daha yoğun kullandığı göz önüne alınarak birkaç bankada işlemi olan katılımcının, bankaların aynı lokasyonda olan şubelerini tercih edeceği açıkça ifade edilebilir.

Araştırmaya katılan çalışanların banka ürünlerini tercih etmede katılımcıların öğrenim durumları açısından banka seçiminde yakınlarının tavsiyesine önem verme düzeylerinde farklılık olduğu ve lise mezunlarının, ban-

ka ürünlerini tercih ederken, yakınlarının tavsiyesine, lisans, ön lisans ve yüksek lisans mezunlarından daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Bu da, katılımcıların, daha önce denenmiş ve kullanılmış ürünleri tercih ettikleri için yakınlarının tavsiyelerine önem vermeleri ile açıklanabilir.

Türkiye Bankalar Birliği'nin Haziran 2014 dönem raporunda, seçim esnasında yakın çevre ve sosyal medyadaki tavsiyelerin önem kazandığı, müşterilerin ihtiyaç duydukları ürün veya hizmetleri reklam, arama motorları gibi araçlarla karşılaştırma yoluna giderek karar verdiği ve karar verilen ürün ya da hizmeti satın alıp bir deneyim yaşadığı belirtilmektedir (www.stuff.com.tr Erişim Tarihi: 02.11.2014).

Sonuç olarak, bankalar maaş ödemesi yapılan mevcut müşterilerini rakip bankalar açısından potansiyel müşteri haline getirmemek ve aynı zamanda maaş ödemesi kapsamında olmayan potansiyel müşterileri de bankayla tanıştırmak adına her türlü faaliyet ve ürün çeşitliliği sunmaktadır. Sisteme dahil olan her kişi bankalar için ciddi önem arz edeceğinden, bankaların daha fazla verim alabilmesi için hizmet kalitesini ve müşteri memnuniyetini artırması kaçınılmazdır.

EK- ANKET SORULARI

SOSYO-EKONOMİK VE KİŞİSEL DURUM		
1	Cinsiyetiniz: () Bayan () Bay	
2	Yaşınız: ...	
3	Medeni durumunuz: () Evli () Bekar () Diğer	
4	Öğrenim durumunuz: () Lise () Lisans () Ön Lisans () Yüksek Lisans	
5	Geliriniz:	
6	Çalıştığınız sektör () Özel sektör () Kamu sektörü	
7	Yeni bir ürün satın alırken diğer bankaların tekliflerini de değerlendiriyor musunuz? () Evet () Hayır	
8	Maaş aldığınız bankanın Türkiye genelinde diğer bankalara oranla başarılı olduğunu düşünüyor musunuz? () Evet () Hayır () Kararsızım	
9	Bugüne kadar hiç kredi kullandınız mı? () Evet () Hayır	
10	Maaş aldığımız bankadan en son kullandığımız kredilerin çeşitlerini ve tutarını belirtiniz. () Tüketici İhtiyaç Kredisi () Konut Kredisi () Otomobil Kredisi () Diğer	
11	Maaş bankadan en son kullandığımız kredilerin vade ve tutarını belirtiniz.	
	vade	tutar
	a)	
	b)	
	c)	
12	Diğer bankalardan kullandığımız kredilerin çeşitlerini belirtiniz. () Tüketici İhtiyaç Kredisi () Konut Kredisi () Otomobil Kredisi () Diğer	
	vade	tutar
	a)	
	b)	
	c)	
13	Diğer bankalardan kullandığımız kredilerin vade ve tutarını belirtiniz.	
	vade	tutar
	a)	
	b)	
	c)	
14	Maaş bankanızdan kullandığımız kredi(ler) için seçeneklerden hangisi en etkili olmuştur? () Maaş bankası olması () Kredi borcumu kapatmak için () Personel ile ilişkiler () Bankanın pazarlama stratejileri	
	() Bankanın imajı	
	() Daha uygun maliyetli olması	
	() Personel ile ilişkiler	
	() Kredi borcumu kapatmak için	
15	Diğer bankalardan kullandığımız kredi(ler) için seçeneklerden hangisi en etkili olmuştur? () Bankanın imajı () Daha uygun maliyetli olması () Personel ile ilişkiler () Kredi borcumu kapatmak için () Bankanın imajı () Bankanın pazarlama stratejileri () Daha uygun maliyetli olması	
	() Bankanın imajı	
	() Daha uygun maliyetli olması	
	() Personel ile ilişkiler	
	() Kredi borcumu kapatmak için	

16	Yandaki banka ürünlerinden hangilerini aktif olarak kullanıyorsunuz? (Varsa birden fazla işaretleyiniz.)	☐ Vadeli hesap ☐ Kredi Kartı ☐ Düzenli Ödeme ☐ Kredili Bankomat Limiti (KMH) ☐ İnternet Bankacılığı ☐ HGS/OGS ☐ Özel Ödeme Talimatı ☐ Kredi ☐ Yatırım Hesabı ☐ Fon Hesabı ☐ Sigorta Ürünleri ☐ Kiralık Kasa ☐ BES ☐ Borsa Ürünleri				
17	Maaş aldığımız bankanın kredi kartını kullanıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır				
18	Maaş aldığımız bankanın kredi kartının limiti kaç TL? TL				
19	Diğer bankalardan toplam kaç adet kredi kartınız var?adet				
20	Diğer bankalardan kullandığımız kredi kartlarımızın toplam limiti kaç TL? TL				
21	Bankacılık işlemleriniz için 'İnternet Bankacılığı Hizmeti' ni kullanıyor musunuz?	☐ Evet ☐ Hayır				
22	İnternette yapılan bankacılık işlemlerinin güvenli olduğunu düşünüyor musunuz?	☐ Tamamen Güvenli ☐ Güvenli ☐ Az Güvenli ☐ Tamamen Güvensiz				
MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ						
<i>Maaşınızı aldığımız Banka Şubesi için, şube Müşteri İlişkileri Yöneticisi tarafından sunulan ürün ve hizmetlerin kalitesini değerlendiriniz.</i>						
		☐ Çok yeterli	☐ Yeterli	☐ Az yeterli	☐ Yetersiz	☐ Kararsız
23	Personelin ilgisi					
24	Personelin güler yüzlü olması					
25	İşlemin hızlı yapılması					
26	İşlemlerin çözüme ulaşılması					
27	Ürünler hakkında doğru bilgi verilmesi					
28	Ürünler hakkında eksiksiz bilgi verilmesi					
29	Bankanın sunduğu ürün çeşitliliği					
30	Bankanın alternatif dağıtım kanallarının güvenilirliği					

31	Müşteriyi sahiplenme					
32	İşin takibi, takipçiliği					
33	Diğer bankalara kıyasla alınan hizmetin kalitesi					
34	Şube personelinin dış görünümü					
35	Banka şubesinin/şubelerinin fiziki şartları					
36	Bankadan satın alınan ürünlerin, hayatımızı kolaylaştırma derecesi (düzenli ödeme, kredi kartı, ...)					
PAZARLAMA İLE İLGİLİ ANALİZ						
<i>Aşağıdaki soruları bankanın hizmet kalitesi bakımından önem derecesine göre değerlendiriniz.</i>						
		Çok önemli	Önemli	Az önemli	Önemsiz	
37	Çalıştığınız bankadan aldığınız iyi hizmeti göz önünde bulundurduğunuzda, mevduat ve kredi faiz oranları sizin için ne derece önemlidir?					
38	Çalıştığınız şube personellerinin (tanıdığınız personelin)değişikliği sizce ne kadar önemlidir?					
39	Sosyal ve kültürel faaliyetleriniz için banka ürünleri sizin için ne kadar önemlidir? (Öm:kredi kartı, kredi,...)					
40	Şubenin kuruluş yeri seçimi ve bulunduğu lokasyon sizin için ne kadar önemlidir?					
41	Banka seçiminizde yakınlarınızdan alacağınız tavsiye sizce ne kadar önemlidir?					
42	Bir bankanın ürünleri ile reklam yapması ne kadar önemlidir?					
43	Doğrudan pazarlama kanalları (katalog, telefon, mail, internet,...) satın alacağınız ürünler için ne kadar etkilidir?					
44	Kredi kartı taksit sayılarının yeniden düzenlenmesi harcamalarınız bakımından sizi ne derece etkilemiştir?					
45	Bankanın işbirlikleri ile bir bütün olarak hizmet vermesi sizce ne kadar önemlidir? (Emeklilik, Sigorta,...)					

KAYNAKÇA

Altunışık R., Özdemir Ş., Torlak Ö. (2006); *Modern Pazarlama*, Geliştirilmiş 4. Baskı, Değişim Yayınları, Ekim, İstanbul.

Ertürk M. (2001); *İşletme Biliminin Temel İlkeleri*, 5. Basım, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Kasım, İstanbul.

Gegez A.E. (2007); *Pazarlama Araştırmaları*, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Beta Basım Yayım Dağ. A.Ş., İstanbul.

Hatipoğlu Z (1993); *Temel Pazarlama*, 1.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Kalaycı Ş. (2010); *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım.

Kozak N. (2010); *Turizm Pazarlaması*, 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Eylül, Ankara.

Özdamar K. (2010); *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi I*, Kaan Kitabevi.

Tekin V.N. (2006); *Pazarlama İlkeleri Politikalar-Stratejiler-Taktikler*, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Eylül, Ankara.

Ünsalan E., Şimşeker B. (2006); *Temel İşletmecilik Bilgileri*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Yükselen C. (2008); *Pazarlama İlkeler- Yönetim- Örnek Olaylar*, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

<http://www.stuff.com.tr/2014/09/turkiyede-6-milyon-kisi-mobil-bankacilik-kullaniyor.html> (Erişim Tarihi:02.11.2014)

**AN INVESTIGATION ABOUT THE EFFECTIVENESS OF PRE-
VENTIVE MEASURES TAKEN DURING CRISIS PERIODS OVER
SME's**

Prof.Dr. Mikail EROL, ^a
Assoc.Prof.Dr.Metin ATMACA, ^b
Res.Assist. Seçil ÖZTÜRK ^c

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the effectiveness of preventive measures taken during crisis periods over SMEs. To eliminate the adverse effects of the crisis Turkish Government took 7 sets of preventive measures against crisis. Major considerations to introduce these measures were to strengthen the economy and thus maintain sustainable growth, minimize the problem of liquidity, encourage domestic demand and overcome the problem of unemployment.

For these purposes a survey was conducted for SMEs. The results of the survey demonstrate that participants of the survey stressed the importance of loans. The study revealed that extending the payment periods of KOSGEB loans during crisis periods and providing assistance to loaning procedure by the banks were critically important for the sustainability of businesses.

Key Words: Crisis, Preventive Measures, Empirical Study

^{a, b, c} Çanakkale Onsekiz Mart University Biga Economics and Administrative Sciences Faculty , Business Management Department.

KRİZ DÖNEMLERİNDE ALINAN ÖNLEM PAKETLERİNİN KOBİ'LER ÜZERİNE ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, kriz döneminde alınan ekonomik önlem paketlerinin KOBİ'ler üzerindeki etkinliğinin belirlenmesine yönelik tedbirlerin incelenmesidir. Hükümet tarafından krizin meydana getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla 7 adet önlem paketi hazırlanmıştır. Bu önlem paketlerinin hazırlanmasındaki temel amaçlar; ekonomiyi güçlendirmek ve istikrarlı büyümeyi sağlamak, likidite sorununu azaltmak, iç piyasa talebini hızlandırmak ve işsizlik sorununu gidermektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda KOBİ'lere yönelik bir anket uygulanmıştır. Çıkan sonuçlara göre katılımcıların önlem paketlerinde yer alan kredilerin önemine vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Kriz dönemlerinde KOSGEB kredilerinin geri ödeme sürelerinin uzatılmasının ve bankaların kredi kolaylıkları sağlamanın işletmelerin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, önlem paketleri, ampirik bir çalışma.

INTRODUCTION

World economies were affected to a great extent by the global scale crisis that started in the last months of 2008. Increased atmosphere of uncertainty caused an increase in the costs of indebtedness. Besides unemployment rates rose and growth rates saw rigid decreases. 2008 crisis had the characteristic of including derivative products which gives it a special characteristic compared to other crisis in history. Derivative products are structurally complex and they have high volumes of transaction which caused enlargement of supportive packages.

Parallel to the preventive measures against financial crisis that affected world economies adversely, sets of preventive measures were introduced in Turkey as well. These measures aimed at; (www.dunya.com)

- Boosting domestic market,

- Introducing lower levels of private consumption tax and value added tax in order to facilitate boosting domestic market,
- Extending the areas of employment support,
- Introducing new regulations to facilitate loaning for export industries and extending the payment periods of loans,
- Decreasing the interest rates of loans, were stressed.

Table 1 is the summary of sets of preventive measures taken against the crisis and significant subject headings included in the sets.

Table 1: Preventive Measures Against the Crisis and Their Scope

Preventive Measures	Scope
1. Preventive Measures	Targets elimination of liquidity problem caused by lack of foreign demand and foreign funds. Resources of Eximbank were increased. Loans with zero interest rate also called “life line support” were introduced.
2. Preventive Measures	With the support of Ministry of Finance, a loan worth of 150 million Turkish Liras opened for businesses as a result of high rates of applications to loans given by KOSGEB
3. Preventive Measures	This set of measures is mostly related to employment. The availability of short time work payment and employment opportunities for the youth and women were increased.
4. Preventive Measures	Total volume of this set of preventive measures is 2.2 billion Turkish Liras. It is the 0,2% of Gross National Income and its factor ratio in the national budget is 1%. In this set a decrease of VAT and private communication tax in automotive, commodity, real estate and telecommunication were seen.

	In order to maintain domestic demand, supportive fund for domestic resource use was decreased 33%. This loan was given through the channel of KOSGEB.
5. Preventive Measures	It is the continuation of 4 th set of preventive measures and adds furniture, IT, stationary items and iş machines into the scope of VAT and private consumption tax discounts. In order to encourage construction industry some new discount in VAT was introduced.
6. Preventive Measures	This set of preventive measures aims to regulate flow of loan between private sector and banking industry. It targets stable budget structure in the banking sector besides providing loan support to private sector.
7. Preventive Measures	This set of preventive measures is stressed as “employment package” and prepared as a measure for rapid increase in the number of unemployed. Accordingly the measures targets assisting unemployed to train for a vocation in the long run and providing temporary work in the short term.

Source: Apak, Sudi ve Yılmaz, Güneş, “Türkiye’de Kriz Döneminde Açıklanan Ekonomik Önlem Paketleri”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 43, 2009, 14-23; <http://www.tesk.org.tr/tr/mevzuat/08/2008113.pdf>; Sektörel Dernekler Federasyonu, Kronolojik Olarak Önlem Paketleri, <http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=60978&nid=57158>

1. EMPRICAL STUDY

This part of the study consists of purpose, significance, scope and method of the study. Results of statistical analyses for the survey data and their evaluation are presented through the tables.

1.1. The Purpose and Significance of the Study

The aim of this study was to evaluate the opinions of businesses about the preventive measures taken by the government during the crisis period. Stable administration of activities of businesses during the periods of crises bore crucial importance. This study discussed preventive measures taken during the periods of crisis with respect to healthy functioning of business activities and an empirical study was conducted about mentioned preventive measures.

1.2. Scope and Method of the Research

The scope of the research included Small and Medium Sized Enterprises (SMEs) situated in İstanbul (Levent and Üsküdar Districts). The study used survey method in order to obtain data for the research. A survey is a systematically prepared form to obtain data from the primary sources. The aim of the survey is to collect data for the hypotheses and tests that would be used in the research (Islamoglu, 2009:113). The number of businesses that participated in the survey was 197 and face to face interviews were conducted to collect data.

1.3. Analysis of Data and Their Evaluation

SPSS software was used for the analysis and evaluation of survey data. The survey form used in the research included 20 statements. 5 of the statements used in the survey were excluded while these were mainly about determining the industry, years in operation and whether the company used a loan before.

5 point likert scale type statements included in the survey form were coded as 5= Totally Agree, 4= Agree, 3=I am not sure, 2= I do not agree, 1=

Totally Disagree. Survey questions were prepared based on the references used in the theoretical part of the study. Survey data was analyzed by using statistical methods. Accordingly, following the frequency distribution evaluation of the data, factor analysis was implemented to the data and the results were presented below in tables.

1.3.1. Evaluation of Frequency Analysis Results

Table 1 presents the frequency distribution of participant businesses with respect to their industry.

Table 2: Industries of Businesses That Participated in the Research

Area of Operation	n	%
Manufacturing	56	28,4
Services	141	71,6
TOTAL	197	100

28.4% of businesses that participated to the survey were active in the manufacturing industry while 71,6% of the businesses were in the services industry. Operational years of businesses in their respective industries are presented in Table 3.

Table 3: Operational Year of Businesses in Their Industries

Years of Operation	n	%
0-1 years	5	2,5
2-5 years	69	35
6-9 years	94	47,7
10 years or over	29	14,7
TOTAL	197	100

Of All businesses that participated in the survey 2,5% of them was operational for 0-1 year, 35% of them for 2-5 year, 47,7% was 6-10 years and 14,7% was for 10 years or over. Table 4 presents number of employees that are actively working in the businesses.

Table 4: Number of Employees in the Businesses That Participated in the Survey

Number of Employees	n	%
1-4 Employees	17	8,6
5-9 Employees	86	43,7
10 or over Employees	94	47,7
TOTAL	197	100

Of all businesses that participated in the survey 8,6% employed 1-4 employees, 43,7% employed 5-9 employees, 47,7% employed 10 or more employees.

Moreover statements about the use of loan revealed that 57% of the businesses stated that they used a loan before and 76,6% of the businesses stated that they did not used a loan apart from the source of KOSGEB. Table 5 presents frequency distribution of Likert Scale statements with 5 codes.

Table 5: Frequency Distribution of Variables

Variables	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	Total
1-Credit Loans provided by KOSGEB were insufficient.	31	19,3	16,8	23,9	9,1	100
2-Credit Loans provided by KOSGEB had very low limits.	14,7	32	27,9	22,3	3	100
3-Loans were used outside the businesses' purposes	11,7	34,5	32	20,3	1,5	100
4-Loans provided by KOSGEB were very effective in preventing the crisis	12,7	26,9	4,6	34	21,8	100
5-VAT discounts that are implemented in construction industry during the crisis period would be effective in preventing the crisis if it were implemented in other industries as well.	9,1	32	6,1	26,9	25,9	100

6-Extending the periods of subsidies is important in preventing the crisis.	12,2	16,8	5,1	34	32	100
7-Taking other preventive measures other than loans would assist in preventing the crisis.	9,1	14,7	4,6	38,1	33,5	100
8-Loans provided by KOSGEB mainly used for supply purposes.	7,1	13,2	31,5	43,7	4,6	100
9- Enlargement the boundaries of incentive measures is effective in preventing the crisis	6,6	11,2	35,5	43,1	3,6	100
10- For businesses with certain number of employees assistance in the areas of taxation and social security premiums would help prevent the crisis.	7,1	10,2	30,5	44,7	7,6	100
11- Use of loans acquired by the businesses were mostly for equity of company and for capital increases	6,1	9,1	32	48,2	4,6	100
12- Use of loans acquired by the businesses was for wages and other routine payments.	5,6	8,6	30,5	50,3	5,1	100
13- Providing loan assistance by the banks would be effective in preventing the crisis during the periods of crisis.	5,6	7,1	27,4	52,3	7,6	100
14- Extending the return period of loans provided to businesses would help overcome the crisis.	3,6	7,6	28,4	53,3	7,1	100
15-Loans provided by KOSGEB are important for the sustainability of businesses.	4	7,2	22,3	49,2	17,3	100

It is possible to summarize the subjects that came fore after obtaining the results following the frequency analysis that was conducted for statements in the survey questionnaire form.

- Of all the businesses that participated in the survey, 50% of them stated that limits of loans titled as ‘life line support’ and included in the preventive measures were sufficient.
- All businesses that participated in the survey expressed that KOSGEB loans were effective. They also considered extension of incentives included in the preventive measures
- All businesses that participated in the survey were in the opinion that banks should provide easiness in giving loans and also about the flexibility for payback periods of loans.
- Of all businesses that participated in the survey 66% of them particularly agreed on the critical importance of KOSGEB loans for the sustainability of businesses.

4.3.2. Independent Samples T Test Analysis and Evaluation of Results

T-Test analysis was conducted in order to assess the relationship between the activity area of businesses that participated in the research and the statements about KOSGEB loans. Accordingly, results are given in Table 6 and Table 7.

Table 6: Group Statistics

	Area of Activity	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
General	Manufacturing	56	3.1679	.69967	.09350
	Services	141	3.1371	.76610	.06452

Table 7: Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances					T-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
									Lower	Upper	
General	Equal variances assumed	.414	.521	.260	195	.795	.03074	.11814	-.20226	.26374	
	Equal variances not assumed			.271	110.046	.787	.03074	.11360	-.19438	.25586	

No significant difference between activity area of businesses and their views about KOSGEB loans could be found since the significance value (0,521) was bigger than 0,005 as demonstrated in Table 7. In order to assess the relationship between the answer to the statement 'whether they used a loan before' and the statement about their opinions for KOSGEB loans T-Test analysis was implemented. The results of this analysis are given in Table 8 and in Table 9.

Table 8: Group Statistics					
	Whether used a loan before	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
General	Yes	113	3.0932	.78702	.07404
	No	84	3.2167	.68566	.07481

Table 9: Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances					T-test for Equality of Means			
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
General	Equal variances assumed	1.676	.197	-1.149	195	.252	.03074	-.12345	-.33528	.08838
	Equal variances not assumed			-1.173	190.078	.242	.03074	-.12345	-.33107	.08416

No significant relationship between the statement whether they used a loan before and the statement about their opinions for KOSGEB loans could be found since the significance value (.197) obtained is larger than 0,05 as demonstrated in Table 9.

4.3.3. Evaluation of Correlation Analysis and Its Results

In order to analyze the relationship among some 5 point Likert scale statements included in the survey form, a correlation analysis was conducted. Correlation analysis is a method of analysis that identifies the strength and direction of both the relationship among independent variables and the relationship between independent and dependent variables (Islamoglu, 2009:249).

Table 10: The Relationship Between KOSGEB Loans and Loan Limits

		Question1	Question2
Question 1	Pearson Correlation	1	.707**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 2	Pearson Correlation	.707**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

According to the table 10 the relationship between the responses given to the statements insufficiency of KOSGEB loans and low loan limits was significant. The relationship is high. Participants considered that both KOSGEB loans and loan limits were sufficient.

Table 11: KOSGEB Loans and Ease of Loan Support Provided By Banks

		Question 4	Question 13
Question 4	Pearson Correlation	1	.446**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 13	Pearson Correlation	.446**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 11 demonstrates a significant relationship between the participants response to statements; effectiveness of KOSGEB loans and ease of loan support provided by banks. The relationship was medium level. Participants pointed out that while KOSGEB loans were effective in preventing the crisis; also the ease of loan support by the banks during this process helped businesses overcome the crisis.

Table 12: Incentives and Extending Time

		Question 6	Question 9
Question 6	Pearson Correlation	1	.723**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 9	Pearson Correlation	.723**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 12 puts forward a significant relationship between the responses to the statements; extending time for the implementation of incentives and extending the area of incentives. A high relationship was found between the two variables. Participants stressed the critical role that extending time period of incentives and the incentive areas would play.

Table 13: Time Extension of Incentives and Duration of Loan Repayment Period

		Question 6	Question 14
Question 6	Pearson Correlation	1	.431**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 14	Pearson Correlation	.431**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 13 shows that there was a significant middle level relationship between the responses to the statements time extension in incentive implementation and extending duration of loan repayment period for businesses. Accordingly, the participants think that businesses would be at ease in times of crisis by extending the time period of incentives and duration of loan repayment periods.

Table 14: KOSGEB Loans and Sustainability

		Question 4	Question 15
Question 4	Pearson Correlation	1	.327**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 15	Pearson Correlation	.327**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

According to Table 14, responses given to the statements about effectiveness of KOSGEB loans in overcoming the problems of crisis and sustainability of Businesses by KOSGEB loans were significant. There was a middle level relationship between the two variables. Participants considered granting KOSGEB loans and providing sustainability of businesses were important.

Table 15: Crisis Measures and Loan Assistance

		Question 7	Question 13
Question 7	Pearson Correlation	1	.554**
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	197	197
Question 13	Pearson Correlation	.554**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
	N	197	197

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

According to the Table 15, the relationship between the responses given to the statements taking measures besides loans and loan assistance given by the banks in times of crisis was significant. There was a middle level relationship between these variables. The participants considered businesses would overcome the problems of crisis by taking strict crisis measures besides assistance provided by the banks.

CONCLUSION

Turkish economy faced various crisis especially following the release of capital mobility. Although all businesses were affected adversely by these types of crisis in the economy, SMEs were the most adversely affected of all. Within this group of SMEs, particularly those that borrowed by a foreign currency bankrupted.

This study was aimed at identifying opinions of SMEs towards sets of measures taken by the government. Businesses that participated in the survey stressed expanding incentives included in the sets of measures and also expressed crucial importance of life line support of loans that were critical in overcoming the problems of crisis.

Another significant issue that came fore in the study was loan assistance that could be provided by the banks in times of crisis and expanding incentive implementations towards businesses. Accordingly, businesses considered expansion of incentives and providing assistance about the procedures of loan granting process as important factors.

REFERENCES

Apak, Sudi ve Yılmaz, Güneş, “Türkiye’de Kriz Döneminde Açıklanan Ekonomik Önlem Paketleri”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:43, 2009, 14-23.

İslamoğlu, A.Hamdi, “SPSS Uygulamalı Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Beta Basım A.Ş., İzmit, 2009.

TCMB, Küresel Kriz, Etkileri ve Para Politikası Uygulamaları, 2009
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2009/Baskan_Bogazici.pdf
(Erişim Tarihi: 15.07.2014)

TESK, <http://www.tesk.org.tr/tr/mevzuat/08/2008113.pdf>, 2008,
(Erişim Tarihi: 15.07.2014)

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Aralık 2014 Cilt 3 Sayı 2 (73-88)

Sektörel Dernekler Federasyonu, Kronolojik Olarak Önlem Paketleri,
<http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=60978&nid=57158> (Erişim
Tarihi: 15.07.2014)

[http://www.dunya.com/kuresel-kriz-turkiyeyi-de-etkiledi-
42221h.htm](http://www.dunya.com/kuresel-kriz-turkiyeyi-de-etkiledi-42221h.htm) (Erişim Tarihi: 15.07.2014)

EFFECTS OF US QUANTITATIVE EASING ON CAPITAL FLOWS TO EMERGING MARKET ECONOMIES

Mesut TÜRKAY*

ABSTRACT

As a response to the latest global economic crisis, advanced country central banks started to implement expansionary monetary policies. In this way, they supported the recovery but at the same time injected abundant amount of cheap liquidity into the world financial system. The result was the surge in capital flows to emerging market (EM) economies. Academic literature shows that ultra loose monetary policies of US Central Bank in the post crisis period increased capital flows into emerging market countries.

Monetary policy normalization process of US that has already started is expected to affect capital flows to emerging markets. Studies indicate that withdrawal of unconventional monetary policies will lower capital flows to EM's. In this period, managing expectations through forward guidance is especially important. In addition, EM policy makers should be aware of declining global liquidity and be cautious in implementing their policies. As abundant and cheap money will gradually disappear, they should take structural reforms to the forefront of their agendas.

Keywords: Expansionary Monetary Policy, Capital Flows, Global Liquidity

JEL Codes: E52, E58

* Senior Treasury Expert, Directorate General of Economic Research, Republic of Turkey Prime Ministry Undersecretariat of Treasury, mesut.turkay@hazine.gov.tr

ABD'DE UYGULANAN NİCELİKSEL GENİŞLEME POLİTİKASI- NIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK SERMAYE AKIMLARINA ETKİSİ

ÖZET

Gelişmiş ülke merkez bankaları, son küresel krize karşılık olarak genişletici para politikaları uygulamaya başlamışlardır. Bu şekilde toparlanmaya destek verirken aynı zamanda dünya finansal sistemine bol miktarda ucuz likidite vermişlerdir. Sonuç olarak, gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarında artış gerçekleşmiştir. Akademik literatür, ABD Merkez Bankası'nın kriz sonrası dönemde uyguladığı aşırı gevşek para politikasının gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını arttırdığını göstermektedir.

ABD'de hali hazırda başlamış olan para politikasının normalleşme sürecinin gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını etkilemesi beklenmektedir. Yapılan çalışmalar geleneksel olmayan para politikalarının geri çekilmesinin gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını azaltacağını göstermektedir. Bu dönemde, özellikle geleceğe yönelik beklenti yönetimi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerdeki politika yapıcıların azalan küresel likiditenin farkında olmaları ve politika uygularken ihtiyatlı olmaları gerekmektedir. Bol ve ucuz paranın kademeli olarak azalacak olması nedeniyle politika yapıcıların yapısal reformları ajandalarının ön sıralarına almaları faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Genişletici Para Politikası, Sermaye Akımları, Küresel Likidite

JEL Kodları: E52, E58

Introduction

As a response to the 2007-08 global financial crisis, central banks around the globe implemented unprecedented policies to combat the crisis and support recovery. Their first action was to lower interest rates to almost zero and inject liquidity to the financial system. Afterwards, they started to implement non-conventional policies such as quantitative easing. Among the central banks around the world, Federal Reserve (FED) was very active in this process and they announced three rounds of asset purchases that totaled over \$3 trillion. The purpose of these programs was to lower long term interest rates, bolster weak asset markets and encourage spending to stimulate economic activity. They have been partially successful in supporting domestic economy.

Whereas the central bank's primary aim was to help the recovery of their own economies, quantitative easing policies also had some unintentional effects on the other economies. This extended period of highly accommodative monetary policies in advanced countries created an abundant amount of international liquidity around the world. Part of this excess liquidity flowed into emerging market economies and this had some negative effects on these countries exchange rate, current account deficit, inflation and competitiveness. Increasing capital flows to emerging market economies as a result of quantitative easing policies of Federal Reserve (FED) produced a credit driven fast growth in these countries. Moreover, financial risks accumulated and structural reform appetite of EM countries diminished due to high growth period.

Implementing quantitative easing policies is the easy part but exit from these expansionary policies is a rocky way. With the tapering talk of Federal Reserve starting in May 2013, volatility became the new normal for financial markets. Countries especially relying on external funding seem to be the most vulnerable in this period. Expected continuation of monetary policy normalization in US poses risks on EM countries.

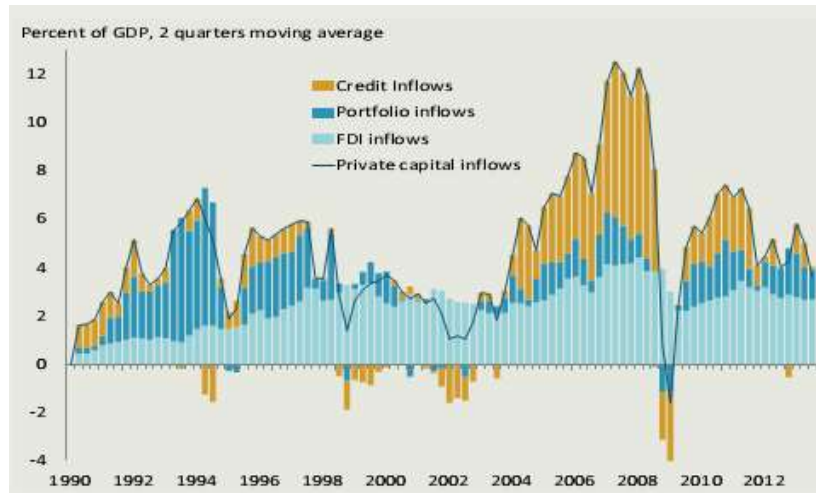
This study aims to analyze the effects of quantitative easing policies and monetary policy normalization in US on emerging market capital flows

in particular. The paper is divided into 6 sections. Section 2 presents some stylized facts about capital flows to emerging markets. Section 3 contains transmission channels of unconventional monetary policy. Section 4 provides a short literature survey on the effects of US quantitative easing on emerging market capital flows. Section 5 describes the effects of FED tapering and expected interest rate hikes on capital flows to emerging markets. Finally, section 6 presents the main conclusions.

1. Some Stylized Facts About Capital Flows to Emerging Markets

Graph 1 shows private capital flows to developing countries. In the 1990's, private capital inflows to developing countries amounted to 4 percent of their GDP on average. During the 2000's, capital flows surged considerably. Before the Great Recession, inflows peaked at about 12 percent of developing country GDP in 2007. With the global crisis, capital flows into emerging markets collapsed and became negative at the end of 2008 and in the beginning of 2009. They again increased in the post crisis period and averaged about 6 percent of GDP between 2010 and 2013 (Worldbank, 2014: 96).

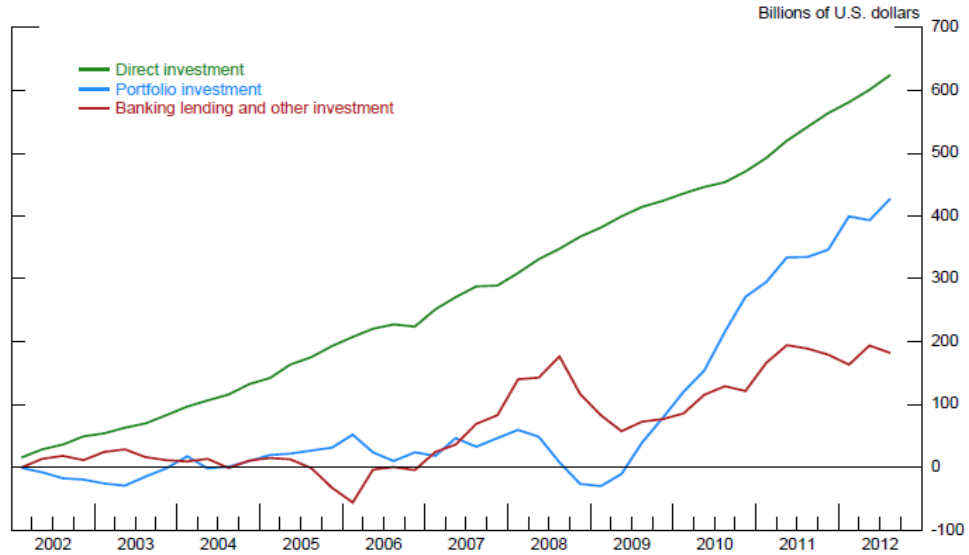
Graph 1. Private Capital Inflows to Developing Countries

Source: Worldbank, 2014: 96

Among the components of capital inflows, foreign direct investment (FDI) was the most stable one. While credit was the driving force of capital inflows before Great Recession, it lost pace after the crisis. Bank lending has weakened after the crisis mainly because of ongoing deleveraging and balance sheet adjustment process of banks in developed countries. On the other hand, portfolio inflows surged. Graph 2 shows cumulative net inflows to emerging market economies. It clearly indicates that post-crisis increase is concentrated in portfolio inflows.

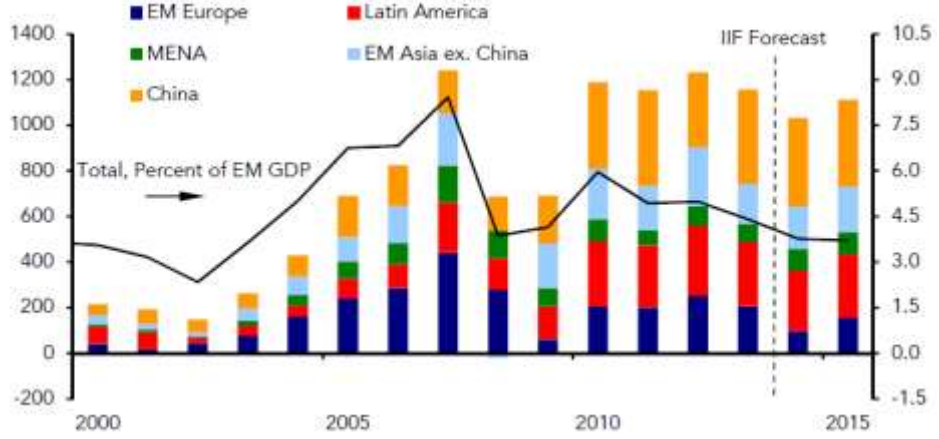
Graph 2. Cumulative Net Inflows to EM Countries

Source: Ahmed and Zlode, 2013: 31

Graph 3 reveals capital inflows in terms of regions. Capital inflows to Emerging Europe surged before the crisis which is mainly in the form of bank lending. In the post crisis period, capital inflows to Latin America and China soared considerably. According to Institute of International Finance (IIF), capital inflows to EM countries is expected to decline in 2014 compared to 2013 and recover in 2015 (IIF, 2014a: 2).

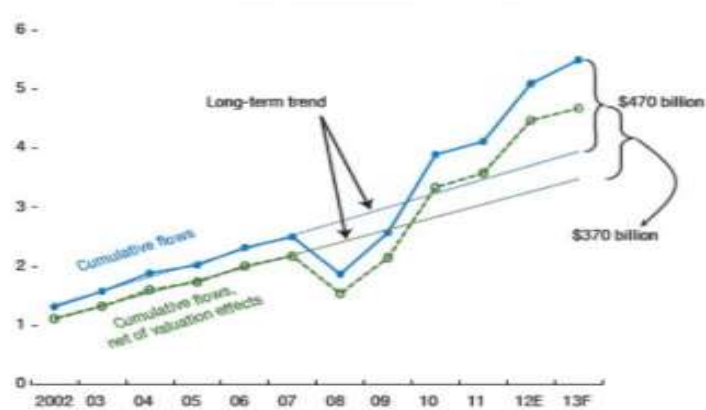
Graph 3. Emerging Market Net Private Capital Inflows (\$, Billions)

Source: IIF, 2014: 1

Since the end of 2008, extra loose monetary policies of Federal Reserve and other major advanced country central banks have resulted in excessive amount of capital inflows into the emerging markets. Foreign portfolio investment in emerging market country bonds has risen by a cumulative US\$ 1.1 trillion through 2013. These inflows have averaged more than 2 percentage points of recipient country GDP in the last four years. Additionally, cumulative inflows exceeded long term trend by US\$470 billions (Lachman, 2014: 5)

Graph 4. Emerging Market Net Private Capital Inflows (\$ Billion)

Source: Lackman, 2014: 5

2. Transmission Channels of Unconventional Monetary Policy

Traditional monetary policy transmission channels include interest rate, asset prices (exchange rates, equity prices) and credit channel (bank lending, balance sheet mechanism) (Mishkin, 1996: 2-17). However, when these channels are ineffective or weak, as it was the case in the period after the latest global crisis, unconventional monetary policies are widely used.

Unconventional monetary policy operates mainly through four channels. First channel is the portfolio balance channel. With quantitative easing (QE) investors substitute long-duration assets for safe long-term government bonds. As a result, stock of risky assets available for investment declines and increasing risk appetite of the investors boosts demand for risky assets (Gagnon et. al. 2011: 6). That is why quantitative easing policies generally increase equity prices.

Second channel of unconventional monetary policy is signaling. Quantitative easing is seen as a signal and commitment that interest rates will be kept low in the coming period and this in turn also lowers long run interest rates through expectations component (Bauer and Rudebush, 2013: 8). This channel also helps to decrease deflation risk and boosts consumer and busi-

ness confidence (Hendrickson and Beckworth, 2013: 2). In addition, asset purchases may also mitigate economic uncertainty.

Another important transmission channel of unconventional monetary policy is the liquidity channel. With asset purchases of central banks, reserves of the banking system increase and liquidity position of banks improve. This decreases liquidity premium, supports lending and also increases demand for assets. As a result, interest rates decline, bank loans and asset prices increase (Joyce et. al. 2011: 116; Krishnamurthy and Vissing-Jorgensen 2011: 5).

Fourth channel through which unconventional monetary policies may affect the economy is the confidence channel. Announcement of a quantitative easing program means that economic activity is weak and this starts flight to safety (Neely, 2013: 24). It also increases confidence of the economic agents by showing that central bank acts to support the recovery and is always ready to serve as the lender of the last resort. In addition, it is also a sign that central bank will do whatever needed for the economy.

These four transmission channels usually operate at the same time. Which channel will dominate depends on the state of the economy, external economic developments and communication policies of the central bank. As it was in May 2013, FED announcements are usually more important than the action itself and may have more effect on financial markets (Fratzscher et. al., 2013: 6). On the other hand, these channels not always operate to affect the economy positively. Sometimes, they may create adverse economic consequences and harm the economic activity.

3. Effects of US Quantitative Easing on Emerging Market Capital Flows: Literature Survey

Since US is the world's largest economy and have the most important reserve currency, policies of US Central Bank (Federal Reserve) will affect the other countries through many channels such as trade, capital flows, financial conditions and confidence (Subramanian, 2014: 1). The literature shows that quantitative easing policies of US so far supported both the local economy and the global economy. However, they also created some adverse

economic conditions, increased volatility in global financial markets and complicated macroeconomic management.

Although the debate about the impact of advanced countries unconventional monetary policies on emerging market capital flows intensified in the last couple of years, there have been only a few empirical studies focusing on this channel. Most of the studies analyse the effects of monetary expansion/contraction on the capital flows to emerging market economies by only using interest rates. Moreover, many of these studies do not cover the post crisis period when unconventional monetary policies are implemented by major advanced country central banks.

Among these studies explaining the effects of monetary policy on the capital flows to emerging market economies, IMF (2007: 85) put forward that capital flows to emerging countries increase by 0.1 percent of GDP when interest rate differential with advanced countries goes up by 1 percent. In another study, IMF (2010: 18) concluded that global liquidity affects portfolio equity investment but does not have any significant effect on bond investment. IMF (2011a: 17) analyzed the effect of rising US 10 years treasury yield on capital flows to emerging markets. The results show that 100 basis points increase in US 10 years treasury rate reduces bond inflows to EM countries about 31 percent. IMF (2011b: 129) showed that capital flows to countries which have more financial exposure to US are affected more by US monetary policy actions. In addition, monetary policy of US affects bond flows more than equity flows. Byrne and Fiess (2011: 14-15) found that US interest rates have an important effect on capital flows to EM countries. Ghosh et. al. (2012: 14-15) try to determine the factors that increase capital flows to EM countries and show that low US interest rates, high risk appetite and attractiveness of the EM countries (pull factors) are particularly important. Fratzscher (2012: 353) argues that the drivers of capital flows depend on the time period under study. He found that global factors (push factors) were significant during the crisis and country specific factors (pull factors) were significant afterwards. Contrary to many other studies, Forbes and Warnock (2012: 248) found that interest rates and global liquidity do not affect capital flows to EM countries but risk appetite is a significant factor.

On the other hand, there are a few recent studies concerning the effect of unconventional monetary policies on emerging market capital flows. Among them, Fratzscher et al. (2012: 24), found out that expanding balance sheet of Federal Reserve increases capital flows to EM funds and also showed that the effect of unconventional monetary policy is smaller than the other factors. According to Ahmed and Zlode (2013: 24), unconventional monetary policies of US have no significant effect on capital flows to EM countries. Nevertheless, they found evidence that with these policies, composition of capital flows changed towards short term portfolio flows. Fratzscher et al. (2013: 5-6) analyzed the effects of first quantitative easing (QE1) and second quantitative easing (QE2) implemented in US. They argue that first quantitative easing was effective to lower long term global bond yields and supported equity prices. But it also caused investors to rebalance their portfolios by selling EM assets and buying US assets. As a result, US dollar appreciated. On the other hand, second quantitative easing program was ineffective to lower global bond yields, increased capital flows to EM countries and led to US dollar depreciation. They conclude that earlier quantitative easing programs were more effective showing that marginal benefits of the programs deteriorated and this is in line with the existing literature (Curdia & Ferrero 2013: 1; Krishnamurthy & Vissing-Jorgensen 2013: 2-3).

Most recently, Lim et al. (2014: 3) employed panel regression to find out the effect of quantitative easing on the capital flows to emerging market economies. They estimate the minimum effect of quantitative easing on EM country gross inflow to be about 3 percent of GDP on average. Using panel regression method, Worldbank (2014: 100) analyzed global and domestic determinants of capital inflows. They found that both domestic and global factors determine capital inflows to EM countries. According to the analysis, global factors such as US interest rates, risk appetite and quantitative easing account for about 60 percent of the surge in capital flows between 2009 and 2013. The remaining 40 percent is explained with domestic factors like countries investment rating, their growth rate and growth differential with advanced countries. They also tried to estimate the effect of quantitative easing programs on capital flows by introducing a dummy variable and found out that about 13 percent of the total variation in capital flows in this period is

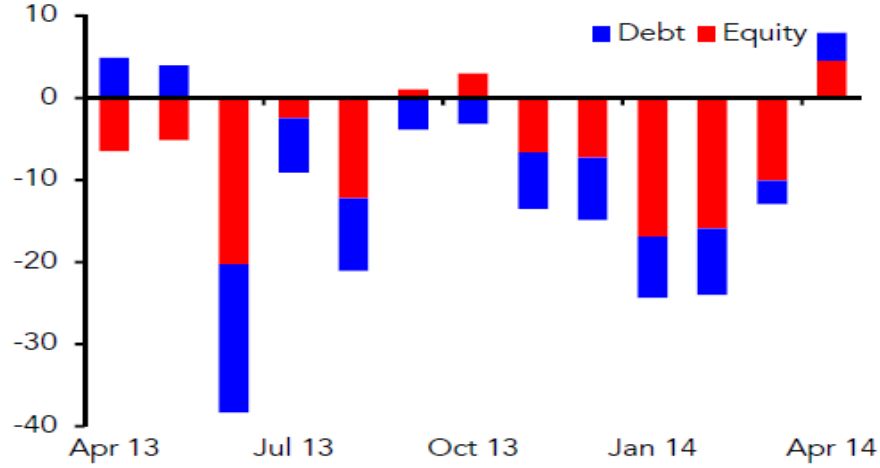
explained by quantitative easing. That means QE programs increased capital flows to EM countries. As another exercise, 3 separate quantitative easing dummies are added to the model to find the effects of different quantitative easing programs. The results show that the impact of the first quantitative easing is the largest and it declines in the second and third programs. The last program (QE3) is found to be statistically insignificant.

4. Effects of US Monetary Policy Normalization on Capital Flows

In May 2013, Federal Reserve ex-governor Ben Bernanke told in a speech that tapering of the asset purchase program may start soon. This was an important turning point for US monetary policy and altered pricing in financial markets. In this period, global investors decreased their emerging market exposure and flight to quality started. Bond issuance and syndicated loans in emerging markets declined by about 50 percent. Capital outflows from EM financial markets put pressure on equities, interest rates and exchange rates (Worldbank, 2014: 98). Therefore, the experience in summer 2013 shows that expectations about the monetary policy matters and when it changes, capital flows may be affected significantly (Koepke, 2013: 2).

Changing FED policy expectations also increased tension and volatility in financial markets and risk appetite towards EM assets declined considerably. In the period between May and September in 2013, debt and equity net outflow from EM countries was about 73 billion dollars. The amount of debt and equity outflows were about the same. Capital outflows from EM debt and equity funds continued after Federal Reserve started tapering asset purchase program in December 2013. However, there has been a recovery in portfolio flows to EM countries most recently (Graph 5).

Graph 5. Emerging Market Funds: Debt and Equity Net Flows (\$ Billions)

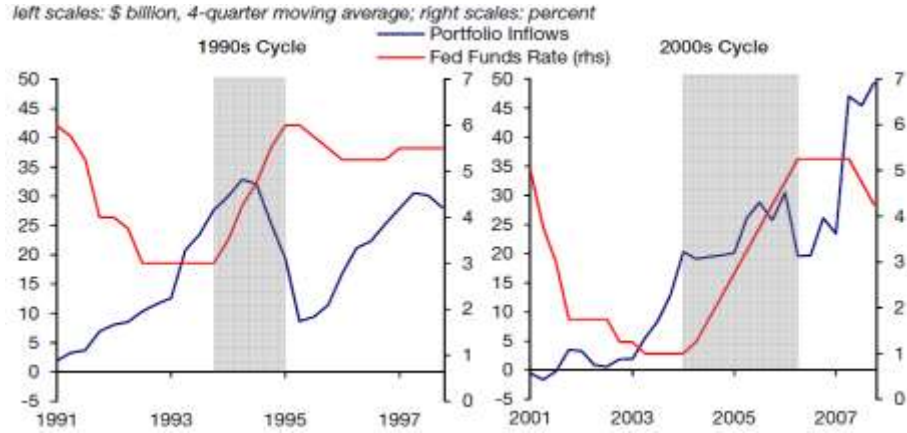

Source: IIF, 2014: 1

An important question going forward is how will capital flows to emerging market economies be affected when Federal Reserve finishes third quantitative easing program and begins to increase interest rates thereafter. There are two opposing forces. On the one hand, increasing interest rates in US means the country will be more attractive for international investors and external financing conditions will be tighter for EM countries. On the other hand, higher US interest rates also mean that there is a strong economic recovery and this in turn supports confidence and growth in other countries. As a consequence, improving global economy will push capital flows to EM countries (Koepke, 2013: 2). Whether monetary policy normalization in US leads to a declining or increasing capital flows to EM depends on the magnitude of these two opposite forces.

Historical evidence is also not conclusive (Graph 6). Capital flows to EM countries were strong when FED interest rate hikes started in February 1994. However, they started to decline with Mexico's tequila crisis. In the period before great recession, there was a positive correlation between FED interest rate and capital flows to emerging markets. Interest rate increases did not affect capital flows to EM adversely.

Graph 6. Portfolio Equity and Bond InFlows to EM During FED Tightening Cycles

Source: Koepke, 2013: 1

There are a few recent empirical studies that present evidence about the effect of FED policy normalization on the capital flows to EM countries. Among them, Koepke (2013: 5) using a regression model, analyzes the impact of FED policies on portfolio inflows to emerging markets. Model results show that the effect of FED policies depends on the pace of exit compared to market expectations. If FED exit is faster than the expectations, the influence on the markets will be more pronounced and there will be capital outflows from emerging markets. On the other hand, a slow FED exit supports capital flows to EM's.

With monetary policy normalization of Federal Reserve, it is expected that capital flows to EM countries will probably decline and there will be a new equilibrium. Worldbank (2014) made a simulation based on panel regression model to analyse the effects of monetary policy normalization on capital flows to emerging market economies. Model results show that, in a gradual normalization of monetary policy scenario, capital flows to emerging markets will fall by about 10 percent by 2016 compared to a no change scenario. This corresponds to 0.6 percent of developing country GDP. In a fast normalization scenario, the effect is more pronounced. The study also

finds that portfolio flows are more volatile and sensitive to FED monetary policy normalization compared to other components of capital flows. According to gradual monetary normalization scenario, portfolio flows are forecasted to decrease by about 33 percent in the first year.

When market participants expect a more expansionary monetary policy, investors are known to allocate more capital to emerging markets (and vice versa). Koepke (2014: 2) has found that US monetary policy expectations is a significant determinant of portfolio flows into emerging markets. The model results show that when markets expectations of FED funds rate change by 1 percentage point, the impact on bond flows to emerging markets is \$6-7 billions and \$1.2-6.5 billion on equity flows. In the current business cycle, we observed that changing expectations towards tight monetary policy affected capital flows more than the period of easy monetary policies. The model coefficient is 2 times as large for months when expected policy rates increase compared to months when they declined.

Communication is crucial to manage the effects of monetary policy normalization on markets. Exiting too early, too fast and without clear criteria, can be risky since outlook can always change. Tying the pace and timing of monetary normalization to economic and market conditions is beneficial (IMF, 2013: 24). Forward guidance is another component of monetary policy that has gained importance in the last couple of years. Clear forward guidance is useful to manage market expectations of Federal Fund rates. When market expectations are formed and anchored through forward guidance and communication policies, monetary normalization process may be less annoying. This is exactly what happened since the beginning of 2014. Forward guidance and improved communication policies of FED helped markets to price tapering process smoothly. Since market expectations are formed such that tapering process will continue and rate hikes will follow in 2015, volatility in financial markets declined. Therefore, it is of utmost importance to manage expectations.

Table 1. Timing and Pace of FED Exit - Risk Structure

Timing Pace	Too Early	Neither Early Nor Late	Too Late
Very Slowly	Moderate Risk	Moderate Risk	High Risk
Moderate Pace	High Risk	Low Risk	High Risk
Very Fast	High Risk	High Risk	High Risk

The key challenge for the Federal Reserve is to find the right balance in the timing and pace at which it exits quantitative easing. Table 1 shows the risk levels in different FED exit scenarios. Too early or too fast of FED exit may increase volatility in global financial markets and create risks of strong capital flow reversal which could prove to be disruptive to the global economy. On the other hand, too late or very slow pace of exit could further contribute to financial risks and asset price booms. Therefore, FED exit should be somewhere in the middle. Neither early nor late, neither very slowly nor very fast.

5. Conclusion

As the literature shows, the unconventional monetary policies implemented by advanced country central banks in the post-crisis period increased capital flows to emerging markets and lowered financing costs. As a consequence, asset prices surged considerably and EM countries growth rates picked up supported by massive amount of cheap external funding. This was only one side of the story. On the other side, increasing capital flows as a result of quantitative easing programs caused some problems in EM countries such as the loss of competitiveness, inflation pressures and accumulation of financial risks.

Expansionary monetary policies and quantitative easing programs can not continue forever. In May 2013, we first witnessed the announcement of Federal Reserve that the asset purchase program might be reduced soon and the start of tapering was announced in December 2013. The capital outflows from EM countries in the summer months of 2013 was a signal showing the bumpy path towards monetary policy normalization. Most recent studies

indicate that capital outflows from EM countries is expected as Federal Reserve withdraws expansionary monetary policy. Monetary normalization process that has already started is expected to increase external funding costs of emerging markets and lead to tighter global financial conditions. This new period will create challenges and may increase risks in emerging market economies.

In this period, especially actions and communication policies of Federal Reserve are very important for less volatile and stable capital flows. Timing and the speed of the exit is perhaps the most important factor that must be taken into consideration. Too early, too late, very slow or very fast exit may create problems or even may cause a new crisis. Monetary policy normalization should be a function of economic activity and withdrawal should be stopped or reversed if economic conditions deteriorate.

Forward guidance is another crucial factor for a smooth exit. It may help to prevent adverse effects of the exit on emerging markets. On the other hand, EM policy makers should be aware of declining global liquidity and be cautious in implementing their policies. As abundant and cheap money will gradually disappear, they should take structural reforms to the forefront of their agendas.

REFERENCES

- Ahmed, S. and A. Zlate, "Capital Flows to Emerging Market Economies: A Brave New World?", International Finance Discussion Papers 1081, Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington DC, 2013.
- Barosso, J. B., Silva, L. P. and A. S. Sales, "Quantitative Easing and Related Capital Flows into Brazil: Measuring Its Effects and Transmission Channels Through a Rigorous Counterfactual Evaluation", Brazil Central Bank Working Paper, 2013.
- Bauer, Michael D. and Glenn D. Rudebusch, "The Signaling Channel for Federal Reserve Bond Purchases", Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper, 2013.
- Byrne Joseph P. and Norbert Fiess, "International Capital Flows to Emerging and Developing Countries: National and Global Determinants", University of Glasgow Working Paper, January 2011.
- Curdia, Vasco and Andrea Ferrero, "How Stimulatory Are Large-Scale Asset Purchases?", FRBSF Economic Letter, August 2013.
- Eichengreen, B. and G. Poonam, "Tapering Talk: The Impact of Expectations of Reduced Federal Reserve Security Purchases on Emerging Markets", World Bank Working Paper, Washington, 2013.
- Forbes, Kristin J. and Frank E. Warnock, "Capital Flow Waves: Surges, Stops, Flight, and Retrenchment", Journal of International Economics, 88(2), 235-251, 2012.
- Fratzcher, Marcel, "Capital Flows, Push versus Pull Factors and the Global Financial Crisis", Journal of International Economics, 88(2), 341-356, June 2012.
- Fratzsher, M., Duca M. L. and R. Straub, "A Global Monetary Tsunami? On the Spillovers of U.S. Quantitative Easing", Center for Economic Policy and Research, Discussion Paper Number 9195, 2012.
- Fratzcher, M., Duca M. L. and R. Straub, "On the International Spillovers of US Quantitative Easing", ECB Working Paper 1557, European Central Bank, Frankfurt, 2013.

Gagnon, Joseph E., Matthew D. Raskin, Julie A. Remache and Brian P. Sack, "The Financial Market Effects of the Federal Reserve's Large-Scale Asset Purchases", *International Journal of Central Banking* 7(1) (March): 3-44, 2011.

Ghosh, A., Kim J., Qureshi M. S. and Z. Juan, "Surges", IMF Working Paper, 2012.

Hendrickson, Joshua R. and David M. Beckworth, "The Supply of Transaction Assets, Nominal Income, and Monetary Policy Transmission", University of Mississippi and University of Western Kentucky, 2013.

Joyce, Michael A. S., Ana Lasasoa, Ibrahim Stevens and Matthew R. Tong, "The Financial Market Impact of Quantitative Easing in the United Kingdom", *International Journal of Central Banking* 7(3) (September): 113-162, 2011.

Institute of International Finance, "Capital Flows to Emerging Markets", IIF Report, May 29, 2014.

Institute of International Finance, "EM Portfolio Flows Tracker", IIF Research Note, May 29, 2014.

IMF, "The Quality of Domestic Financial Markets and Capital Inflows", *Global Financial Stability Report*, September 2007.

IMF, "Global Liquidity Expansion: Effects on Receiving Economies and Policy Response Options", *Global Financial Stability Report*, Chapter 4, April 2010.

IMF, "Recent Experiences in Managing Capital Inflows - Cross-Cutting Themes and Possible Policy Framework", Staff Paper, 2011.

IMF, "International Capital flows: Reliable or Fickle?", *World Economic Outlook*, Chapter 4, April 2011.

IMF, "Global Impact and Challenges of Unconventional Monetary Policies", IMF Policy Paper, 2013.

Koepke, Robin, "Quantifying the Fed's Impact on Capital Flows to Ems", Institute of International Finance Working Paper, 2013.

Koepke, Robin, “Fed Policy Expectations and Portfolio Flows to Emerging Markets”, Institute of International Finance Working Paper, 2014.

Krishnamurthy, Arvind and Annette Vissing-Jorgensen, “The Effects of Quantitative Easing on Interest Rates: Channels and Implications for Policy”, Brookings Papers on Economic Activity 43(2) (Fall): 215-265, 2011.

Krishnamurthy, Arvind and Annette Vissing-Jorgensen, “The Ins and Outs of LSAPs”, In Economic Symposium Conference Proceedings, Jackson Hole, Federal Reserve Bank of Kansas City, 2013.

Lachman, Desmond, “International Impact of the Federal Reserve’s Quantitative Easing Program”, Testimony before the House Financial Service Committee’s Subcommittee on Monetary Policy and Trade, 2014.

Lim, J. J., Mohapatra S. and M. Stocker, “Tinker, Taper, QE, Bye? The Effect of Quantitative Easing on Financial Flows to Developing Countries”, World Bank Discussion Paper, 2014.

Mishkin, Frederic, “The Channels of Monetary Transmission: Lessons for Monetary Policy”, NBER Working Paper 5464, 1996.

Neely, Christopher J., “Unconventional Monetary Policy Had Large International Effects”, Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper, 2013.

Subramanian, Arvind, “International Impacts of the Federal Reserve’s Quantitative Easing Program”, Testimony submitted to the House Committee on Financial Services Subcommittee on Monetary Policy and Trade, 2014.

World Bank, “Capital Flows and Risks in Developing Countries”, Global Economic Prospects, Chapter 2, Washington DC, 2014.

ÜNİVERSİTE YÖNETİMLERİNDE CİNSİYETE DAYALI MESLEKİ AYRIMCILIĞIN ARAŞTIRILMASI

Ezgi CEVHER*

ÖZET

Cinsiyet, toplumsal olarak önemli bir belirleyici unsur ve bireysel kimliğin kaynağı olarak yorumlanmaktadır. Toplum içerisinde kültürel, ekonomik ya da ideolojik nedenlerden dolayı kadınlar, cinsiyet eşitsizliğindeki zayıf halkayı oluşturmaktadır. Ataerkil toplumlarda kadının yeri, ailesi ve ev yaşamı ile sınırlanmış, bu yaygın inanç yüzünden kadın eğitim ve çalışma olanaklarından daha az yararlanır hale gelmiştir. Türkiye’deki geleneksel ataerkil yapı nedeniyle de kadınlar geçmişten günümüze meslek seçiminde kısıtlanmış, eğitim ve çalışma olanaklarından daha az yararlanmış, çalışma yaşamında erkeklerle eşit hak ve koşullarla karşılaşamamıştır. Çalışmada, ülkemizdeki akademisyenlerin yaklaşık %41’ini kadınların oluşturduğu gerçeğinden yola çıkılarak, Türkiye’de ki kadın akademisyenlerin üniversite üst yönetimlerindeki mevcut durumu istatistiksel verilerle araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda, kadın akademisyenlerin erkeklere oranla, üniversite üst yönetimlerinde yeterince görev alamadıkları ortaya çıkmış, bu bulgular çerçevesinde kadın akademisyenlerin mesleki ayrımcılık etkisinde üniversite-lerdeki üst kademe yönetici konumları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üst Yönetici, Cinsiyet Ayrımcılığı, Cam Tavan Sendromu, Kadın Akademisyenler

* Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksek Okulu

RESEARCH OF GENDER BASED OCCUPATIONAL DISCRIMINATION IN UNIVERSITY ADMINISTRATIONS.

ABSTRACT

Gender is interpreted as important determining factor socially and source of individual identity. Women form weak link in gender inequality because of cultural, economical or ideological reasons in society. In patriarchal societies the place of woman is limited with her family and domestic life, due to this widespread belief woman became take advantage of education and job opportunities lesser. Because of traditional patriarchal structure in Turkey, women were restricted in choice of profession from past to present, took advantage of education and job opportunities lesser, don't come across with equal rights and conditions with men in work life. In research, it was searched current state of women academicians in Turkey university executive managements with statistical data based on reality that the women form 41% of academicians of our country approximately. In findings obtained, it was occurred that the women academicians can't participate adequately in executive managements of university compared with men, it was discussed senior administrative positions under the influence of glass ceiling syndrome and occupational discrimination of women academicians pursuant to findings above.

Keywords: Senior Manager, Gender Apartheid, Glass Ceiling Syndrome, Women Academicians

GİRİŞ

Günümüzde kadınlar, eğitim ve diğer toplumsal hizmetlere erişmekte güçlükler yaşamakta ve çoğunlukla yönetsel karar alma süreçlerinin dışında bırakılmaktadır. Bunun dışında taciz ve şiddete uğramakta, töre ve namus cinayetlerine kurban gitmektedirler. Ancak son dönemlerde Türkiye’de kadın erkek eşitliği ve kadının insan hakları konularında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu çerçevede kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması konusunda duyarlılık artmış, yapısal ve yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yine de toplum içerisinde kültürel, ekonomik, ideolojik ya da diğer pek çok nedenlerden dolayı kadınlar, cinsiyet eşitsizliğindeki zayıf olan tarafı oluşturmaktadır. (Güzel, 2014:185). Cinsiyet, toplumsal olarak önemli bir belirleyici unsurdur ve kimliğin kaynağı olan cinsiyet, bireysel olarak yorumlanmaktadır (Mengü, Büyükbaykal ve Mavnacıoğlu, 2010:185). Cinsiyetin bir tarafında yer alan kadın, ataerki toplumlarda ailesi ve ev yaşamı ile sınırlandırılmış, bu inanış yüzünden kadın eğitim, çalışma hayatı, sosyo-kültürel yaşam gibi pek çok alanda daha çevresel olanaklardan daha az yararlanır hale gelmiştir. Türkiye’deki geleneksel ataerki yapı nedeniyle de kadınlar geçmişten günümüze meslek seçiminde de kısıtlanmış, eğitim ve çalışma hayatından daha az yararlanmış, çalışma yaşamında erkeklerle eşit hak ve koşullarda çalıştırılmamışlardır. (İçli & Gönüllü 2001:84). Bu yüzden ki yönetim kadrolarında, üst düzey yönetim kademelerinde de kadının varlığı çok fazla görülememektedir. Öyle ki iş yaşamında, siyasi arenada üst düzey kadrolarda aktif olarak görülmeyen kadın, Türk dizilerinde bile yönetici olarak yer alamamaktadır. Kadın nüfusunun hızla artmasına rağmen, üst yönetim kadrolarında kadın çalışanların bu denli az olması, kadının yönetim kademelerindeki yerini ve cinsiyet ayrımcılığı yapıp yapılmadığını akla getirmektedir. Bu tablo aynı zamanda kadına yönelik görünmez engellerin var olup olmadığını da sorgulamaya neden olmaktadır.

1. CAM TAVAN SENDROMU VE CİNSİYET AYRIMCILIĞI

Cam tavan sendromu ilk kez Amerika’da 1970 li yıllarda Amerika’da ki kadınların üst yönetime katılamamasının önündeki yapay engelleri tanımlamak için kullanılmıştır. (Wirth, 2004: 1). Tavan yukarıyı çıkmayı engelleme, cam ise resmi olmayan ve görünmez bir engeli ifade etmektedir. (Erçen, 2008: 19). Aslında özü itibarıyla cam tavan algısının temelinde kadınların veya belirli azınlık grupların kendilerini çaresiz hissetmeleri yatmaktadır ve öğrenilmiş çaresizliğe de temas eden bu kavramı Korkmaz (Korkmaz, 2014: 8). çalışmasında kişisel gelişim kitaplarında yer alan haliy-

le pire deneyi ile açıklamıştır. Bu deneyde, 30 cm zıplayabilen pirelerin, üzerinde cam bulunan ve yüzeyinde ısınan bir zemine konduklarına zıplayıp cam tavana çarptıkları, sonrasında uzun bir süre tekrar edilen bu davranışın cam tavan kaldırılrsa bile yine benzer şekilde ortaya çıktığı görülmüştür. Pirelerin kaçma imkanı varken kaçmadıkları, engel kaldırılrsa bile sınırlayıcı ortama uyum sağladıkları, kafalarındaki iç engeli ortadan kaldıramadıkları gözlemlenmiştir.

Günümüzde cam tavan sendromu sadece kadınlarla sınırlı kalmamakta aynı zamanda etnik azınlıklar ve erkeklerin de cam tavan sendromu yaşayabileceği ifade edilmektedir. (Lackwood, 2004: 10). Cam tavan sendromunun altında yatan nedenler ise kadınların işgücüne belirli aralıklarla katılması, kadınların belirli sektörlerde ve alanlarda istihdam edilmeleri, üst yönetimlerce işe almada ve terfide uygulanan ayrımcılık, kadının toplum içerisindeki statüsü ve rolü şeklinde sıralanmaktadır. (Wirth,2004:5; Kelly ve Young, 1993:23-28; Zel, 2002: 39).

Cam tavan sendromunun altında yatan temel nedenlerden biri olarak görülebilecek cinsiyet ayrımcılığı da “cinsiyetçilik” olarak ifade edilmekte ve bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir [cinsiyetin](#) diğerinden üstün olduğunu savunan görüş olan cinsiyetçilik, tarihte genel olarak [erkeklerin kadınlara](#) karşı, [heteroseksüellerin eşcinsellere](#) karşı üstünlüğü şeklinde rastlanır ve günümüzde de bu ideoloji karşımıza çıkmaktadır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Cinsiyetcilik>) Cinsiyetçiliğin insanlar arasında neden böylesine geniş ölçüde kabul gördüğü hakkında yapılan tartışmalar da genellikle “[Aile](#), [toplum](#) ve çeşitli [dinlerden](#) öğrenilen ve ahlaken doğru olduğu varsayılan kültürel ve etik [normlar](#), değer yargıları, tabular kurallar, yasalar, örf ve adetler cinsiyetçiliği olağanlaştırır ve normalleştirir” sonucuna işaret etmektedir. (Chien, Kleiner, 1999:32). Evelyn Reed cinsiyetçilik karşıtı pek çok çalışma yapmış ve “Bilim ve Cinsiyet Ayrımı” (Reed, 2003: 105). kitabında bir kadının portresini “Siyaset bir savaştır, erkeklerse avcı ve savaşçı-yetenekli, zeki, savaş çıkaran bir cins ve toplumsal yaşamın temel direkleridir. Dişilerin savunma, koruma, düzen sağlama ve bunun doğal sonucu olarak yüksek siyaset işlerine karışmaları doğal değildir. Çalışma alanında bile bütün işleri yapabilen cins kadın değil, erkek cinsidir.” şeklinde çizmiştir.

“Cinsiyet”, toplumsal olarak niteliği olan belirleyici bir öge ve bireysel kimliğin kaynağı olarak açıklanmaktadır. (Mengü, Büyükbaykal ve

Mavnacıoğlu, 2010, s.185). Cinsiyetçiliği açıklamada kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları biyolojik olarak vurgulayan görüşlerin aksine, cinsiyet eşitsizliğinin temeli; politik, ideolojik, ekonomik ve kültürel yapılara dayanmaktadır. Kadınlık ve erkekliğe dair sosyal roller toplumlara ve onların kültürel yapısına bağlı olarak değişiklik göstermekte, başka bir ifadeyle cinsiyet rolleri “toplumsal cinsiyet” şeklini almakta ve kültürel öğretilerin kazanıldığı en küçük birim olan aile içinde öğrenilmekte ve zamanla da içselleştirilmektedir. (Güzel,2014: s.187). Eski Mezopotamya’da bu yana ataerkillik ve erkek egemenliği, varlığını sürdürmüş, pek az sorgulanarak toplumsal bilince kök salmıştır. (Berktaş, 2004:2). Cinsiyete ilişkin tanımlamalar, toplumun gelenek-görenekleriyle, inanç ve davranışlarımızla somut iktidar ilişkileri kanalıyla oluşmuştur. (Berktaş, 2009:61). Buna göre cinsiyet ayrımcılığına bağlı eğilimler ve bu anlayışın gerek kamu sektörüne gerekse özel sektöre egemen olması kaçınılmaz hale gelmiştir ve bu somut güç beraberinde cam tavan sendromunu tetiklemiştir. Öyle ki kadını başta ayrımcılığa maruz bırakan anlayış, şüphesiz ki bunu çalışma yaşamına da yansıtmıştır. Bu iş yaşamında çalışan kadınların sayıca azlığından, kadının çalışma yaşamında uğradığı pek çok mağduriyete ve yönetim kademelerinde kariyer basamaklarına ilerleyememesine kadar uzanmaktadır. Türk toplumunun geleneksel ve ataerkil yapısı düşünüldüğünde olağan olan bu durum sayısal verilerle kanıtlanmış, son dönemlerde düzeltilmesi yönünde az da olsa çabalarla bütünleştirilmiştir. Yine de Türkiye’de kadının çalışma hayatındaki yeri ve yönetim pozisyonlarındaki durumunun sayısal veriler dışında altında yatan sebeplerinin tartışılması önemlidir. Bu amaçla çalışmanın ikinci bölümünde çalışma yaşamındaki ve yükseköğretim alanında kadının bugünkü durumu sayısal göstergelerle sunulmuştur. Araştırma bölümünde de yükseköğretim üst yönetimine yönelik detaylı bir inceleme yapılmış, bulgulara ulaşılmıştır. .

2. ÇALIŞMA YAŞAMINDA VE YÜKSEĞRETİMDE KADINLARIN DURUMU

Modern dünyada kadınların çalışma yaşamına girmesi sanayi devrimiyle başlamıştır. Ekonomik bağımsızlığını ilk kez bu dönemde elde eden kadın ilerleyen zamanlarda çalışma hayatında aktif şekilde rol almıştır. Ancak kadının çalışma hayatında kariyer basamaklarında erkeklere oranla hızla ilerlemesi aynı oranda gerçekleşmemiştir. Öyle ki sayısal veriler de bu geri kalmışlığı gözler önüne sermiştir.

Uluslar arası Bağımsız Denetim Şirketlerinden Grant Thornton' un yaptığı araştırma sonucu ülkelere göre üst yönetimde görev yapan kadınların oranları şu şekilde sıralanmaktadır: Rusya' da üst düzey kadın yönetici oranı % 46, Tayland' da ve Filipinlerde % 39, İtalya' da %36 iken bu oran Türkiye' de % 31 dir. Üst Yönetimde kadın çalışanları açısından en düşük paya sahip ülkeler ise % 21 oranında Yunanistan iken % 15 oranında Birleşik Arap Emirlikleri' dir. Almanya'nın üst düzey kadın yönetici oranı ise % 13 tür. Dünya geneline bakıldığında % 5 lik oran ile Japonya son sıralarda yer almaktadır.

http://www.grantthornton.ie/db/Attachments/IBR2013_WiB_report_final.pdf,2012, Erişim: 06.09.2014). Veriler dikkate alındığında Türkiye' nin üst düzey kadrolarda çalışan kadın oranının iyi olduğu söylenebilir ancak yine de Türkiye' de ki çalışma yaşamında belirli sektörlerde/alanlarda bu oranların incelenmesi ve oranlar düşük ise tartışılması gerekmektedir. Özellikle bu çalışmada yükseköğretim alanında bu inceleme yapılmış, üniversitelerdeki üst düzey kadın yöneticilerin mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Türkiye' de üst düzey kadın memur (Müsteşar, müsteşar yardımcısı, vali, başkanlık müşaviri, genel müdür, daire başkanlıkları, bölge müdürü, il müdürü vb) oranları yıllar itibariyle büyük bir farklılık göstermiştir. 2011 yılında üst yönetici kadın oranı % 9,2 iken, 2012 yılında % 9,9 a yükselmiştir.(TUİK,2012:131). Kadın nüfusunun hem dünyada hem de Türkiye' de neredeyse toplam nüfusun yarısını oluşturduğu dikkate alındığında kadınların geçmişten günümüze yönetsel pozisyonlarda yer alamamasının sebepleri vardır. Bunun en önemli sebebi de toplumların kadının üstlenmesi gereken rollere dair çizdikleri çerçeve denebilir. (Uzun, 2004: 23) Bunun dışında çalışma hayatında ya da üst yönetim kadrolarında yer alamamasındaki nedenler; ataerkil ve gelenekçi toplum yapısı, cinsiyet ayrımcılığı, kadınların ev geçindirmede ekonomik katkısına inanmama, cam tavan sendromu, kadına biçilen roller şeklinde sıralanabilir. (Türktaş, 2014:69). Bu durum Türkiye açısından özel sektörde, kamu sektörüne kıyasla kadının yönetimdeki temsilinin yüksek oranda olması şeklinde yer alsa da genel olarak bakıldığında bu oranın düşüklüğü tartışılması gereken bir durumdur. Bu durumun tartışılması ise kadının kendi tercihlerinden değil dış etkenlerden kaynaklı olabileceği yönündedir. (Negiz ve Yemen, 2011: 203).

Yükseköğretimde kadınların, üst düzey yönetim kadrolarındaki mevcut durumunu açıklamadan önce Türk yükseköğretim yapılanmasından kısaca bahsetmekte fayda vardır. 1980 li yıllarla birlikte yeni bir döneme giren yükseköğretim sistemi son yıllarda sayısal olarak bir genişleme ve

yapısal değişim sürecine de girmiştir. 1980 li yılların başında sınırlı sayıda kamu üniversitesini yapısında bulunduran yükseköğretim sistemi bugün çok sayıda kamu ve vakıf üniversitesiyle birlikte geniş bir sisteme dönüşmüştür.

Bu yapılanmada yer alan kamu üniversitelerinin örgüt yapısında rektör, rektör yardımcıları, senato ve yönetim kurulu, fakülte kurulu, dekanlar gibi yönetim organları mevcuttur. Kamu üniversitelerinde rektör, profesör akademik unvanına sahip kişiler arasından görevdeki rektörün çağrısı ile toplanacak üniversite öğretim üyeleri tarafından seçilecek adaylar arasından Cumhurbaşkanınca atanmaktadır. Rektörlerin görev süresi 4 yıldır. Süresi sona erenler aynı yöntemle yeniden atanabilmektedir.. Ancak iki dönemden fazla rektörlük yapılmamaktadır. (www.yok.gov.tr).

Vakıf üniversitelerini devlet üniversitelerinden ayıran en önemli özellik ise örgüt yapılanması anlamında, yönetimle ilgili yetkinin mütevelli heyetine ait olmasıdır. Mütevelli heyet, vakıf yönetim organı tarafından devlet memuru olma niteliklerine sahip yükseköğretim görmüş adaylar arasından 5 yıl süreyle seçilen en az yedi üyeden oluşan heyettir. (Şakar, 2008: 181). Bu heyet sözleşmeli çalışanların işe alınması, ücretlerin tespiti, harcamaların belirlenmesi ve bütçenin oluşturulması konusunda yetkilidir. Rektörler mütevelli heyetinin üyesi ve kararların uygulayıcısıdır. (Erçelebi, 2008: 38). Ayrıca Vakıf üniversitelerinde devlet üniversitelerinden farklı olarak rektör seçilmemekte, Yükseköğretim Kurumundan onay alınarak mütevelli heyeti tarafından atanmaktadır. Vakıf Üniversitelerinin yönetiminde mütevelli heyet başkanlarının yönetimsel gücü oldukça baskın bir şekilde hissedilmektedir. Vakıf üniversitelerinin akademik yönetiminden sorumlu rektör, rektör yardımcıları, dekan, dekan yardımcılığı ve bölüm başkanları yönetsel kararlar alma ve uygulamada mütevelli heyet başkanlarına dolaylı veya dolaysız bağımlı hareket edebilmektedir. (Atan, 2008: 413).

Türk yükseköğretim yapısı personel yapılanmasında 2001-2002 akademik yılında toplam akademik personel içerisinde kadın oranı % 36,7 iken 2010-2011 akademik yılında bu oran %40,9 a yükselmiştir. Öğretmen ve araştırma görevlisi olarak görev yapan kadınların oranı diğer akademik unvanlı kadınlara göre daha yüksektir. Akademik personel içerisinde kadın profesörlerin oranı ise 2010-2011 yılı için % 27,6 dır. (TUİK,2012: 128). 2012-2013 akademik yılı, diğer eğitim kurumları hariç üniversitelerin öğretim elemanları sayılarının toplamında yer alan kadın personel sayısının

53996 olduğu erkek personel sayısının ise 73445 olduğu görülmektedir. Yükseköğretimde Diğer eğitim kurumları hariç üniversiteler genelinde Toplamda 127441 akademik personel çalışmaktadır. (www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html Erişim: 06.09.2014).

Tablo 1. Akademik Görevlerine Göre Öğretim Elemanları Sayısı (2012-2013 Akademik Yılı)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Profesör	12587	4998	17585
Doçent	7125	3521	10646
Yardımcı Doçent	16817	10131	26948
Öğretim Görevlisi	10786	8082	18868
Okutman	3510	5587	9097
Uzman	1758	1620	3378
Araştırma Görevlisi	20844	20029	40873
Çevirici	8	17	25
EOPL	10	11	21

Kaynak. www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html Erişim: 06.09.2014

2011 kaynaklarına göre , devlet üniversitelerinde rektörlerin %95,1 erkek iken % 4 ü kadındır. Bu durum vakıf üniversitelerinde de değişiklik göstermemiştir. Vakıf üniversiteleri rektörlerinin % 93,2 si erkek iken % 5,6 sı kadındır. (TUİK, 2012: 142).

Tablo 2. 2011 Yılı Üniversite Rektörleri Cinsiyet Dağılım Oranları

	ERKEK	KADIN
Kamu Üniversiteleri	% 95,1	% 4
Vakıf Üniversiteleri	% 93,2	% 5,6

Kaynak. Türkiye İstatistik Kurumu, “İstatistiklerle Kadın 2013”, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=238 s.142. Erişim: 06.09.2014, www.tuik.gov.tr

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ , TARTIŞMA VE BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, kadın akademisyenlerin üniversite üst yönetimlerindeki mevcut durumunu sayısal verilerle ortaya koymak, bu konuda Türkiye’de kamu ve vakıf üniversiteleri üst yönetim kadrolarının kadınlar açısından mevcut durumunu sayısal oranlarla tespit etmek, kadın akademisyenlerin üniversite üst yönetimlerinde yeterince görev alamamalarının altında yatan nedenleri cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu çerçevesinde tartışmaktır.

Araştırma için, nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bunun için analize dahil edilen kamu ve vakıf üniversiteleri internet sitelerinde yer alan “yönetim” başlıklı bölümler analize dahil edilmiştir. Bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi, bir metindeki değişkenleri ölçmek amacıyla sistematik, tarafsız ve araştırmacı tarafından istenirse verileri sayısallaştırarak da yapılabilen analizdir. (Bayram ve Yaylı, 2009: 15). Doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, esnekliğin olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması nitel analizin özelliklerindedir. (Külekçi, 2013:371). Nitel analiz türlerinden biri olan içerik analizinde, mesaj değeri taşıyan her türlü veri, bulgu, araştırma amacı doğrultusunda analiz edilir ve yorumlanır. Birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir, okuyucunun anlayacağı biçimde düzenlenerek yorumlanır ve araştırmacı tarafından gerekirse sayısallaştırılabilir. (Başfıncı, 2008: 53). Nitel verilerin nicelleştirilmesi olarak ifade edilen sayısallaştırma , görüşme gözlem ve dokümanların incelenmesi yoluyla elde edilmiş verilerin, belirli süreçlerden geçirilerek sayılara veya rakamlara dökülmesidir. Sayılar ve rakamlar genellikle nicel araştırma türleriyle anılıyor olsa da nitel verinin sayılara indirgenmesi mümkündür. Bu sayısallaştırma basit yüzde hesapları , frekanslar ve sözcük sıklık hesapları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yüzde, frekans gibi analizler içerik analizinde nitel verilerin sayısallaştırma işinde kullanılabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 242-243).

Araştırmada veri toplama ölçeği hazırlanırken üniversite üst yönetimi yapılanması dikkate alınmış, yönetim kurulu ve senato verileri toplanmıştır. Ayrıca vakıf üniversitelerinde üst yönetim grubunda yer alan mütevelli heyet yapılarından da veriler toplanmıştır. Bu şekilde toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Verilere isim verilmesi de “kodlama” sürecini

ifade etmektedir. (Yıldırım, Şimşek, 2011: 227). Üst yönetim yapılanması dikkate alınarak oluşturulan “üst yönetici sayısal verileri değerlendirme ölçeği” her bir kamu üniversitesi ve vakıf üniversitesi web sitesi için ayrı formlar şeklinde doldurulmuştur. Formlarda yer alan ve üst yönetim pozisyonlarını dikkate alan sayısal veriler için kodlar 1 (var) , 0 (yok) olarak işaretlenmiştir.

Çalışmada, Kamu ve Vakıf üniversiteleri web sayfalarında yer alan “yönetim” başlığı araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu alanlarda yer alan “yönetim, yönetim kurulu, senato, mütevelli heyeti” başlıkları ayrı ayrı incelenmiş, bu başlıklar altındaki listeler analiz edilmiştir. Toplamda 98 kamu üniversitesi, 55 vakıf üniversitesi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın kısıtını, bazı üniversitelerin “yönetim” başlığı altında “üst yöneticileri” paylaşmaması oluşturmaktadır. “Üst yönetim” e dair listeler yayınlanmadığı için bu üniversiteler örnekleme dahil edilememiştir. Bazı üniversiteler ise sadece Rektörlük üst yönetim bilgilerini paylaştıkları için, diğer veriler eksik kaldığından araştırmaya dahil edilememiştir. Analizde veriler, iki ayrı grupta, kamu ve vakıf üniversiteleri dikkate alınarak SPSS programı yardımıyla frekans dağılımına göre sayısallaştırılmıştır.

Araştırmanın bulguları, 98 kamu üniversitesi , 55 vakıf üniversitesi dikkate alınarak aşağıdaki tablolarda ayrıntılı şekilde paylaşılmıştır. Elde edilen bulgularda, üniversite üst yönetimlerinde üst yöneticilerin mevcut durumu sayısal verilerle ortaya konmuştur. Kadınların bu yönetim kadrolarında ne ölçüde var oldukları belirlenmeye çalışılmış, kadın ve erkek yönetici sayıları karşılaştırılarak kadın yöneticilerin mevcut durumları cam tavan sendromu çerçevesinde tartışılmıştır. Tartışma, üst yönetim kadrolarında kadınlara yer verilmesi önerileriyle sayısal veriler dikkate alınarak sonlandırılmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya Dahil Edilen Üniversite Sayıları

	KAMU ÜNİVERSİTESİ		VAKIF ÜNİVERSİTESİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
VAR	98	% 100.0	55	% 100.0
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Araştırmada, 108 kamu üniversitesinden 98' inin, 72 vakıf üniversitesinden de 55 inin web sayfasında yer alan “yönetim” başlığı incelenmiştir. Bazı üniversitelerde bu başlık altında bilgiler yer almadığı için örnekleme dahil edilememiştir. Bazı üniversiteler ise faaliyet alanları gereği (Polis Akademisi, Kara Harp Okulu, Deniz Harp Okulu vs.) araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Tablo 4. Üniversitelerin Buldukları Şehirler

ŞEHİRLER	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
İstanbul	9	% 9,2	32	% 58,2
Ankara	4	% 4,1	8	% 14,5
İzmir	4	% 4,1	4	% 7,3
Bursa	2	% 2,0	1	% 1,8
Konya	1	% 1,0	1	% 1,8
Diğer	78	% 79,6	9	% 16,4
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Tablo 2 de, yönetim alanı araştırması yapılan üniversitelerin illere göre dağılım oranları verilmiştir. Buna göre araştırmaya dahil edilen kamu üniversitelerinin % 9,2 si, vakıf üniversitelerinin ise % 58,2 si İstanbul' da bulunmaktadır. Vakıf üniversitelerinin yarısından fazlasının İstanbul' da kurulmuş olduğu görülmektedir. Ankara ve İzmir' de kurulan kamu üniversitesi oranı % 4,1 dir. Diğer Vakıf üniversitelerinin ise % 14,5 i Ankara' da, % 7,3 ü ise İzmir' dedir. Bursa' da yer alan kamu üniversitesi oranı % 2 iken, vakıf üniversitesi oranı % 1,8 dir. Konya' da kurulan kamu üniversitesi ve vakıf üniversitesi oranı % 1,8 dir. Türkiye' de bu belirtilen illerin dışında illerde kurulan kamu üniversitesi oranı % 79, 6 iken, vakıf üniversitesi oranı % 16,4 tür. Bu bulgulara göre, kamu üniversitelerinin çoğu diğer illerde(Anadolu' da yer alan üniversiteler), vakıf üniversitelerinin ise büyük oranı İstanbul' da bulunmaktadır.

Tablo 5. Üniversite Rektörleri Cinsiyet Dağılımları

REKTÖRLER	KAMU ÜNİVERSİTE- LERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
Kadın Rektör	9	% 9,2	7	% 12,7
Erkek Rektör	89	% 90,8	48	% 87,3
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Araştırmaya dahil edilen üniversitelerde görev yapan rektörlerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde, kamu üniversiteleri rektörlerinin % 90,8'inin erkek olduğu, % 9,2 sinin ise kadın olduğu görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin rektörlerinin ise % 12,7 sinin kadın olduğu, % 87,3 ünün ise erkek olduğu görülmektedir. Çalışmanın literatür kısmında değinilen 2011 rektör oranları verileri dikkate alındığında kadın rektör oranlarında kamu üniversitelerinde bir artış gözlemlenmiştir. 2011 yılı verilerinde Kamu üniversitelerinde rektörlerin %95,1 erkek , % 4 ü kadın iken bu oran Tablo 5 te yer alan şekliyle 2014 yılında farklılaşmıştır. Az da olsa erkek rektör oranları % 95,1 den % 90,8 e gerilemiştir. Bu sayede kamu üniversitelerinde kadın rektör sayılarında artış gözlemlenmiştir. 2011 kaynaklarına göre , Bu durum vakıf üniversitelerinde % 93,2 erkek % 5,6 kadın rektör şeklinde iken, bu çalışmada kamu üniversitelerindeki gibi bir değişiklik şeklinde yer bulmuştur. Erkek rektör oranları 2011 e göre gerilemiş, kadın rektör oranları artmıştır. Yıllar itibariyle yüksek öğretimde üst yönetim rektörlük kadrolarında kadınların eskiye oranla az da olsa artan oranda görev almaya başladığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Üniversite Rektör Yardımcıları Cinsiyet Dağılımları

REKTÖR YARDIM- CILARI	KAMU ÜNİVERSİTE- LERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
Tamamen Erkek	84	% 85,7	45	% 81,8
Kadınlar da var	14	% 14,3	10	% 18,2
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Tablo 6 incelendiğinde, kamu üniversitelerinin üst yönetiminde yer alan rektör yardımcılığı kadrolarının % 85,7 sinde üyelerin tamamen erkeklerden oluştuğu, % 14,3 ünde ise rektör yardımcılığı kadrolarında en az bir tane de olsa kadın üyenin var olduğu görülmektedir. Rektör yardımcıları , 2547 sayılı yükseköğretim kanunun göre rektöre yardım etmek üzere üniversitenin aylıklı profesörleri arasından en az çok 3 kişi olacak şekilde seçilmektedir. (Kaynak: 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek: 2 /1/1990 - KHK - 398/1 md.; Aynen Kabul: 7/3/1990 - 3614/1 md.). Ancak kanunda “merkezi açık öğretim yapmakla görevli üniversitelerde, gerekli hallerde rektör tarafından beş rektör yardımcısı seçilebilir” ifadesi yer almıştır. Buna göre rektör yardımcıları sayıları üniversitelerde 1-3 arasında değişmekte, 5 e kadar çıkabilmektedir.

Vakıf üniversitelerinde de bu yönetici grubunda % 81,8 oranında tüm rektör yardımcılarının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Kadın rektör yardımcıları en az bir tane olan vakıf üniversite oranı ise % 18, 2 dir. Bu oranlar dikkate alındığında da vakıf üniversitelerinin kamu üniversitelerine oranla rektör yardımcılığı kadrolarında kadınlara daha fazla söz hakkı verdiği görülmektedir. Bu durum kadın rektörlerin oranının vakıf üniversitelerinde % 12,7 olmasıyla bağlantılı olabilir. Kadın rektörler vakıf üniversitelerinde yine kendileri gibi kadın olan yardımcılarla çalışmak istemişlerdir ve rektör yardımcılığı kadrolarında onlara daha fazla söz hakkı vermişlerdir. Kamu üniversitelerinde ise bu görülememiştir. Burada kadınların yönetici pozisyona gelememelerindeki engeller cam tavan sendromunda yer alan şekliyle kamu örgüt yapısı olabilir. Erkek egemen örgüt yapıları kadınların üst yönetime gemlerinde önemli sorunlar teşkil edebilir.

Öyle ki cam tavan sendromu kapsamında kadınların yönetici pozisyona gelememesindeki engeller; kadınların çoklu rol üstlenmeleri, kişisel tercih ve algıları, örgüt kültürü, örgüt politikaları, mesleki ayırım ve cinsiyete dayalı önyargılar şeklinde sıralanmaktadır. (Dreher, 2003: 542). Burada rektör yardımcılığı kadrolarında kadınların yer alamaması, cinsiyete bağlı önyargılardan, rektörlerin kişisel tercih ve algılarından, örgüt kültürü ve politikalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 7. Üniversite Yönetim Kurulu Üyelikleri Cinsiyet Dağılımları

YÖNETİM KURULU ÜYELİĞİ	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
Kadın Üyeler Var	48	% 49,0	42	% 76,4
Kadın Üye Hiç Yok	50	% 51,0	13	% 23,6
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Tablo 5 te kamu üniversitelerinin % 49 unda yönetim kurullarında kadın üyelerin var olduğu, % 51 inde ise hiç kadın üyenin olmadığı görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin ise % 76,4 ünün yönetim kurulunda kadın üyeler varlığı, % 23,6' sında ise hiç kadın üye yer almadığı görülmüştür.

2547 sayılı yükseköğretim kanununun 15. Maddesinde yer alan üniversite yönetim kurullarının üyeleri senato tarafından belirlenmektedir. Yönetim kurulları, rektörün başkanlığında dekanlardan üniversiteye bağlı değişik öğretim birim ve alanlarını temsil edecek şekilde senatoca dört yıl için seçilecek üç profesörden oluşur.(www.yok.gov.tr). Buna göre tablo 8 in incelenmesi bu oranların nedenini daha iyi açıklayabilir. Tablo 8 de, üniversite senato üyeliklerinin cinsiyet dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 8. Üniversite Senato Üyelikleri Cinsiyet Dağılımları

SENATO ÜYELİĞİ	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
Kadın Üyeler Var	77	% 78,6	48	% 87,3
Kadın Üye Hiç Yok	21	% 21,4	7	% 12,7
TOPLAM	98	% 100,0	55	% 100,0

Tablo 8 de Kamu üniversitelerinin senatolarının % 78,6 sında kadın üyelerin var olduğu, % 21,4 ünde ise hiç kadın üye olmadığı görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin senatolarında ise % 87,3 ünde kadın üyeler yer almakta, % 12,7 sinde hiç kadın üye bulunmamaktadır. Senato üyeliklerinde kadın yoğun olan üniversiteler yine vakıf üniversiteleri çıkmıştır. Buna göre

kadın yönetim kurulu üyeleri de kamu üniversiteleri ile kıyaslandığında daha fazladır.

Senatoların işleyişi yine 2547 sayılı yükseköğretim kanununda belirtilmiştir. Buna göre kanunun 14. Maddesinde “Senato, rektörün başkanlığında, rektör yardımcıları, dekanlar ve her fakülteden fakülte kurullarınca üç yıl için seçilecek birer öğretim üyesi ile rektörlüğe bağlı enstitü ve yüksek okul müdürlerinden teşekkül eder” denmektedir. Senatolar da yine rektör/rektörlük tarafından bu kanunda belirtilen birimlerde göreve getirilen temsilcilerden oluştuğundan kadınların üst kademelerde (dekanlıklar, enstitü müdürlükleri, yüksek okul müdürlükleri) yer almadığı söylenebilir. Senatoyu oluşturan fakülte dekanları yine rektörün önerisi üzerine yükseköğretim kurumu tarafından atandığından, erkek egemen rektör oranının yoğun olduğu kamu ve vakıf üniversitelerinde kadınların dekanlık görevlerine de çok fazla getirilemedikleri , senato üyelikleri bulgularından anlaşılabilir. Yine burada cam tavan sendromu ve cinsiyet ayrımcılığı ekseninde rektörlerin kişisel tercih ve algıları, cinsiyete bağlı önyargılar söz konusu olabilir.

Tablo 9. Vakıf Üniversiteleri Mütevelli Heyetleri Kadın Üye Oranları

MÜTEVELLİ HEYETİ	VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE
Kadın Üyeler Var	23	% 41,8
Kadın Üye Hiç Yok	32	% 58,2
TOPLAM	55	% 100,0

Vakıf üniversitelerini devlet üniversitelerinden ayıran en önemli özellik yönetimle ilgili yetkinin mütevelli heyetine ait olmasıdır. Mütevelli heyet, vakıf yönetim organı tarafından devlet memuru olma niteliklerine sahip yükseköğretim görmüş adaylar arasından 5 yıl süreyle seçilen en az yedi üyeden oluşan heyettir. (Şakar, 2008: 181). Bu heyet sözleşmeli çalışanların işe alınması, ücretlerin tespiti, harcamaların belirlenmesi ve bütçenin oluşturulması konusunda yetkilidir. Rektörler mütevelli heyetinin üyesi ve kararların uygulayıcısıdır. (Erçelebi, 2008: 38). Ayrıca Vakıf üniversitelerinde devlet üniversitelerinden farklı olarak rektör seçilmez, Yükseköğretim Kurumundan onay alınarak mütevelli heyeti tarafından atanır. (Atan, 2008: 413). Mütevelli heyetlerin bulunduğu vakıf üniversitelerinin % 41,8 inde kadın üye bulunmakta iken % 58,2 sinde hiç kadın üye bulunmamaktadır. Burada yine vakıf üniversitelerinin yarısından fazlasında kurucu mütevelli heyette kadın üyelerin yer almaması söz konusudur. Türkiye’de ki yüksek-

köğretimde eğitim veren üniversitelerin kurucu vakıflarından bazıları aile üyelerinden oluşan vakıflardır. Aile yapılanması dikkate alınarak mütevelli heyetlerinin üyelikleri değerlendirildiğinde yine kadına cam tavan sendromu kapsamında biçilen “bireysel faktörler ve toplumsal faktörler” karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, kadının çoklu rol üstlenmesi, kişisel tercihi ya da cinsiyetle bağdaştırılan ön yargılar aile bireyi bile olsa kurucu vakıf üyeliklerini engellemiş ya da sınırlı sayıda olmasına neden olmuş olabilir.

Tablo 10. Üniversite Yönetim Kurulları Erkek Üye Sayıları ve Dağılım Oranları

YÖNETİM KURULU ERKEK ÜYE SAYILARI	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
1-10 Arası Erkek Üye	39	% 39,8	49	% 89,1
11-20 Arası Erkek Üye	50	% 51,0	6	% 10,9
21-30 Arası Erkek Üye	9	% 9,2	0	% 0,0
TOPLAM	98	% 100	55	% 100,0

Tablo 11. Üniversite Yönetim Kurulları Kadın Üye Sayıları ve Dağılım Oranları

YÖNETİM KURULU KADIN ÜYE SAYILARI	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
1-3 Arası Kadın Üye	39	% 39,8	40	% 72,7
4-6 Arası Kadın Üye	8	% 8,2	1	% 1,8
7-10 Arası Kadın Üye	1	% 1,0	1	% 1,8
Kadın Üye Hiç Yok	50	% 51,0	13	% 23,6
TOPLAM	98	% 100	55	% 100,0

Tablo 10’ da Kamu üniversitelerinin % 51 inin yönetim kurullarında 11-20 arası erkek üye ; % 39,8 inin yönetim kurullarında 1-10 arası erkek üye , % 9,2 sinin yönetim kurullarında ise 21-30 arası erkek üye bulunduğu görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin ise % 89,1 inin yönetim kurullarında 1-10 arası erkek üye; % 10,9 unun yönetim kurullarında ise 11-20 arası er-

kek üye bulunmaktadır. Yönetim kurulu 21-30 arası erkek üyeden oluşan vakıf üniversitesi bu araştırmada yer almamaktadır.

Tablo 11 incelendiğinde ise kamu üniversitelerinin % 51 inin yönetim kurullarında hiç kadın üyenin bulunmadığı, % 39,8 inde 1-3 arası kadın üyenin yer aldığı, % 8,2 sinde 4-6 arası kadın üye olduğu, % 1 inde ise 7-10 arası kadın üye olduğu görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin yönetim kurullarının % 72,7 sinde ise 1-3 arası kadın yer almaktadır. Yönetim kurullarında kadın üye olmayan vakıf üniversitesi oranı ise % 23,6 dır. Yönetim kurullarının % 1,8 inde ise 4-6 arası kadın üye; 7-10 arası kadın üye bulunmaktadır.

Tablo 10 ve 11 karşılaştırıldığında Türkiye’ de ki kamu üniversitelerinin % 51, 1 inin yönetim kurullarında hiç kadın üyenin bulunmadığı, bu oranın vakıf üniversitelerinde % 23, 6 oranında olduğu görülmektedir. Buna göre yönetim kurullarında kadına söz hakkını daha çok veren yine vakıf üniversiteleri olmuştur. Ancak kadınlara söz hakkı tanınsa da üye sayılarının 1-3 arası sınırlı kaldığı hem kamu üniversiteleri hem de vakıf üniversiteleri açısından iki tabloda da çok net bir biçimde görülmektedir. Yönetim kurulları üyelik rakamlarının sınıflandırması yapılırken bu durum önceden öngörülmüş ve erkek üye sayılarının 1 ile 3 arasında sınırlı kalmayacağı ön araştırmalar yardımıyla tahmin edilmiştir. En düşük erkek üye sayısal veri aralığı 1-10 ile sınırlı tutulurken, 10 rakamı kadın üyelik sınıflandırmasında en yüksek rakam olarak belirlenmesine rağmen sadece 1 kamu üniversitesinde ve 1 vakıf üniversitesinde bu sayı aralığı tespit edilebilmiştir. Yine yönetim kurulları senato tarafından seçildiği için, erkek egemen senato yapılanmasından dolayı yönetim kurullarında hiç kadın olmaması ya da çok düşük oranda olması birbiriyle bağlantılıdır.

Tablo 12. Üniversite Senatoları Erkek Üye Sayıları ve Dağılım Oranları

SENATO ERKEK ÜYE SAYILARI	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
1-10 Arası Erkek Üye	7	% 7,1	23	% 41,8
11-20 Arası Erkek Üye	24	% 24,5	24	% 43,6
21-30 Arası Erkek Üye	18	% 18,4	7	% 12,7
31-40 Arası Erkek Üye	25	% 25,5	1	% 1,8
41 den fazla Erkek Üye	24	% 24,5	-	% 0
TOPLAM	98	% 100	55	% 100,0

Tablo 13. Üniversite Senatoları Kadın Üye Sayıları ve Dağılım Oranları

SENATO KADIN ÜYE SAYILARI	KAMU ÜNİVERSİTELERİ		VAKIF ÜNİVERSİTELERİ	
	FREKANS	YÜZDE	FREKANS	YÜZDE
1-3 Arası Kadın Üye	60	% 61,2	37	% 67,3
4-6 Arası Kadın Üye	10	% 10,2	10	% 18,2
7-10 Arası Kadın Üye	5	% 5,1	1	% 1,8
11 den Fazla Kadın Üye	2	% 2,0	0	% 0,0
Kadın Üye Hiç Yok	21	% 21,4	7	% 12,7
TOPLAM	98	% 100	55	% 100,0

Tablo 12’ de üniversite senatolarına bakılınca; kamu üniversiteleri senatolarının % 25,5 inde 31-40 arası erkek üye bulunduğu; % 24,5 inin senatosunda 41 den fazla erkek üyenin yer aldığı görülmektedir. Aynı oran 11-20 arası erkek üyenin bulunduğu üniversiteler için de geçerlidir. Ayrıca Senatoların % 18,4 ü 21-30 arası erkek üyeden; % 7,1 i ise 1-10 arası erkek üyeden oluşmaktadır. Vakıf üniversiteleri senatolarının ise % 43,6 sının 11-20 arası erkek üyeden; % 41, 8 inin 1-10 arası erkek üyeden, % 12,7 sinin 21-30 arası erkek üyeden; % 1,8 inin ise 31-40 arası erkek üyeden oluştuğu görülmektedir. 41 den fazla erkek üyenin bulunduğu bir vakıf üniversitesi senatosu yoktur

Tablo 13’ e bakıldığında; kamu üniversiteleri senatolarının % 61,2 sinde 1-3 arasında kadın üye; % 10, 2 sinde 4-6 arası kadın üye; % 5,1 inde 7-10 arası kadın üye; % 2 sinde ise 11 den fazla kadın üye bulunmaktadır. Kamu üniversiteleri senatolarının % 21,4 ünde ise hiç kadın üye bulunmamaktadır. Vakıf üniversiteleri senatolarının ise % 67,3 ünde 1-3 arası kadın üye; % 18, 2 sinde 4-6 arası kadın üye; % 1,8 inde ise 7-10 arası kadın üye bulunmaktadır.

Tablo 12 ve 13 kıyaslandığında ve en yüksek oranlar dikkate alındığında, kamu üniversitelerinin %25, 5 inin senatosunda 31-40 arası erkek üye bulunduğu, % 61,2 sinde ise 1-3 arası kadın üye bulunduğu tespit edilmiştir. Ön araştırmalardan erkek üye sayı aralığı sınıflandırması en fazla “41 den fazla” şeklinde yer alırken, bu araştırmalarda gözlemlenen haliyle kadın üyeler açısından ancak “11 den fazla kadın üye” şeklinde yer alabilmiştir. Buna rağmen erkek üye sınıflandırmasında ortalarda kalan bu sayı aralığı,

kadın üye sınıflandırmasında yüksek bir aralık olarak kabul edilmesine rağmen maalesef ki % 2 oranıyla sınırlı kalmıştır. Vakıf üniversiteleri açısından da benzer bir durum tespit edilmiş, vakıf üniversitelerinin senatolarının % 43, 6 sında 11-20 arası erkek üye sayısına rastlanmıştır, % 67,3 oranında “1-3 arası kadın üye” sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü üzere vakıf üniversiteleri senatolarında da en fazla oranlama “1-3 arası kadın üye” sayı aralığına aittir. Bu bulgulardan hareketle , kadınların yine senatolarda yetersiz sayıda yer aldığı ancak vakıf üniversitelerinde bu oranın kamu üniversitelerine göre daha iyi olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Araştırmada “üniversite üst yönetim kadrolarında kadın yöneticilerin mevcut durumu ” sayısal bilgiler ve oranlarla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaca bağlı olarak araştırmaya 98 kamu üniversitesi, 55 de vakıf üniversitesi dahil edilmiş bu üniversitelerin web sayfalarında yer alan “yönetim” başlıkları içerik analizine göre incelenmiştir. Yönetim başlığı altında “üniversite rektörleri, rektör yardımcıları, yönetim kurulları, senatolar ve vakıf üniversiteleri için mütevelli heyet” listeleri ayrıntılı şekilde analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular sonucunda vakıf üniversiteleri kadın rektör oranının kamu üniversitelerine göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rektör yardımcıları açısından kadın rektör yardımcısı oranları yine vakıf üniversitelerinde kamu üniversitelerine göre yüksek çıkmıştır. Kamu üniversitesi yönetim kurulları erkek üye sayıları en fazla “11-20” sayı aralığında çıkarırken, bu durum kadın üyeler açısından “1-3” arasında ve “hiç kadın üye yoktur” şeklinde tespit edilmiştir. Vakıf üniversiteleri açısından da benzer bir durum oluşmuş, yönetim kurulu kadın üye sayıları en fazla “1-3 kadın üye” sayı aralığında çıkmıştır. Erkek yönetim kurulu üyeleri sayı aralığı ise en fazla “1-10 erkek üye” şeklinde tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerinde ayrıca mütevelli heyeti kadın üyelik oranlarına bakılmış bu oran da en yüksek şekliyle “kadın üye hiç yok” şeklinde çıkmıştır. Senato üyelikleri ise kamu üniversitelerinde “31-40 arası erkek üye” sayı aralığında en fazla oranda çıkarken, “1-3 kadın üye” sayı aralığında da kadınlar üyeler açısından en yüksek oranda tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerinde de benzer bir durum gözlenmiş kadın senato üyelikleri “1-3 kadın üye” sayı aralığında en yüksek oranda çıkmıştır. Erkek senato üyelik oranları ise vakıf üniversitelerinde “11-20 arası erkek üye” şeklinde tespit edilmiştir.

Tüm bu veriler dikkate alındığında vakıf üniversitelerinin kadın akademisyenlere üst yönetim kadrolarında yer almaları hususunda daha çok yer verdiği ; kamu üniversitelerinde ise kadın akademisyenlere pek fazla söz hakkı tanınmadığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak yine de 2011 yılına göre 2014’ te rektörlük görevini yapan kadın rektör sayıları hem kamu üniversitelerinde hem de vakıf üniversitelerinde çok düşük oranda da olsa artmıştır. Bu durum yükseköğretimde kadın yönetici profili açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Her ne kadar bu çalışmada yer alan sayısal rakamlar ve oranlar üst yönetimde kadın akademisyenler açısından değerlendirildiğinde olumsuz gibi görülse de yıllar itibariyle az da olsa bir gelişme kaydedildiği söylenebilir. Fakat erkek ve kadın sayılarındaki büyük farklılıklar, yükseköğretimde üst kademelerde “kadın erkek ayrımcılığı yapıldığı, kadınların bilinmeyen nedenlerle üst kademelerde yer alamadığı” sorunlarını akla getirmektedir. Öyle ki çalışmanın literatür bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu verilerinde yer alan şekliyle üniversitelerdeki kadın akademik personel sayısı 53996 iken, erkek akademik personel sayısı 73445 şeklindedir. Bu sayısal yakınlık, bu çalışmada üst yönetim kadrolarında bir paralellik göstermemiştir. Ayrıca erkek ve kadın oranları yüksek oranda farklı çıkmış, kadın yöneticilerin sayıları ve oranları çok düşük seviyelerde çıkmıştır. Bu durum her ne kadar kadın öğretim üyeleri sayılarının erkek öğretim üyelerine oranla düşük olması ve yönetim kademelerinin (yönetim kurulu, senato, rektör yardımcılığı kadroları” daha çok öğretim üyelerinden seçildiği gerçeğini gündeme getirirse de bir eşitsizlik olduğu elde edilen bulgularla aşıkardır.

Çalışma yaşamında kadının cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması, nedeni belli olmayan gerekçelerle kariyerlerinde ilerleyememeleri ve üst yönetim kadrolarında yer alamamaları durumu, bu çalışmada da sayısal göstergelerle ispatlanmıştır. Yükseköğretimde yönetim kademelerinde kadın akademisyenlerin yer alamayışı ne yazık ki elde edilen bulgularda ortaya çıkmıştır. Bu yüzden kadın akademisyenlerin üniversite yönetimlerinde özellikle kamu üniversitelerinde üst yönetim kadrolarında yer almalarının önünün açılması desteklenebilir. Bu şekilde erkek egemenliğinin yükseköğretimde özellikle üst yönetimde azaltılması söz konusu olabilir. Toplumsal önyargıların kadına bakış açısının yönetim ve idarecilik alanında da yıkılması bu şekilde sağlanabilir. Nedenleri açıkça görülemeyen cam tavan sendromu, kadın öğretim üyelerinin “yönetim kurulu senato, rektör yardımcılığı” kadrolarına getirilmesiyle yükseköğretimde önlenabilir.

KAYNAKÇA

Baş, Türker ve Akturan, Ulun, Nitel Araştırma Yöntemleri NVivo 7.0 İle Nitel Veri Analizi, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Berktaş, Fatmagül, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları”. Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, No.7, İstanbul, 2004.

Chien, Emily ve Brian, Kleiner, “Sex Discrimination in Hiring” Equal Opportunities International, Volume 18 No:5/6, 1999.

Dhener , George. “Breaking the Glass Ceiling: The Effects of Sex Ratios and Worklife Programs on Female Leadership at the Top”, Human Relations,2003.

Erçelebi, Hüseyin (Editör: İsmail Bircan) Türkiyenin 2023 Vizyonunda Vakıf Üniversiteleri, “Türkiyede Vakıf Üniversitelerinin Yeri Ve Önemi”, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2008.

Gönüllü Müzeyyen ve İçli Gönül, “Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri”. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (1), 2001.

Grant Thornton, “Women İn Senior Management”, International Business Report, 2012.
http://www.grantthornton.ie/db/Attachments/IBR2013_WiB_report_final.pdf, Erişim: 06.09.2014

Karakuş, Hatice, “Kraliçe Arı Sendromu-Pembe Taciz” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2 , 2014.

Korkmaz, Hatun, “Yönetim Kademelerinde Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Ve Cam Tavan Sendromu”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2 , Sayı: 5, Eylül 2014.

Külekçi,Ebru, “4+4+4 Eğitim Sistemi Kapsamında Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Eğitim ve

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Aralık 2014 Cilt 3 Sayı 2 (108-131)

Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching, Cilt:2 Sayı:2, 2013.

Lackwood, Nancy. "The Glass Ceiling: Domestic and International Perspectives", HR Magazine, 2004 Haziran, Çev: Şirin Müge Kavuncu, "Cam Tavan: Ulusal ve Uluslararası Bakış Açıları", Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, MPM Aylık Yayın Organı, Şubat-2009.

Leymann , Heinz, "The Content and Development of Mobbing at Work" European Journal Of Work and Organizational Psychology, Volume 5,1996.

Mengü Seda ve diğ., "Toplumsal Cinsiyetçilik ve İş Yaşamında Kadınların Karşılaştığı Sorunlar". C: 4, İzmir: Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, 2010.

Negiz Nilüfer ve Yemen, Aysun "Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi SDU Faculty of Arts and Sciences Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences Aralık, Sayı:24, 2011.

Noonan Mary & Maume, Mary, "Is Work-Family Policy Use Related to The Gendered Division of Housework?" J Fam Econ Iss. 28,2007.

Reed, Evelyn (Çev: Şemsa Yeğın), Bilim ve Cinsiyet Ayrımı, 2. Basım, Payel Yayınları, Mayıs 2003.

Şakar, Nurhan, (Editör: İsmail Bircan) Türkiye'nin 2023 Vizyonunda Vakıf Üniversiteleri, "Türkiyede Vakıf Üniversitelerinin Yeri Ve Önemi", , Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara 2008.

Şakar, Nurhan. Türkiye'nin 2023 Vizonunda Vakıf Üniversiteleri, "Vakıf Üniversiteleri Kurumsallaşmanın Neresinde? " , Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara ,2008.

Tacer Kavacıklı, Filiz "Sanayileşme Sürecinde Kadının Statüsü, Cinsel Ayrımcılık ve Kadına Yönelik Kuruluşlar", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi, 2(3), 1999.

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Aralık 2014 Cilt 3 Sayı 2 (108-131)

Tavşancıl, Ezel ve Aslan, Esra, İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2011.

Türkiye İstatistik Kurumu, “İstatistiklerle Kadın 2013”, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=238 Erişim: 06.09.2014, www.tuik.gov.tr

Tüzen, Esra , “Çalışan Kadınlarda Kariyer Planlama Süreçlerini Etkileyen Kişisel Faktörlerin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2002.

Wirth, Linda, Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management, International Labour Office, Geneva, 2001.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, 4. Basım, Ankara, 2004.

Yoğun Erçen, Esmeray “Kadınlara cam tavanı aşma stratejileri: Büyük Ölçekli Türk İşletmelerinde Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2008.

Zel, Uğur, “İs Arenasında Kadın Yöneticilerin Algılanması ve Kraliçe Arı Sendromu”, Türkiye ve Ortadoğu Anne İdaresi Dergisi, 2002.

**ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ SÜRECİNİN SİYASAL DEĞERLERE ETKİSİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME: HARRAN ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ ve İDARİ
BİLİMLER FAKÜLTESİ KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÖR-
NEĞİNDE**

Vahap ULUÇ*

ÖZET

Bu çalışma, eğitimin siyasal değerler üzerindeki etkisini bir sorunsal kabul etmiş, bu sorunsalı analiz etmeyi amaç edinmiştir. Çalışma, aynı öğrencilerin Birinci Sınıf ile Dördüncü Sınıf'taki siyasal değerlerini karşılaştırmayı sorunsalı çözmeye yönelik bir yöntem olarak benimsemiştir.

Çalışmada, Birinci Sınıf'ta hakim bazı siyasal değerlerin, Dördüncü Sınıf'ta daha güçlü siyasal değerlere, bazı siyasal değerlerin ise yeni siyasal değerlere dönüştüğü sonucuna varılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin cinsiyet özelliklerine göre, kız öğrencilerin siyasal değerlerinin daha yüksek düzeyde değişim yaşadığı, erkeklerle oranla daha güçlü siyasal bilince kavuştukları ve daha etken siyasal değerleri benimsedikleri tespit edilmiştir. Etnik aidiyet açısından ise, kendini "Kürt" hissedenden öğrencilerin, "Türk" hissedenden öğrencilere oranla daha politik bir kimliğe büründükleri, etnik kimliği daha çok önemsedikleri, devletin kurumlarına daha az entegre oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar kavramlar: Eğitim, siyasal değer, üniversite gençliği, Kamu Yönetimi Bölümü, Harran Üniversitesi

* Yrd.Doç.Dr. Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

**EFFECTS OF UNIVERSITY EDUCATION PROCESS ON POLITICAL
VALUES : AN EXAMPLE AMONG THE STUDENTS IN HARRAN UNIVER-
SITY – FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES –
PUBLIC ADMINISTRATION DEPARTMENT**

ABSTRACT

This study investigated the effects of education on the political values as the research question and attempted to analyze this question. Two samples among the 1st and 4th year students of the university are drawn and the political values of the subjects in said samples are compared as for their political values.

It is observed that some political values which were dominant among the 1st year students appear to be further strengthened and some political values appeared to have transformed into new political values among the 4th year students. As for the quantity of change in the political values with respect to genders is compared, it is observed that female students have experienced a more intensive change than male students, and that the former adopted a stronger political consciousness than the latter. It is further observed that they adopted more active political values. As for the ethnic belongingness dimension, it is concluded that the students who identified themselves as “Kurdish” tend to have a more political identity, give a lot of importance to ethnic identity, and integrate into the state institutions less than those who identified themselves as “Turkish”.

Keywords: Education, political value, university youth, Public Administration Department, Harran University.

GİRİŞ

Genelde gençlik, özelde üniversite gençliği toplumsal yapının temel sosyolojik gruplarından bir tanesidir. Gençlik, hem ekonomik değer yaratmak isteyen hem yeni bir kültür oluşturmak isteyen bütün toplumlar için önemli bir nüfus grubudur. Üniversite gençliğinin siyasal değerleri, siyaset bilimi açısından, siyasal sistemin özelliklerine ve toplumun siyasal kültürüne olan etkisi nedeniyle araştırılması gereken bir konudur. Üniversite eğitimi, bu önemli demografik grubun düşünce ve değerler dünyasında merkezi bir konumu ifade etmektedir. Üniversite eğitiminin değer yaratmada sahip olduğu güç, gençlik ile eğitim arasındaki ilişkiyi önemli bir konu haline getirmektedir.

“Dünya Değerler Araştırması” değer araştırmalarını, biri teorik diğeri de metodolojik olmak üzere iki varsayım üzerine kurmaktadır. Birincisi, siyaset ve ekonomi başta olmak üzere diğer yanlarıyla bir toplumu anlamada kültürel değerler hayati bir öneme sahiptir. İkincisi de, bu değerlerin ölçülmesinde başvurulacak en iyi yöntem “survey-anket”dir¹⁶. Bu iki ilkedен hareketle üniversite gençliğinin toplumsal ve siyasal konumu göz önünde bulundurularak eğitimin üniversite gençliğinin siyasal değerleri üzerindeki etkileri bir anket çalışması ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. SİYASAL DEĞER

Değer, benimsenmiş olan her türlü insani, ideolojik, dini kaynaklı görüş, düşünüş, kural ve toplum nezdinde niteliksel karşılığı olan her şeyi içerir¹⁷. İnsan irade ve bilinç sahibi varlık olarak çevresinde olup biten sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmeleri bilgi şeklinde alır, değerlendirir ve son tahlilde bir değere dönüştürür. Birey ve toplum düzeyinde varoluşun temel nedeni olan değer olgusu; kanaat, tutum ve davranış ile hiyerarşik bir ilişki içindedir. Kanaat, daha somut, değişken ve yüzeysel durumları ifade ederken, tutum “bireyin bir nesne ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını, değerlendirmelerini düzenli bir biçimde oluşturan... gözlenebilen davranışlara yol açtığı varsayılan bazı eğilimlerdir”¹⁸. Kanaatler, kolayca değişebilen, tutumlar ise kanaatlere göre az çok sürekli bir yönelimi ifade etmektedir. Yılmaz’ın örneğinden hareketle bir televizyon programını beğenmek bir kana-

¹⁶ Yılmaz Esmer, *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal Ekonomik Değerler*, TESEV Yay, İstanbul, 1999, s. 2.

¹⁷ İnci Erdem Artan, vd., *Üniversite Gençliği Değerleri: Korkular ve Umutlar*, TESEV Yay., İstanbul, 2005, s.14.

¹⁸ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 104.

attir, televizyonun yararlı ve güzel bir araç olduğu yönündeki eğilim ise bir tutumdur. Buna göre, kanaat, tutumu belirleyen bir ön koşul olmaktadır¹⁹.

Kanaat ve tutuma göre değer, soyut, çok daha genel ve sürekli bir inancı, düşünceyi ve anlayışı ifade etmektedir. Siyaset biliminde değer, iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlışı ifade eden, idealleri içeren soyut düşünceler anlamında kullanılmaktadır. Buna göre, değerler, olan değil olması gereken ile ilgili olup, uyulması gereken özgürlük, eşitlik, namus, şeref, prensip, dindarlık gibi ahlak kurallarını içerir²⁰. İyi-kötü, güzel-çirkin, haklı-haksız gibi kavramlar zaman ve mekana göre değişmekle birlikte her dönemde her topluluk belli bir iyi-kötü, haklı-haksız, güzel-çirkin anlayışına sahiptir. Bütün bu değerler karmaşık bir ilişki içinde derecelendirilerek sınıflandırılırlar. Bu bütün, son kertede, bir değer sistemini meydana getirir. Söz konusu değerler bütünü kültür kavramının en temel ögesi olmaktadır. Nihayetinde “kültürler, birer değer sistemidirler”²¹.

Değerler, küçük yaşlardan itibaren öğretildiği için “değerlerin kesinliği” anlayışı da küçük yaşlardan itibaren yerleşmeye başlar. Değerlerin sağlam bir biçimde yerleşmesi ve kolay değişmemesi bu şekilde gerçekleşmektedir²². Bununla birlikte, insan durağan bir varlık değildir. Bu bağlamda, birincisi siyasal değerler – yaşamın belirli evrelerinde yoğunluk kazansa da – zaman süreci içinde edinilmektedir. İkincisi, değer yargıları, dış dünya ile kurulan ilişkiler sonucu yeniden biçimlenir. Bu iki süreçte de eğitim, aile, arkadaş çevresi, meslek, kitle iletişim araçları, gelir ve statü, yaş, cinsiyet gibi kişilik özellikleri, üretim biçimi, psikolojik durum, korkular ve kaygılar kişi üzerinde yaptığı etki ile değerlerin oluşumunda temel rolü oynamaktadır²³.

Siyasal kültürün önemli bir kısmını oluşturan siyasal değer, genel değer kavramının bir parçasını oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile, toplumsal değer olgusunun siyasete denk düşen kısmıdır. Bu çerçevede, insan hakları, demokratik haklar, hoşgörü kültürü, yönetim anlayışı, siyasal duruş ve siyasal katılıma olan inanç, belirgin temel siyasal değerleri oluşturmaktadır.

¹⁹ Esmer, a.g.e., s. 2.

²⁰ Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 2002, s. 79.

²¹ Duverger, a.g.e., s. 79.

²² Artan vd., a.g.e., s. 15.

²³ Ahmet Yücekök, “Toplumsal Üst Yapı Olarak Siyasal Davranış”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIV, No: 4, Ankara, Aralık 1969, s. 180.

2. ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ ve SİYASAL DEĞER

Eğitim, ailede başlar, sokak, okul, dernek ve siyasal parti gibi toplumsal yaşamın başka alanlarında devam eder. Bununla birlikte, eğitim denilince devletin resmi kurumları olan okullarda yapılan eğitim anlaşılmaktadır ve bu anlamda kullanılmaktadır²⁴. Toplumsal yaşama hazır olmayan nesiller üzerine yetişkin nesiller tarafından uygulanan bir işlem olan eğitim olgusu, değişik tanımlamalara konu olmaktadır. Eğitim, genel kabul gören anlamı ile “belli bir toplumun varoluşunu ve ilerleyişini güvenceye bağlamak amacıyla üyelerine gerekli bilgi, beceri, düşünce ve davranış kalıplarını aktarma sürecidir”²⁵ ya da “çocuğu veya ergeni bedensel, ruhsal, zihinsel, toplumsal, ahlaksal yönleri ile oluşturmak ve geliştirmek için onun varlığındaki değer kaynaklarını ortaya çıkarmaya yönelik yöntem ve tekniklerin eyleme dönüştürülmesidir”²⁶, şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalara göre, eğitim bireye; birincisi, toplumsal kültürü aktarma, ikincisi, soyut ve komplike düşünme yetenek ve kabiliyetini kazandırma, üçüncüsü, kazandırdığı bilinç ile belirli sorunlar karşısında eyleme geçme yetisi kazandırma gibi işlevleri yerine getirmektedir.

En önemli sosyalleştirme araçlarından bir olan eğitimin öncelikli amacı, toplumsal hayatın sürekliliği adına kültür ve değerleri bireye aktarmaktır. Bundan dolayı, eğitim, asgari müştereklerde toplumsal birlikteliği sağlamak adına önceden saptanmış esaslara göre, toplumsal yaşamın gerektirdiği benzerlikleri bireyde yerleştirerek, güçlendirir²⁷. Ancak, eğitim, kazandırdığı sofistike düşünme ve toplumsal olaylar karşısında farkındalık gücü ile bireyin sorunlar karşısında tavır almasını ve gerektiği yerde toplumsal değişime öncülük etmesinin zeminini de oluşturmaktadır. Eğitim, bir sistem ve yapıya dayanmakla birlikte, toplumsal yapıdan ayrı ve onun dışında bir yapı değildir. Bu bakımdan, bağımsız bir değişken olduğu söylenemez. Hukuki, toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıyı etkilediği gibi onlardan da etkilenmektedir²⁸.

“Eğitim, siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan en önemli araçlardan biridir”²⁹. Eğitim, bireyin daha bilinçli bir şekilde siyasal değerler benimsemesini ve buna yönelik tutumlar geliştirmesini sağlamakta, toplumsal kurum ve yapıları

²⁴ Özer Ozankaya, *Toplumbilime Giriş*, “S” Yayınları, Ankara, 1982, s. 299.

²⁵ Mine Tan, *Toplumbilimine Giriş*, Ankara Üni. Eğitim Fakültesi Yay., Ankara, 1981, s. 157.

²⁶ Saffet Bilhan, *Eğitim Sosyolojisi*, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1996, s. 14.

²⁷ *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, Risale Yay., İstanbul, 1990, s. 421.

²⁸ Mustafa Erkal, *Sosyoloji*, İstanbul, Der Yay., 2006, s. 124.

²⁹ İlter Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yay., İstanbul, 1986, s. 77.

ussal yoldan kullanma ve değiştirme becerisi kazanmasını sağlamaktadır. Siyasal değerlerin bir zihni boyutu bir de duygusal ve değerlendirme boyutu bulunmaktadır. Siyasal değerlerin zihni boyutunu oluşturan siyasal olayları izlemek, siyasal organların etkisinin farkında olmak ve onlar hakkında bilgi sahibi olmak, siyasal olaylar hakkında kanaat sahibi olmak konularının tümü eğitimin büyük etkisi altındadır. Üniversite eğitimi ya da yüksek eğitim görmüş kişiler, ülkelerinin siyasal kültürleri arasında çok ciddi farklılıklar olsa da sayılan faaliyetler konusunda birbirlerine çok benzerler³⁰. Buna göre, bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe siyasal ilgisi artmakta, daha güçlü bir şekilde örgütlenme ihtiyacı ortaya çıkmakta, eylemleri daha bilinçli hale gelmekte ve siyaseti etkileme çabası artmaktadır.

Zihni boyutta yüksek eğitim düzeyindeki kimseleri siyasal bilinç konusunda benzeştirme gücüne sahip olmasına rağmen, eğitimin bu etkisinin siyasal değerlerin duygusal ve değerlendirme boyutu için söylenemeyeceği ifade edilmektedir. Buna göre, siyasal katılımın gerekli olup olmadığı, siyasal sistemin niteliğinin ve siyasal kurum ve organları etkilemek için tutulması gereken yol ve yöntemin ne olması gerektiği gibi duygusal ve değerlendirmeye ilgili sorunlarda eğitim farklı siyasal kültürlerle mensup yüksek eğitimler arasında -zihni boyutta olduğu gibi- benzerlikler yaratamamaktadır³¹. Her ülkenin siyasal kültürünün duygusal ve değerlendirmeye ilgili tavırlar bakımından bütün eğitim gruplarına aynı derecede etkide bulunduğu; siyasal ilgi ve bilgi gibi siyasal değerlerin oluşumunun ön şartlarını yerine getiren bir bireyi yarattığı, ancak siyasal yönelimin içeriğini oluşturmakta pek etkili olmadığı belirtilmektedir. Eğitim bu yönüyle siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değer yargılarının bireye aktarılması sürecini ifade eden sosyalleştirme olgusu görevini görmektedir.

Yukarıdaki açıklama önemli ölçüde doğruluğu içinde barındırmakla birlikte, eğitimin duygusal ve değerlendirme boyutunda bütün işlevinin sadece siyasal kültürü bireye aktarmak olmadığı, belirli durumlarda siyasal değerlerin muhtevasını da tayin ettiği kabul edilmektedir. Örneğin; eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin demokratik değerlere olan inancının ve demokratik uygulamalara olan desteğinin arttığı düşünülmektedir³². Yüksek eğitim seviyesinin bireyi demokratik değerlerle buluşturup buluşturmadığı bir yana, yapılan araştırmalar eğitimin siyasal değerlerin muhtevasını belirlemede etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yakın geçmiş-

³⁰ Deniz Baykal, *Siyasal Katılma*, Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 302, Ankara, 1970, s. 58-59.

³¹ Baykal, a.g.e., s. 59.

³² Lipset, a.g.e., s.40.

te yapılan bazı araştırmalar, eğitim seviyesi yükseldikçe genel oy hakkına taraftarlığın azaldığı, kişilerin elitist bir tutum içine girdiklerini ortaya koymuştur³³.

Son tahlilde, bireyin siyasal tutum ve değerleri üzerinde eğitimin etkisi iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi, eğitim sırasında bireyin edinmesi arzulan siyasal tutumlar eğitim programıyla doğrudan aktarılır; ikincisi, eğitim seviyesi yükseldikçe siyaseti anlama ve değerlendirme biçimi değişir³⁴.

Eğitim sürecinde edinilen siyasal bilinç, salt eğitimin ortaya çıkardığı bir yetkinlik durumu değildir. Bu bağlamda eğitim, siyasal ilgi, siyasal etkinlik duygusu, siyasal algı ve tutum konularında tek başına belirleyici bir aktör değildir; daha ziyade, bütün bu konularda aile, arkadaş çevresi ve siyasal ortama kadar uzanan bir etkileşimin biçimlenmesine yardımcı olan bir olgudur³⁵.

Eğitimin siyasal değerler üzerindeki etkisi, ders içeriklerinin sosyal ve siyasal konulara yoğunlaşma düzeyi ile de ilgilidir. Derslerin içeriklerinin sosyal ve siyasal konulara yoğunlaşma düzeyi arttıkça, siyasete olan ilginin ve siyasal bilginin artacağı, siyasal konuların daha yoğun konuşulacağı beklenilmektedir. Örneğin, Ozankaya'nın 1966'da Ankara Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin Hukuk Fakültesi öğrencilerine; Hukuk Fakültesi öğrencilerinin Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğrencilerine; Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğrencilerinin de İlahiyat Fakültesi öğrencilerine oranla siyasal konularla daha çok iç içe oldukları sonucuna varılmıştır³⁶.

3. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ ve SORUNSA LI

Üniversite gençliği, gençlik ile özdeş kabul edilmektedir. Bunun nedeni, gençliğe atfedilen özelliklerin okul döneminde ediniliyor olmasıdır. Onun için, gençlik adı altında yapılan değerlendirmelerin büyük çoğunda, gençlik ile toplumsal değerlerin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi konumunda olan üniversite gençliği kast edilmektedir.

Gençlik, biyolojik/psikolojik özelliklerinden yola çıkılarak evrensel bir tanıma tabi tutulmaktadır. Bu anlayışa göre, gençlik heyecan, dinamizm, yenilik,

³³ Nermin Abadan, *1965 Seçimlerinin Tahlili*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 202-184, Ankara, 1966, s. 293; Özer Ozankaya, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 209-191, Ankara, 1966, s. 53.

³⁴ Ersin Kalaycıoğlu, *Çağdaş Siyasal Bilim*, Beta Yay., İstanbul, 1984, s. 167.

³⁵ Gabriel Almond, Sidney Verba, *The Civic Culture*, Princeton University, New Jersey, Press, 1963, p. 315-324.

³⁶ Ozankaya, a.g.e., s. 180.

atılabilirlik, özgürlük ve isyankarlık gibi niteliklemlerle tanımlanır³⁷. Bu evrensel özellikleri dışında özgün kimliğinin oluşumu bazı öznel değişkenlere bağlıdır. İnsan zaman içinde gelişebilen ve değişebilen bir varlıktır. Üretim ilişkileri, sosyo-ekonomik yaşam, bireysel ve toplumsal yaşam deneyimi, kitle iletişim araçları, kaygılar ve korkular, aldığı eğitimin içeriği, siyasal sistemin özgürlük anlayışı gençliğin kişiliğini, tutumlarını ve değer yargılarını etkiler³⁸. Dolayısıyla, üniversite gençliği, ekonomik ve psikolojik etkenlerin yanında, toplumsal olarak kurulan ve toplum tarafından her defasında yeniden tanımlanan bir beşeri durumu ifade etmektedir.

Hem ekonomik değer yaratmada hem yeni bir kültürü inşa etmede gençlik, toplumların her zaman ihtiyaç hissettiği, bütün toplumlar tarafından önemsenen en önemli toplumsal kategoriyi ifade etmektedir. Üniversite gençliğinin, birincisi, siyasal sistemin gelecekteki bürokratik kurumlarının ve yönetici kadroların adayları olması; ikincisi, toplumun entelektüel birikimini temsil etmesi, siyasal söylemde sahip olduğu önemi ortaya koymaktadır. Bu öneminden dolayı toplumsal değişim ve dönüşümün temel dinamiği haline gelmektedir.

Bireylerin ve sosyal grupların siyasal tutum ve değerleri belirli bir düzene bağlı mıdır? Bu düzen içinde eğitim olgusunun yeri nedir? Eğitim olgusu, siyasal tutum ve değerleri belirlemede ne kadar etkilidir? Solun geleneksel düşünce anlayışı, üretim ilişkilerinin dışında bir unsur olarak düşündüğü üniversite gençliğini, ayrıcalıklı bir konumda görmektedir. Bu konumun gençlere toplumsal çelişkileri daha objektif bir açıdan değerlendirme olanağı kazandırdığını kabul etmektedirler³⁹. Eğitim süresince, öğrencilerin üretim ilişkilerinin dışında kalması, bu tespiti anlamlı hale getirmekle birlikte tartışmalı bir konudur. Bu tespitin önemi, eğitim ile gençlik arasındaki ilişkinin önemine yaptığı vurgudur.

Her şey bir yana, önemli bir toplumsal grubu ifade eden üniversite gençliğinin entelektüel birikim sürecinin önemli bir aşaması olan üniversite eğitimi boyunca siyasal değerler açısından ne tür değişimler yaşayacağı önemli bir sorunsaldır. Bu çerçevede, üniversite eğitiminin ve yaşantısının öğrencilerin siyasal değerlerinde ve değer sistemlerinde değişiklik yapabilecek etkilere sahip bulunup bulunmadığının araştırılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

³⁷ Saffet Arı, Ferit Benli, “Gençlik Muhalefetinin Günümüzdeki Anlamı”, *Birikim*, Sayı: 142-143, İstanbul, Şubat-Mart 2001, s. 124.

³⁸ Bahar Eroğlu Yalın, *Siyasal Değer*, Derin Yayınları, İstanbul, 2009, s. 24.

³⁹ Arı, Benli, a.g.e., s. 126.

Varsayımlar

Bu çalışmanın, doğruluğu araştırılmak istenen varsayımları iki grupta toplanmıştır. Birinci grubu oluşturan ana varsayım genel bir gözleme yönelik tespittir. İkinci grubu oluşturan yanvarsayımlar, öğrencilerin kişisel özelliklerini yansıtan cinsiyet ve etnik aidiyetlerine yönelik tespitlerden oluşmaktadır:

Anavarsayım

Birinci Sınıf'ta bazı hakim siyasal değerlerin Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde daha güçlü siyasal değerler haline gelecekleri, bazı siyasal değerlerin ise eğitim sürecinde oluşacağı, varsayılmaktadır.

Yanvarsayımlar

1. Üniversite eğitimi sayesinde dış dünya ile güçlü bir ilişki kuran kız öğrencilerin Birinci Sınıf'taki hakim siyasal değerlerinin Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde daha güçlü siyasal değerlere dönüşeceği, kız öğrencilerde yaşanacak değer değişiminin oransal farkının erkek öğrencilerin değerlerinde meydana gelecek değişim farkından yüksek olacağı, ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha muhafazakar bir tutum içinde olacakları,

2. "Kürt Sorunu"ndan dolayı "Kürt" öğrencilerin "Türk" öğrencilere oranla özgürlükleri daha çok önemseyecekleri, sisteme daha çok mesafeli duracakları, daha politik bir kimliğe sahip olacakları; bunun yanında üniversite eğitimi münasebetiyle aynı mekanı paylaşan "etnik grup"ların daha milliyetçi bir söyleme yönelecekleri, varsayılmaktadır.

4. METODOLOJİ

Bu çalışma, eğitimin üniversite öğrencilerinin siyasal kültürleri üzerindeki etkisini araştırmaya dayanan çalışmanın siyasal değer kısmını oluşturmaktadır. Hem çalışmanın kapsamı hem de çalışmada ulaşılan sonuçlar Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölüm'ünde 2010-2011 Eğitim ve Öğretim yılında eğitime başlayan Birinci Sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Çalışma, anket sorularına verilen cevapların analizine dayanan kantitatif bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini ve örneklemini söz konusu sınıfa ait öğrencilerin tümü oluşturmaktadır.

Kamu Yönetimi Bölümü, çalışmanın sorunsalının irdelenmesi konusunda daha uygun bir müfredata sahip olduğu düşünülerek tercih edilmiştir. Kamu Yönetimi Bölümü'nde okutulan derslerin büyük çoğunluğunun siyaset, yönetim, hukuk ve toplum içerikli olması, siyasal değer değişikliğinin bu bölümde daha belirgin bir şekilde somutluk kazanacağı düşünülmüştür.

Çalışmada, üniversite eğitimi sürecinin siyasal değerleri hangi ölçüde etkilediği yönündeki sorunsalı araştırmak üzere aynı öğrencilere, aynı sorular hem Birinci Sınıf'ta hem de Dördüncü Sınıf'ta sorulmuştur. Bu çerçevede, 2010-2011 Eğitim ve Öğretim yılında Birinci Sınıf öğrencilerine - sınav zamanlarında öğrencilerin tümünün okulda bulunacakları düşünülerek I. yarıyıl vize sınavları döneminde 28.01.2011 tarihinde anket uygulanmıştır. "Ders Yoklama Listesi"nden Birinci Sınıf'ta 71 öğrencinin kayıtlı olduğu tespit edilmiş, ancak kayıtlı öğrencilerden 67 tanesi anket sorularını cevaplamıştır. Aynı öğrencilere, aynı anket dört yıl sonra, Dördüncü Sınıf'ta II. yarıyıla ait son sınavlar olan final sınavları döneminde 11.06.2014 tarihinde tekrar uygulanmıştır. Dördüncü Sınıf'a ait "Ders Yoklama Listesi"nden Birinci Sınıf'ta kayıtlı olup da Dördüncü Sınıf'ta kayıtlı olmayan 9 öğrenci ve "yatay-dikey" geçişle gelen 6 öğrenci tespit edilmiştir. Sonradan gelen 6 öğrenci Dördüncü Sınıf'ta uygulanan anketin dışında tutulmuştur. Bu hesaplamalardan sonra Dördüncü Sınıf'ta anket uygulanacak öğrenci sayısı 62 olarak tespit edilmiş, ancak ankete 59 öğrenci katılım göstermiştir.

5. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Araştırma verileri, iki alt başlık altında değerlendirilmiştir. Birinci alt başlıkta, ankete katılan öğrencilerin yaş, cinsiyet, etnik aidiyet, "yaşadığı bölge", "dini duyarlılık" ve mensubu olduğu ailenin meslek ve gelir özellikleri değerlendirilmiştir. İkinci alt başlıkta, "yönetim anlayışı", "insan hakları", "siyasal duruş", "siyasal katılıma olan inanç" "devletin kurumlarına güven" ve "etnik kimliğin önemi" başlıkları altında öğrencilerin siyasal değerleri analiz edilmiştir. Bu alt başlıkta, öğrencilerin siyasal değerlerine ait frekans tabloları verilmiş, ayrıca, cinsiyet ve "etnik aidiyet" özelliklerine göre öğrencilerin siyasal değer sorularına verdikleri cevapların "crosstab" tabloları değerlendirilmiştir. Öğrencilerin siyasal değerleri, mensup oldukları ailenin gelir durumu ve "geldikleri bölge"lere göre analiz edilmek istenmiş, ancak sonuçları anlamsız kılacak düzeyde neredeyse öğrencilerin tümü alt ve orta alt gelir grubuna mensup ailelerden gelmiş olmaları ve geldikleri bölgelerin "etnik aidiyet" özellikleriyle büyük ölçüde örtüşmesi nedeniyle "ailenin geliri" ve "geldikleri bölge" değişkenleri analizin dışında tutulmuştur.

5.1. Kişisel Özellikler

Yaş: Ankete katılan Birinci Sınıf öğrencilerden 17, 22, 23, ve 24 yaşlarında olan 7 kişi dışında geri kalan öğrencilerin tümü "18-21 yaş" aralığında bulunmaktadır. Dördüncü Sınıf'ta ise 6 kişi 25 ve 28 yaşlarında iken, geri kalan öğrencilerin tümü "21-24 yaş"ları arasındadır.

Cinsiyet: Birinci Sınıf'ta ankete katılan öğrencilerin %43,3'ü kız, %56,7'si erkektir. Dördüncü Sınıf'ta oran - sırasıyla %42,4 ve %57,6 - pek değişmemiştir.

Yaşadığı bölge: Öğrencilerin büyük çoğunluğu üniversitenin bulunduğu bölge illerine aittir. Buna göre, Birinci Sınıf'ta, İç Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi'nden sadece birer öğrenci (%1,6) bulunmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nden gelen öğrencilerin oranı %11,1, Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin oranı %15,9 ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin oranı %69,8'dir. Dördüncü Sınıf'ta oranlar değişmemiştir. Sırasıyla oranlar şöyledir: %1,8, %12,3, %15,8 ve %68,4.

Ailenin mesleği: Öğrencilerin aile mesleği hem Birinci Sınıf'ta (%43,1) hem de Dördüncü Sınıf'ta (%38,2) en yüksek oranda “serbest meslek” grubunda yoğunlaşmıştır. Ardından “çiftçi” mesleği gelmektedir. Birinci Sınıf ve Dördüncü Sınıf'ta oranlar sırasıyla %27,6 ve %30,9'dur. Bu oran, öğrencilerin 1/3'ünün ailelerinin köyde yaşadığını ya da köyle güçlü bağlarının bulunduğunu göstermektedir. Daha sonra, “emekli” ve “işçi” mesleklerinin yer aldığı “diğeri” grubu (Birinci Sınıf'ta %15,5; Dördüncü Sınıf'ta %20) gelmektedir. Öğrencilerin ailelerinin en az yoğunlaştığı grup (Birinci Sınıf'ta %13,8; Dördüncü Sınıf'ta %10,9) “memur”luk mesleğidir.

Ailenin geliri: Birinci Sınıf'ta ailelerin geliri “0-700 TL” (%50,8) ile “701-1300 TL” (%33,3) gruplarında, Dördüncü Sınıf'ta “701-1300 TL” (%40,4) ve “1301-2000 TL” (%29,8) grupları arasında yoğunlaşmıştır. Birinci Sınıf'ta öğrencilerden ailelerinin “3001 ve yukarısı TL” gelire sahip olduğunu söyleyen çıkmamışken, “2001-2500 TL” ve “2501-3000 TL” gelire sahip olduğunu söyleyenlerin sayısı sadece 4'tür. Dördüncü Sınıf'ta 8 öğrencinin aile geliri “2001-2500 TL” ve “3001 ve yukarısı TL” gelir grupları arasında yer almaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu orta-alt ve alt gelire mensup ailelerden gelmektedir. Mensup oldukları ailelerin gelir durumu göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin serbest meslek ile avukatlık, mühendislik ve doktorluk gibi mesleklerden çok “niteliksiz” meslekleri kastettikleri anlaşılmaktadır.

Etnik aidiyet: Öğrencilerin “etnik aidiyet”lerini öğrenmek üzere “kendinizi ne hissediyorsunuz?” sorusu sorulmuş, Birinci Sınıf'ta %53,7'si “Kürt”, %31,3'ü “Türk” cevabını vermiştir. Öğrencilerin %7,5'i “hiçbiri” (Dördüncü Sınıf'ta %1,7'ye düşmüş), %4,5'i ise “T.C vatandaşı”, “insan” ve “hepsi” cevaplarını içeren “diğeri” grubuna aittir. Dördüncü Sınıf'ta oranlar biraz değişmiştir. Kendilerini “Kürt” hissedenlerin oranı %62,1'e çıkmışken, “Türk” hissedenlerin oranı %22,4'e düşmüştür. Bu oranlardaki değişiklik, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde okulu uzatan ya da yatay geçişle başka bir üniversiteye geçiş yapan öğrencilerin eksilmesi ile açıklanabilir. Birinci Sınıf'ta kendini “Arap” hisseden öğrenci sayısı 2 iken, Dördüncü Sınıf'ta 1'e düşmüştür. Şunu hatırlatmakta fayda vardır. Öğrencile-

rin “etnik aidiyet”i ile geldikleri bölge büyük ölçüde örtüşmektedir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu kendilerini “Kürt”; Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden gelenlerin tümü ise “Türk” hissetmektedir.

5.2. Siyasal Değerler

5.2.1. Yönetim Anlayışı

“Nasıl bir siyasal sistem olmasını istersiniz?” sorusuna Birinci Sınıf’ta öğrencilerin %65,7’si “çok partili”, %19,4’ü “tek partili” cevabını vermiştir. Dördüncü Sınıf’a gelindiğinde “tek partili” diyenlerin oranı % 6,8’e düşmüş, “çok partili” diyenlerin oranı %84,7’e çıkmıştır. “İki partili” sisteme ait oranlar da eklendiğinde demokratik bir sistemden yana tercih koyanların oranı %91,5’e çıkmaktadır. Bu oranlar, öğrencilerin çok partili demokratik bir sistemi tercih ettiklerini göstermektedir. “iki partili” başkanlık sistemine fazla ilgi göstermemişler.

Tablo 1 Nasıl bir siyasal sistem olmasını istersiniz?

Sınıf		Tek partili	İki partili	Çok partili	Bilmiyorum	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	13	3	44	7	67
	%	19,4	4,5	65,7	10,4	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	4	4	50	1	59
	%	6,8	6,8	84,7	1,7	100

Cinsiyet açısından, kız ve erkek öğrencilerin çok partili hayatı tercih etme oranları hem Birinci Sınıf’ta hem de Dördüncü Sınıf’ta genel toplamdaki oranlarla hemen hemen aynıdır. Dolayısıyla kız ve erkek öğrenciler aynı düzeyde “çok partili” hayatı benimsemektedirler. “İki partili” sisteme ait olanlar eklendiğinde demokratik sisteme olan destek daha da artmaktadır.

Etnik aidiyete göre, hem Birinci Sınıf’ta hem de Dördüncü Sınıf’ta en yüksek oranda “çok partili” sistem benimsenmiş olup, her iki sınıfta da en yüksek oran “Kürt” öğrencilere aittir. Birinci Sınıf’ta “Kürt” öğrencilerde oran %75, “Türk” öğrencilerde %61,9’dur. Dördüncü Sınıf’ta, “Kürt” öğrencilerde %94,4, “Türk” öğrencilerde ise %69,2’dir. Hem Birinci Sınıf’ta hem de Dördüncü Sınıf’ta “tek partili” sistemi benimseme en yüksek oranda sırasıyla %33,3 ve %15,4 ile “Türk” öğrencilere aittir.

5.2.2. Genel Oy Hakkına Taraftarlık

Bu soruya, Birinci Sınıf'ta öğrencilerin %91'i gibi büyük çoğunluğu "herkes eşit oy hakkına sahip olmalı" demiş, sadece %3'ü "eğitlimlilerin iki eğitimli olmayanların bir oyu olmalı" cevabını vermiştir. Dördüncü Sınıf'ta ise bu yargı çok değişmemiştir. Sadece "eğitlimlilerin iki eğitimli olmayanların bir oyu olmalı" cevabını verenlerin oranı %8,5'e çıkmıştır. Oranın yaklaşık üçe katlanmış olması anlamlı görünebilir, ancak genel ortalama içinde çok büyük bir anlam taşımamaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda eğitim düzeyi yükseldikçe insanların daha elitist bir tutum içine girdikleri, genel oy hakkına taraftarlığın azaldığı sonucuna varılmıştır⁴⁰. Bizim çalışmamız özelinde bu tutum kısmen doğrulanmıştır.

Tablo 2 Seçmenlerin oy hakkı nasıl olmalıdır?

Sınıf		Herkes eşit oy hakkına sahip olmalı	Eğitlimlilerin iki eğitimli olmayanların bir oyu olmalı	Cevap yok	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	61	2	4	67
	%	91	3	6	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	52	5	2	59
	%	88,1	8,5	3,4	100

Cinsiyete göre, en yüksek oran "herkes eşit oy hakkına sahip olmalı" seçeneğine ait olup erkek öğrencilerde oran %94,7, kız öğrencilerde %86,2'dir. Dördüncü Sınıf'ta, kız öğrencilerin oranı %92'ye çıkmışken, erkek öğrencilerin oranı %85,3'e düşmüştür. Erkek öğrencilerin %14,7'si daha elitist bir tutum takınarak "eğitlimlilerin iki eğitimli olmayanların bir oyu olmalı" yargısında bulunmuşlar, Birinci Sınıf'a bu oran %2,6'dır. Etnik aidiyete göre, eşit oy hakkını savunanlar Birinci Sınıf'ta "Türk" ve "Kürt" öğrencilerde oranlar - sırasıyla %95,2 ve %94,4 - hemen hemen aynıdır. Her iki grupta da Dördüncü Sınıf'ta "eşitsiz oy" hakkına hafif bir yönelme var.

5.2.3. Siyasal Duruş

Birinci Sınıf'ta en yüksek oranda desteklenen siyasal parti %43,1 ile AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) olmuştur. İkinci parti ise %26,2 ile BDP/HDP (Barış ve Demokrasi Partisi kadroları yeni kurulan Halkların Demokratik Partisi'ne geçiş yaptı)'dir. Hiç kimse CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)'ye oy vereceğini beyan etmemiştir. Dördüncü Sınıf'ta AK Parti'ye olan destek %21,1'e düşmüş, BDP/HDP'ye olan destek ise %38,6'ya çıkmıştır. Birinci Sınıf'ta öğrencilerin %21,5'i hiçbir siyasal partiye oy vermeyeceğini beyan etmiş, bu oran Dördüncü

⁴⁰ Abadan, a.g.e., s. 293; Ozankaya, a.g.e., s. 53.

Sınıf'ta %35,1'e çıkmıştır. Öğrencilerin siyasal partilere olan desteğinde ciddi bir azalma görülmektedir (Tablo: 3).

Bir siyasal partiyi destekleme konusunda kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha protestocu bir tutum sergilemişler. Buna göre, kız öğrenciler Birinci Sınıf'ta, en yüksek oranda (%50) AK Parti'de yoğunlaşmışken, Dördüncü Sınıf'ta bu destek azalmış ve en yüksek oranda (%52) "hiçbiri" (Birinci Sınıf'ta oran %17,9'dur.) değişkenine yönelmişler. Erkek öğrenciler ise Birinci Sınıf'ta %37,8 ile en yüksek oranda AK Parti'ye destek sunmuşken, Dördüncü Sınıf'ta bu destek %46,9 ile BDP/HDP'ye kaymıştır.

Tablo 3 Yarın bir seçim olursa oyunuzu hangi siyasal partiye vermek istersiniz?

Sınıf		AKP	BDP/HDP	MHP	Diğeri	Hiçbiri	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	28	17	3	3	14	
	%	43,1	26,2	4,6	4,6	21,5	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	12	22	3	0	20	57
	%	21,1	38,6	5,3	0	35,1	100

Etnik aidiyete göre, kendilerini "Türk" hissedenler % 70'lik oranla en yüksek düzeyde AK Parti'ye oy vereceklerini ifade etmişken, "Kürt" hissedenler %45,7 ile BDP demişler. Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde, "Türk" öğrencilerin ciddi bir siyasal protesto tutumu içine girdikleri görülmektedir. Buna göre, "Türk" öğrenciler en yüksek oranda %53,8'i hiçbir siyasal partiye oy vermeyeceklerini (Birinci Sınıf'ta oran %15'tir.) ifade etmişler. "Kürt" öğrencilerin ise BDP/HDP'ye olan destekleri (%57,1) artmıştır. Bir varsayım olarak "Türk" öğrencilerin de tepkisel bir tutumla Dördüncü Sınıf'a geldiklerinde büyük oranda MHP'ye yönelecekleri beklentisi içindeydik. Ancak, beklediğimiz oranda MHP'ye olan destekte bir artış yaşanmamıştır. Birinci Sınıf'ta oran %15 iken, Dördüncü Sınıf'ta %23,1'e çıkmıştır.

Öğrencilere kesinlikle oyunuzu hangi siyasal partiye vermezsiniz sorusu sorulmuş, bu soruya yönelik öğrencilerin verdikleri cevaplar yıllara göre ciddi değişiklikler içermektedir. Birinci Sınıf'ta en yüksek oranda (%35,8) MHP denilmiştir. MHP'yi sırasıyla CHP (%25,4) ve BDP/HDP (%20,9) izlemektedir. AK Parti %3 ile en düşük oranda "kesinlikle oyumu vermem" denilen siyasal parti konumundadır. Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde "kesinlikle oyumu vermem" denilen siyasal partilerden MHP'ye ait oran %41,4'e, BDP/HDP'ye ait oran %22,4'e ve AK Parti'ye ait oran %13,8'e çıkmıştır. CHP'nin oranı ise %10,3'e düşmüştür (Tablo: 4).

Tablo 4 Kesinlikle oyumu vermem dediğiniz siyasal parti hangisidir?

Sınıf		AKP	BDP/HDP	CHP	MHP	Diğeri	Hepsi	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	2	14	17	24	1	9	67
	%	3,0	20,9	25,4	35,8	1,5	13,4	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	8	13	6	24	1	6	58
	%	13,8	22,4	10,3	41,4	1,7	10,3	100

Cinsiyete göre, kız öğrencilerin hem Birinci Sınıf'ta hem de Dördüncü Sınıf'ta en yüksek oranda (sırasıyla %31 ve %40) oy vermeyeceklerini ifade ettikleri siyasal parti BDP/HDP'dir. En düşük oranlar ise AK Parti'ye aittir. Erkek öğrencilerin ise her iki eğitim yılında da en yüksek oranda (sırasıyla %50 ve %51,5) oy vermeyeceklerini söyledikleri siyasal parti MHP olmuştur. BDP/HDP'nin mevcut siyasal düzenin dışında, "daha muhalif" bir söyleme sahip olması, AK Parti'nin de iktidar partisi olarak "düzen" ve "istikrar"ı temsil etmesi kız öğrencilerin bu tutumunda etkili olmuş olabilir.

Etnik aidiyete göre, hem Birinci Sınıf'ta hem de Dördüncü Sınıf'ta "Türk" öğrenciler en yüksek oranda - sırasıyla %57,1 ve %69,2 - BDP/HDP; "Kürt" öğrenciler ise - sırasıyla %55,6 ve %61,1 - MHP demişlerdir. Bu oranlardan üniversite eğitimi sürecinde "Kürt" öğrencilerin MHP'ye, "Türk" öğrencilerin ise BDP/HDP'ye karşı olumsuz tutumlarında oransal bir artış olduğu sonucu çıkmaktadır. MHP ve BDP/HDP'nin etnik konularda gösterdikleri hassasiyet göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin eğitim sürecinde siyasal partiler üzerinden etnik konularda birbirlerine yabancılaşmaya devam ettikleri ve bu yabancılaşmanın daha da derinleştiği anlaşılmaktadır.

5.2.4. Siyasal Katılıma Olan İnanç

Birinci Sınıf'ta görüşülen öğrencilerin %53,7'si "üniversite öğrencileri siyasetle ilgilenmelidir" cevabını vermiştir. Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde öğrencilerin siyasete olan ilgilerinde büyük bir artış olmuş ve oran %81,4'e çıkmıştır (Tablo: 5).

Birinci Sınıf'ta kız öğrencilerin sadece %37,9'u "üniversite öğrencileri siyasetle ilgilenmelidir" demekte, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde oran %84'e çıkmaktadır. Erkek öğrencilerde ise sınıflara göre oranlar, sırasıyla %65,8 ve %79,4'tür. Birincisi, kız öğrencilerin bu konudaki değer yargıları erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde değişim göstermiştir. Üniversite hayatı ile birlikte kız öğrenciler üzerindeki aile baskısının azalması ve kız öğrencilerin dış dünyayla daha güçlü bir ilişki kurmaya başlamaları, siyasete ilgi yönündeki değer yargılarının

erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde değişim göstermiş olmalarında etkili olmuş olabilir. İkincisi, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde üniversite öğrencilerinin siyasetle ilgilenmeleri gerektiği konusunda kız öğrencilerin oranı erkek öğrencilerin oranını geçmektedir.

Tablo 5 Üniversite öğrencileri siyasetle ilgilenmeli midir, yoksa sadece eğitimleri ile mi ilgilenmelidirler?

Sınıf		Siyasetle ilgilenmelidir	Sadece eğitimleriyle ilgilenmelidir	Kararsızım	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	36	22	9	67
	%	53,7	32,8	13,4	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	48	9	2	59
	%	81,4	15,3	3,4	100

Etnik aidiyete göre, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde "Türk" ve "Kürt" öğrencilerin siyasete olan ilgilerinde ciddi bir artış olmuştur. Ancak her iki sınıfta da üniversite öğrencilerinin siyasetin içinde yer almaları gerektiği yönündeki inanç "Kürt" öğrencilerde daha yüksektir. Bununla birlikte, "Türk" öğrencilerin değer yargılarında daha yüksek düzeyde değişim yaşanmıştır. Buna göre, Birinci Sınıf'tan Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde "üniversite öğrencileri siyasetle ilgilenmelidir" diyenlerin oranı "Kürt"lerde %61,1'den %83,3'e; "Türk" öğrencilerde ise %42,9'dan %76,9'a çıkmıştır.

Gösteri ve yürüyüş yapmak en temel doğal haklardan birisidir. Örneğin, kanunda toplantı ve gösteri yürüyüşü "belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenen toplantı ve yürüyüşlerdir"⁴¹ şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye gibi geleneksel değerlerin güçlü olduğu toplumlar, genelde gösteri ve yürüyüşe pek olumlu bir anlam yüklememekte, bu tür eylemleri hem aşkın güç olarak telakki edilen devlete saygısızlık hem de düzen ve istikrar bozucu faaliyetler olarak görmekte-dirler⁴². Birinci Sınıf'ta öğrencilerin sadece %9'u gösteri ve yürüyüşün sorunların çözümüne katkı sunacağına "kesinlikle inanıyorum" demişken, Dördüncü Sınıf'ta bu oran %32,2'ye çıkmıştır. "Kesinlikle inanıyorum" ve "inanıyorum" seçenekleri birlikte alındığında Birinci Sınıf'ta oran %43,3, Dördüncü Sınıf'ta %66,1'dir (Tablo: 6). Öğrencilerin eğitim sürecinde demokratik bir hak olan gösteri ve yürüyüşün bir mücadele yöntemi olabileceği yönündeki inançların-

⁴¹ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, m.2.; *Resmî Gazete*, 8.10.1983.

⁴²Şenol Durgun, "Otoriter Devletin Demokratikleşmesi", *Yeni Türkiye*, Yıl: 5, Sayı: 29, Ankara, Eylül-Ekim 1999, s.132.

da bir artış olmuştur. Öğrenciler, toplumun genel devlet algısının dışına çıkmış görülmektedir.

Tablo 6 Gösteri ve yürüyüş yapmanın sorunların çözümüne katkı sunacağına inanıyor musunuz?

Sınıf		Kesinlikle inanıyorum	İnanıyorum	Kararsızım	İnanmıyorum	Kesinlikle inanmıyorum	Toplam
I. Sınıf	Sayı	6	23	14	15	9	67
	%	9,0	34,3	20,0	22,4	13,4	100
VI.Sınıf	Sayı	19	20	12	5	3	59
	%	32,2	33,9	20,3	8,5	5,1	100

Gösteri ve yürüyüş yapmanın sorunların çözümüne katkı sunacağı yönündeki yargı özelinde, hem kız hem de erkek öğrencilerin siyasal etkinlik duyguları, önemli ölçüde artmıştır. Gösteri ve yürüyüşün sorunların çözümüne katkı sunacağına “kesinlikle katılıyorum” diyen kız öğrencilerin oranı, Birinci Sınıf’ta, sadece %3,4 iken, Dördüncü Sınıf’ta %20’ye çıkmıştır. Erkek öğrencilerin oranı ise %13,2’den %41,2’ye çıkmıştır. “Kesinlikle inanıyorum” ve “inanıyorum” seçenekleri birlikte düşünüldüğünde Birinci Sınıf’ta kız öğrencilerin oranı %34,4, erkek öğrencilerin oranı %50’dir. Dördüncü Sınıf’ta ise kız öğrencilerin oranı %60’a erkek öğrencilerin oranı ise %70,6’ya çıkmıştır.

Etnik aidiyete göre, “kesinlikle inanıyorum” ve “inanıyorum” seçenekleri birlikte ele alındığında, “Kürt” öğrencilerde hem Birinci Sınıf’ta hem de Dördüncü Sınıf’ta oran %66,7’dir. Oysa ki “Türk” öğrencilerin gösteri ve yürüyüşün sorunları çözeceği yönündeki değer yargılarında çok büyük bir değişim yaşanmıştır. “Türk” öğrencilerde, Birinci Sınıf’ta oran %19,1 iken, Dördüncü Sınıf’ta %69,3’e çıkmıştır.

Eğitim sürecinde gösteri ve yürüyüşün sorunların çözümüne katkı sunacağı yönünde öğrencilerin genelinde oluşan güçlü siyasal etkinlik duygusu, aynı zamanda onların siyasal davranışları tarafından teyit edilmektedir. Örneğin, anket bünyesinde “şimdiye kadar herhangi bir gösteri ve yürüyüşe katıldınız mı?” şeklinde sorduğumuz soruya “evet” diyenlerin oranı Birinci Sınıf’ta %9 iken, Dördüncü Sınıf’a gelindiğinde oran %18,6’ya çıkmaktadır.

5.2.5. Devletin Kurumlarına Güven

Eğitim sürecinde öğrencilerin devletin kurumlarına olan güvenlerinde ciddi bir azalma görülmektedir. Birinci Sınıf’ta hiçbir kuruma güvenmeyenlerin oranı %35, 4 iken, Dördüncü Sınıf’ta oran %56,9’a çıkmaktadır. Birinci Sınıf’ta en çok güvenilen kurum %16,9 ile “hükümet” iken, Dördüncü Sınıf’ta %13,8 ile “yargı” olmuştur (Tablo: 7).

Cinsiyete göre, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde kız öğrencilerin kurumlara olan güvenlerinde belirgin bir azalma görülmekte. Birinci Sınıf'ta hiçbir kuruma güvenmiyorum diyenlerin oranı %14,8 iken, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde oran %58,3'e çıkmaktadır. Erkek öğrencilerde her iki yılda da en yüksek oran - sırasıyla %50 ve %55,9 - "hiçbiri" seçeneğidir. Tablo 5'te kız öğrenciler ile ilgili yaptığımız yorumun, bu soruda kız öğrencilerde görülen daha yüksek düzeydeki tutum değişikliğini açıkladığını düşünmekteyiz.

Tablo 7 En güvendiğiniz kurum hangisidir?

Sınıf		Diyanet	Hükümet	TBMM	Ordu	Yargı	Hiçbiri	Cevap yok	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	5	11	6	7	5	23	8	65
	%	7,7	16,9	9,2	10,8	7,7	35,4	12,3	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	1	3	4	4	8	33	5	58
	%	1,7	5,2	6,9	6,9	13,8	56,9	8,6	100

Etnik aidiyete göre Birinci Sınıf'ta, "Türk" öğrenciler % 23,8 ile en yüksek oranda "hükümet", "Kürt" öğrenciler ise %47,1 ile "hiçbiri" seçeneğinde yoğunlaşmışlar. "Türk"lerde "hiçbiri" seçeneğinde yoğunlaşma oranı %14,3'tür. Dördüncü Sınıf'ta, hem "Türk" hem de "Kürt" öğrenciler en yüksek oranda - sırasıyla %46,2 ve %65,7 - "hiçbiri" seçeneğinde yoğunlaşmışlar. Devlet kurumlarına güvenmeme konusunda "Türk" öğrencilerde iki sınıf arasındaki oran farkı daha yüksektir. "Kürt" öğrencilerde devlet kurumlarına güven azlığı daha üniversiteye gelmeden önce belirginleşmişken, "Türk" öğrencilerde üniversite yaşamı ile birlikte belirginlik kazanmaktadır. "Kürt" öğrencilerde devlet kurumlarına güven azlığı "Kürt sorunu" bağlamında Kürt gençlerinin kendilerini dışlanmış hissettikleri algısına sahip olmalarıdır. Bu sonuçlar, "Kürt" öğrencilerin "Türk" öğrencilere göre devlet kurumlarına daha az entegre olduklarını göstermektedir.

5.2.6. Etnik Kimliğin Önemi

Birinci Sınıf'ta görüşülen öğrencilerin %53,7'si mensubu olduğu etnik kimliğin kendisi için "çok önemli" olduğunu söylemiştir. Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde bu oran %30,5'e düşmekte. Birinci Sınıf'ta "önemli değil" ve "hiç önemli değil" seçeneklerinin toplam oranı %22,4 iken, Dördüncü Sınıf'ta bu oran %40,7'e çıkmaktadır.

Cinsiyet açısından, Birinci Sınıf'ta erkek öğrencilerde %55,3, kız öğrencilerde %51,7 ile en yüksek oran "çok önemli" seçeneğidir. Ancak, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde her iki cinsiyette de etnik kimliğin önemine yapılan vurguda azalma (erkek öğrencilerde oran %35,3'e, kız öğrencilerde %24'e düşmüş) görülmektedir.

“Çok önemli” ve “önemli” seçenekleri birlikte ele alındığında, birinci sınıfta erkek öğrencilerde oran %71,1, kız öğrencilerde %75,8’dir. Dördüncü Sınıf’ta oranlar sırasıyla %64,7 ve %44’e düşmüştür. Her iki yıla ait düşen oranlar, “önemli değil” ve “hiç önemli değil” seçeneklerine kaymıştır. Bu soruda da, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde tutum değiştirmişler.

Tablo 8 Mensubu olduğunuz etnik kimlik sizin için ne kadar önemlidir?

Sınıf		Çok önemli	Önemli	Kararsızım	Önemli değil	Hiç önemli değil	Toplam
Birinci Sınıf	Sayı	36	13	3	6	9	67
	%	53,7	19,4	4,5	9,0	13,4	100
Dördüncü Sınıf	Sayı	18	15	2	19	5	59
	%	30,5	25,4	3,4	32,2	8,5	100

Etnik aidiyete göre, Dördüncü Sınıf’ta “Kürt öğrenciler %72,3 ile (Birinci Sınıf’ta bu oran %83,3’tür) “çok önemli” ve “önemli” seçeneklerinde, “Türk” öğrenciler ise %53,9 oranı ile (Birinci Sınıf’ta %38,5 ile “çok önemli” ve “önemli” seçeneklerinde yoğunlaşmışlar) “önemli değil” ve “hiç önemli değil” seçeneklerinde yoğunlaşmıştır. Hem “Türk” hem de “Kürt” öğrencilerde kimliğe yapılan vurguda bir azalma olmuşsa da, “Türk” öğrencilerde bu çok daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. “Son otuz yıldır, Kürt kimliği etrafında oluşan taleplerin bir sonucu olarak, “Kürt” öğrencilerin kimliğe yaptıkları vurguya tepki olarak “Türk” öğrencilerin daha milliyetçi bir tutum içine girecekleri beklenebilirdi. Ancak, tam tersi bir durum söz konusudur.

SONUÇ

Çalışmanın genel gözleme dayanan sonuçlarına göre, tümüne yakınının alt gelir grubuna mensup ailelerden gelen öğrencilerde, Birinci Sınıf’ta hakim siyasal değerlerin bazıları, Dördüncü Sınıf’a gelindiğinde daha güçlü siyasal değerlere dönüşmüşken, bazıları yeni değerlere dönüşmüştür. Buna göre, demokratik yönetime olan inanç, siyasal etkinlik duygusu ve kurumlara olan güvensizlik artmış, siyasal partilere karşı olan tavır özelinde - etnik temele dayanan - hoşgörüsüzlük ve kutuplaşma daha da derinleşmiştir. Bu hoşgörüsüzlük ve kutuplaşma MHP ve BDP/HDP üzerinden gerçekleşmektedir. Bunun yanında, etnik kimliğin önemi konusunda Birinci Sınıf’ta hakim olan inanç, Dördüncü Sınıf’ta önemli ölçüde azalmıştır. Öğrencilerin siyasal partilere olan desteklerinde belirgin bir azalma olmuştur. Genel oy hakkına taraftarlıkta az bir düşüş gözlenmektedir. Bu değerlerin bir kısmı toplumda hakim siyasal değerler iken, bir kısmı eğitim sürecinde öğrenciler tarafından yaratılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışma özelinde, eğitim bir yandan

toplumun siyasal değerlerini bireye aktarmışken, bir yandan da, özgürlükler ve yeni eğilimler yönünde bireyin siyasal değerlerini dönüştürmüştür.

Cinsiyet değişkeni açısından, genel anlamda, hem kız öğrencilerde hem erkek öğrencilerde Birinci Sınıf'ta hakim siyasal değerler, Dördüncü Sınıf'a gelindiğinde daha büyük destek bulmuştur. Birinci Sınıf ile Dördüncü Sınıf'a ait oranlar arasındaki fark, kız öğrencilerde daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Bu demek oluyor ki, kız öğrencilerin siyasal değerleri daha yüksek oranda değişim yaşamıştır. Eğitim ve eğitim ortamının kız öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan bir özgürlük ortamını temsil etmesi, değer yargılarında daha yüksek oranda değişime sebep olduğu düşünülebilir. Dördüncü Sınıf'a geldiğinde kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha güçlü siyasal bilince kavuşmuş olup, daha etkin siyasal değerleri benimsemişlerdir. Farklı zamanlara ait iki çalışmayı karşılaştırmanın ne kadar sağlıklı olduğu bir yana, TESEV'in üniversite gençliğinin siyasal değerleri üzerine 2004 yılında yaptığı araştırmanın sonuçları ile çalışmamızın sonuçları örtüşmektedir⁴³. Dolayısıyla, yapılan bir çok araştırmada kadınların erkeklerle göre daha muhafazakar bir tutum içinde oldukları⁴⁴ yönündeki tespit bu çalışma özelinde doğrulanmamıştır.

Etnik aidiyet açısından Birinci Sınıf'ta kendilerini "Kürt" olarak tanımlayan öğrenciler, "Türk" olarak tanımlayan öğrencilere oranla demokratik sistemi daha çok önemsemekte, siyasete daha çok ilgi göstermekte ve siyasal katılıma daha çok önem atfetmektedirler. Bunun yanında, "Türk" öğrenciler "Kürt" öğrencilere oranla sisteme ve devletin kurumlarına daha çok entegre olmuş görünmektedirler. "Kürt" öğrenciler, etnik kimlik konusunda "Türk" öğrencilere oranla daha yüksek bir hassasiyete sahiptirler.

Birinci Sınıf'tan Dördüncü Sınıf'a geldiğinde "Kürt" öğrencilerin kimliği önemseme tutumlarında kısmi bir azalma (%83,3'ten %72,3'e düşmüştür.) olmuşsa da "Türk" öğrencilerde çok daha büyük bir azalma (Birinci Sınıf'ta %38,5 ile en yüksek oranda "çok önemli" ve "önemli", Dördüncü Sınıf'ta %53,9 ile "önemli değil" ve "hiç önemli değil" seçeneklerinde yoğunlaşmıştır.) gerçekleşmiştir. Etnik kimliğe atfedilen önemin azalmasında, aynı ortamı paylaşan etnik grupların eğitim sürecinde karşılıklı birbirlerini anlamaya çalıştıkları ve bunun sonucunda önyargılarında bir azalmanın olduğu ile açıklanabilir. Eğitim süreci içinde kimliğe

⁴³ Artan vd., a.g.e., s. 10.

⁴⁴ Nermin Abadan, "Ankara Şehir Nüfusunun Siyasi Eğilimlerinden Bazı Örnekler Nisan 1964", *Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, No: 2, Ankara, Haziran 1965, s. 508; Lipset, a.g.e., s. 250; Baykal, a.g.e., s.65.

atfedilen önemin azalması, öğrencilerin etnik kimliklerini önemsemedikleri şeklinde değil, “aşırı milliyetçi” bir tutum içinde olmadıklarını ifade etmek istedikleri şeklinde yorumlanmalıdır.

Öğrencilerin etnik kimliğe atfettikleri önem konusunda daha ılımlı bir tuma yönelmeleri ve siyasal partiler özelinde yaşanan hoşgörüsüzlük çelişiyor gibi gözükse de anlaşılabilir bir durumdur. Öğrenciler, bu tutumları ile kimlikleri anlamaya çalıştıkları, ancak kimliklerin siyasete konu olmasına aynı hoşgörüyü göstermediklerini ifade etmek istedikleri düşünülebilir.

Aynı öğrencilerin Birinci Sınıf ile Dördüncü Sınıf'taki siyasal değerlerini karşılaştırmaya dayanan anket çalışmamızın sonuçlarına göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha muhafazakar kalacakları ve etnik grupların daha milliyetçi bir söyleme yönelecekleri yönündeki varsayımımız çalışmamın sonuçları tarafından desteklenmemiştir. Bunun dışında, ileri sürdüğümüz varsayımlar ile çalışmamın sonuçları büyük ölçüde örtüşmektedir.

Eğitimin üniversite gençliğinin siyasal değerleri üzerindeki etkisini araştırmaya dayanan çalışmamızın sonuçları, üniversite eğitiminin;

Birincisi, genel anlamda üniversite gençliğinin siyasal değerlerini etkilediğini, bu etkilemenin demokratik değerleri desteklemeye yönelik olduğunu,

İkincisi, erkek egemen bir toplumda kadınların kendilerine ait siyasal değerleri yaratmada önemli bir faktör oluşturduğunu,

Üçüncüsü, farklı etnik toplulukların birbirlerini anlamaya yardımcı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, bu çalışmanın hem eğitim kurumlarının eğitim politikalarını hem de siyasi kurumların gençlik ile ilgili politikalarını belirlemede başvurulacak literatüre bir katkı sunduğu düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Abadan, Nermin, “Ankara Şehir Nüfusunun Siyasi Eğilimlerinden Bazı Örnekler Nisan 1964”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, No: 2, Ankara, Haziran 1965, s. 508, ss. 495-516.

Abadan, Nermin, *1965 Seçimlerinin Tahlili*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 202-184, Ankara, 1966.

Almond, Gabriel; Verba, Sidney, *The Civic Culture*, Princeton University, New Jersey, Press, 1963.

Arı, Saffet; Benli, Ferit, “Gençlik Muhalefetine Günümüzdeki Anlamı”, *Birikim*, Sayı: 142-143, İstanbul, Şubat-Mart 2001, ss.124-135.

Artan, İnci Erdem vd., *Üniversite Gençliği Değerleri: Korkular ve Umutlar*, TESEV Yay., İstanbul, 2005.

Baykal, Deniz, *Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 302, Ankara, 1970.

Bilhan, Saffet, *Eğitim Sosyolojisi*, Dil Tarih ve Coğrafya Fak. Yay., Ankara, 1996.

Durgun, Şenol, ”Otoriter Devletin Demokratikleşmesi”, *Yeni Türkiye*, Yıl: 5, Sayı: 29, Ankara, Eylül-Ekim 1999, s.132, ss.130-135.

Duverger, Maurice, *Siyaset Sosyolojisi*, Varlık Yay., İstanbul, 2002.

Erkal, Mustafa, *Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

Esmer, Yılmaz, *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal Ekonomik Değerler*, TESEV Yayınları, İstanbul, 1999.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınları, İstanbul, 1999.

Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, Beta Yay., İstanbul, 1984.

Lipset, Seymour Martin, *Siyasal İnsan*, Teori Yay., Ankara, 1986.

Ozankaya, Özer, *Toplumbilime Giriş*, “S” Yayınları, Ankara, 1982.

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi
Aralık 2014 Cilt 3 Sayı 2 (132-154)

Ozankaya, Özer, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara Üni. SBF Yayınları No: 209-191, Ankara, 1966.

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Risale Yayınları, İstanbul, 1990.

Tan Mine, *Toplumbilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, m.2.; *Resmi Gazete*, 8.10.1983.

Turan, İlter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, Der Yay, İstanbul, 1986.

Yalın, Bahar Eroğlu, *Siyasal Değer*, Derin Yay., İstanbul, 2009.

Yücekök, Ahmet “Toplumsal Üst Yapı Olarak Siyasal Davranış”, *Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi Der.*, Cilt: XXIV, No: 4, Ankara, 1969, ss. 175-199.

THE EUROPEAN DEBT CRISIS AND CHANGING STRATEGY OF CBRT

Zafer Sezgin*

ABSTRACT

Due to the size of implemented stability program against the global crisis, there has been a serious debt problem for especially developed economies. When the economies of the developed countries which have already high debt ratios have again slow down, expectations about debt rollover distorted and borrowing costs increased. Concerns about sustainability of debts have caused to a new crisis expectations. In the summer of 2011, a new economic crisis rhetoric has entered to literature. It has been generally called European Debt Crisis. Because the main economic problem has been the debt. Borrowing costs have risen sharply. For facilitating and cheapening the borrowing, liquidity taps have been opened. This expansionary monetary policies also aim; ensuring the re-functioning of the credit mechanism, supporting economic growth by keeping credit costs low and removing the risks of the financial system. To maintain the economic stability at the global economic crisis environment, a new monetary policy has adopted by Turkish monetary authority. New policy combination consisting of policy interest rate, interest rate corridor and statutory reserves provides elasticity for monetary policy against the crisis. New monetary policy has differed from previous one in some aspects. The aim of monetary policy moves to financial stability from price stability. In crisis environment, current account deficit is getting the major risk of Turkey economy. Avoiding this risk, CBRT has changed the policy of high interest rate - low exchange rate.

Key Words: monetary policy, financial stability, policy interest rate, interest rate corridor, statutory reserves

* Dr. Ziraat Bankası, zsezgin@ziraatbank.com.tr

AVRUPA BORÇ KRİZİ VE TCMB'NİN DEĞİŞEN STRATEJİSİ

ÖZET

Küresel krize karşı uygulanan istikrar programlarının büyüklüğünden dolayı, özellikle gelişmiş ekonomilerde ciddi borç sorunları başgöstermiştir. Halihazırda yüksek borçlanma oranlarına sahip gelişmiş ekonomilerde yavaşlama, borçların yönetilmesiyle ilgili beklentileri bozmuş, borçlanma maliyetlerini yükseltmiştir. Borçlanmanın sürdürülebilirliğine ilişkin kuşklar yeni bir kriz beklentisine neden olmuştur. 2011 yılının yazında, Avrupa Borç Krizi olarak adlandırılan yeni bir kriz söylemi yaygınlaşmıştır. Çünkü temel ekonomik sorun borçtur. Borçlanma maliyetleri hızla artmaktadır. Borçlanmayı ucuzlatmak ve kolaylaştırmak için likidite muslukları açılmıştır. Bu genişletici politikalar ayrıca kredi mekanizmasının yeniden çalışmasını temin etmek, kredi maliyetlerini düşük tutmak suretiyle ekonomik büyümeyi desteklemek ve mali sistem riskini ortadan kaldırmayı da amaçlamaktadır. Küresel kriz ortamında ekonomik istikrarı sürdürmek için Türk parasal otoritesi yeni bir parasal politika benimsemiştir. Yeni politika bileşimi krize karşı para politikasına esneklik sağlayacak politika faiz oranı, faiz koridoru ve kanuni rezerv politikalarından oluşmaktadır. Yeni parasal politika öncekinden bazı yönlerden farklılaşmaktadır. Para politikasının hedefi fiyat istikrarından finansal istikrara kaymıştır. Kriz ortamında cari açık ekonominin en önemli riski olarak ortaya çıkarken bu riskin üstesinden gelinebilmesi için TCMB yüksek faiz düşük kur politikasını değiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: para politikası, finansal istikrar, politika faizi, faiz koridoru, zorunlu karşılıklar

INTRODUCTION

Turkish economy has been affected seriously by the crisis in 2008. But it has eluded very quickly from the crisis. By 2011, discussions on overheating have been made. Even, measures have been taken against overheating such as slowing down the demand and reversing the credit expansion. The government has increased the tax rates, and The CBRT has increased the reserve ratio. Because the measures are not sufficiently effective, on credit growth has been put the ceiling and loan provision has been increased. (The CBRT, 2012a:3) The Central Bank has implemented measures against the exchange rate appreciation. By raising the interest rates, the necessity of encouraging the saving and discouraging the consumption is expressed. By the way the global financial crisis has broke out.

While economy management is to take new cooling measures, The CBRT forecasts have changed. It has foreseen the confusion in the financial markets and the recession in developed countries. Act proactively, it has reduced the policy rate, narrowed the interest rate corridor and declared that provide foreign currency liquidity. (The CBRT, 2012b:2) During this period, state-owned banks have reduced deposit rates. The Treasury borrowing rates is tried to realize in line with interest rate policy of The CBRT. Decline in interest rates aims the increase in exchange rate by reducing capital inflows. Current account balance will be provided with the increase in foreign exchange rate. The route of transmission of the crisis on the Turkish economy will be the current deficit. Therefore, the current account deficit as a priority in this period has been tried to be solved. Crisis proceeds, external financing is getting more difficult and the cost of it will be high. External financing requirement will be a serious crisis dynamics.

In second section, the European debt crisis and monetary - fiscal policy measures against the crisis of European economies are examined. In third section, reasons and requirement of changing monetary policy, fiscal dominance and effectiveness of monetary policy are studied. In fourth section, new monetary policy of Turkey economy is tried to understand. In conclusion section, final opinions are expressed.

1. THE EUROPEAN DEBT CRISIS

There has been a serious debt due to the size of the implemented program. Debt has been risen because of the ultimate costs of the financial crisis, the rate of real growth and the level of interest rates, as well as political decisions about spending and taxes. (Cecchetti, Mohanty and Zampolli, 2010:1) When the economies of the developed countries which have already high debt ratios have again slow down, expectations about debt rollover distorted and borrowing costs increased. (Baldacci and Kumar, 2010:4) Concerns about sustainability of debts have caused to crisis perception. (Candelon and Palm, 2010:81)

In the summer of 2011, a new economic crisis has entered to literature. It has been generally called European Debt Crisis. Because the main economic problem has been the debt. Fears have led to increase in risk premium. (Baldacci and Kumar, 2010:7) A country, with a higher risk of default, faces a higher refinancing cost of public deficits. (Candelon and Palm, 2010:83) Borrowing costs have risen sharply. Economy managements have decided to fight against crisis with financial policies. Aim of the financial policies has been facilitating and cheapening the borrowing. (Watt, 2009:19) For this, access to liquidity has been eased. By opening the liquidity taps, quantitative expansion has been made. Interest rates have reduced for decreasing the cost of money. (Mishkin, 2011:26) This expansionary monetary policies aim; ensuring the re-functioning of the credit mechanism, supporting economic growth by keeping credit costs low and removing the risks of the financial system. In the absence of sterilization after a suitable time, there is a risk of inflation arising from quantitative expansion. (Aizenman and Glick, 2009:788)

Unlike the monetary policy, it is not easy to use fiscal policy in the EU. (Lane, 2012:49) The most important reason of this difficulty is The Principle of Subsidiarity. There is only one authority in monetary policy: European Central Bank. (Arestis, McCauley and Sawyer, 1999:32) Single headed monetary policy is applied easily and quickly. But there are lots of authority in fiscal policy. (Inman and Rubinfeld, 1998:13) Each country is a independent fiscal authority. (Wyplosz, 2002:13) Namely, fiscal policy is multi headed. Therefore, it cannot be applied as easily and quickly as monetary policy. (Brunila, 2002:11) Because of these rea-

sons, at the beginning of the crisis, only monetary policy has been used. (Hodson and Quaglia, 2009:940)

Primary surplus is used as an anchor when there are high debt stock, high cost of borrowing and strong doubts on the refinancing of debt. (Karakurt and Akdemir, 2010:246-247) It is also used by IMF as a performance criterion. (Ceylan, 2010:392) Primary surplus is also one of the methods developed to targeting and analytical measuring the annual performance of public institutions. (Cansız, 2006:69) Primary surplus is from the remaining budget revenues after primary expenditure.(Tanner and Ramos, 2002:3) Debt stock is increased in economies continuously giving primary deficit.(İnan, 2003:19) The primary surplus is important in two respects. The first important point is guarantee to the creditors. Under heavy debt burden, only tight fiscal policies and the primary surplus can ensure the debt sustainability.(Gürdal, 2008:422) The second point is relieve of the pressure on borrowing. (Heinemann and Winschel, 2001:3) Creating additional resources to pay interest may lower the borrowing requirement as well as real interest rates.(Özmen and Yalçın, 2007:8)

Before global crisis, there has been primary surplus nearly in all countries. In 2008, worsening has started. In the most severe crisis year, all countries has given primary deficit. In 2010, primary deficit has slightly decreased. In some European countries, the budget deficit has reached very high levels. In two years, primary deficit has realized 15,6% in Greece, 16,8% in Spain, and 16,9% in the UK. In 2011 and 2012, the trend of government deficit has continued. Source of the doubts about sustainability of debts is this. Without common improvement in primary balance, the possibility of deepening in the European Debt Crisis has more and more increased.

Table 1: Government Balance (% of GDP)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU	1,8	0,4	-4,3	-3,9	-1,5	-4,2	-3,2
Euro Zone	2,3	0,9	-3,5	-3,4	-1,3	-3,6	-2,9
Germany	3	2,7	-0,5	-1,8	1,7	0,1	0,1
Greece	-2	-4,8	-10,6	-5	-2,2	-8,6	-12,2
Spain	3,5	-2,9	-9,4	-7,4	-6,9	-10,3	-6,8
France	0	-0,4	-5,1	-4,6	-2,6	-4,9	-4,1
Italy	3,4	2,5	-0,8	-0,1	0,9	-3	-2,8
Portugal	-0,2	-0,6	-7,3	-6,8	-0,4	-5,5	-4,9
England	-0,5	-2,7	-9,5	-7,4	-4,6	-8,3	-5,8

Source:Eurostat

As a result of public deficit, public debt stock has increased rapidly. In 3 years, total debt stock of EU 27 has grown €1,7 trillion. Almost all of the deficit has stem from three important counties: Germany, France and especially England. The most remarkable increase has realized in England. Debt stock of England has grown over €600 billion. France and Germany are also prominent countries. Both of them have realized nearly €400 billion increase in 3 years. Debt ratio of EU has risen from 59% in the end of 2007 to 85,4% in the end of 2013. Increase is nearly 50%. In Euro Zone, public debt stock reaches 90% of total GDP. Deterioration in France, Spain, Portugal and England is dramatical.

Table 2: Gros Public Debt (Billion Euro) (% of GDP)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU								59	63	75	80	80,8	83,5	85,4
Euro Zone								66	70	80	85	85,8	89	91
Germany	1593	1660	1778	2067	2096	2174	2159	65	67	74	83	78	79	77
Greece	240	265	301	330	356	305	319	107	113	129	145	171	157	175
Spain	384	440	569	649	744	891	966	36	40	54	61	69	84	92
France	1249	1354	1527	1628	1749	1866	1949	64	68	79	82	85	89	92
Italy	1606	1671	1770	1851	1908	1990	2070	103	106	116	118	116	122	128
Portugal	120	128	147	173	196	212	219	68	72	83	93	111	125	128
England	880	822	1099	1384	1585	1741	1793	44	55	70	80	82	86	87

Source:Eurostat

Recession risk and weak growth, continuing budget deficits, height of the borrowing requirement and increase in debt stocks have led to doubts about debt sustainability. Borrowing costs are increasing in all Euro Zone countries. (Table 3) CDS Premiums of EU countries have risen sharply. The sturdiest economy of EU is Germany and CDS premium of Germany has tripled in two years. Short term interest rates have risen nearly 50% in general. Considering the size of the debt stock, the burden on the budgets can be better understood.

Table 3: Borrowing Costs

	CDS Premium		Short Term Interest Rates	
	2009-9	2011-9	2009-9	2011-7
Germany	91	271	2,43	3,13
France	81	284	1,84	2,94
Italy	58	472	2,28	3,32
Spain	152	823	2,66	3,68
Portugal	87	1.066	4,36	6,14
Ireland	631	514	2,82	3,81
Greece	144	2.246	3,62	5,91

Source: ECB

Economic growth cannot be possible. Growth can prevent the rise of debt ratio, build capacity for debt payment, eliminate the need of new debt. (Padoan, 2009:12) Public sector demand cannot be risen because of budget deficit. Economies cannot carry out growth and it is the most important reason of the crisis. The current situation requires some measures. First of all, the expansionary applications are observed in monetary policy. (Fahr, et al, 2010:27) The FED and the ECB continue to provide emission. FED keeps interest rates historically low levels and the ECB decreases the level of interest rate. (Development Ministry of TR, 2011:70) The European Central Bank operates an uncontrolled quantitative easing policy. (Table 6) In less than two years, ECB has expanded monetary base from €1,9 trillion to €2,8 trillion and central bank assets from €2,5 trillion to €3,5 trillion. (International Financial Statistics) At the end of 2011 and the beginning of 2012, with two separate tender, ECB has provided credit to European banks more than €1 trillion. Uncontrolled monetary expansion combined with the deepening recession can be a powerful push to the stagflation.

Thus, low-cost and abundant liquidity is offered to the market. Here is expected to: preventing the banks liquidity problems, providing the borrowing capacity for troubled countries, and providing competitive advantage in international trade by depreciating the exchange rates. Quantitative easing implemented by the developed countries to the crisis has led to inevitable appreciation of the developing countries' currencies. Developing countries are trying to hinder the local currencies appreciation process. This process negatively affects the current account balance, exports and imports. It can be said that low density currency war has begun.

The main objective of fiscal policy has become to ensure fiscal discipline. Better enforcement of fiscal discipline will likely have two key components: Stricter enforcement of current rules, and more fiscal coordination. (Darvas, 2010:13) The primary surplus will be created and it will be used to debt paying. However, the measures to be implemented to create a primary surplus is likely to deepen the economic recession. But, an economic theory called expansionary fiscal contraction hypothesis says different thing: Declining public expenditure could cause an economic boom by improving market confidence and expectations. (Barry and Devereux, 1995:249) Fiscal discipline can change the consumer behavior by increasing consumer confidence. (Erdoğan, 2007:118) A fall in expected inflation stimulates consumption and reduces interest rates, a fall in real interest rates raises wealth and consumption, a fall in the long-term real rate of interest stimulates investment and substitution of private for public consumption is an additional direct channel between fiscal policy and private expenditure. (Giavazzi and Pagano, 1990) The most important weakness of fiscal policy is different public finances of each country. (Calmfors, 2010:9) There is a single authority in monetary policy, but there are fiscal policy authorities as much as country number. (Uhlig, 2002:2)

For European financial system, it is discussed to be taken serious measures. The priority is the relief of the banks with risky bonds. For this purpose, in collaboration with the EU and IMF, EFSF (European Financial Stability Facility) fund was established. EFSF aims at working with a source of €800 billion. (EFSF, 2011:1) Some economists assert that troubled countries should quit from monetary union and they should devaluate the local currencies. (Hellwig, 2011:8) Exit from crisis will be easier and quicker. Local currency depreciation will support econo-

mic growth by providing a competitive advantage. When converted in local currency, debts will decrease seriously in real terms. European banking system holding high amounts of bonds may face systematic collapse. Some banks have as large PIIGS bond stock as that there will be no equity after this bond stock. For example, Dexia's PIIGS bond stock is 130% of its equity. (economist.com, 2011)

2. CHANGES IN MONETARY POLICY

The CBRT has done a paradigm shift in the Turkey economy for lowering effect of the relapsing global crisis. Before the emergence of the global financial crisis, some monetary policy measures has been taken against the current deficit. However, with deepening the crisis in Europe, a more radical approach requirement has emerged. This new approach has shown itself as a new monetary policy. When examining change in monetary policy, firstly reasons and necessity of the change are analyzed then fiscal dominance is observed in Turkey economy as a limit of the monetary policy effectiveness.

2.1. Reasons and Requirement of Policy Change

Turkey is a developing country with increasing population. It needs investment and new employments. There is no opportunity to the investment be financed fully by domestic savings. Economy management has chosen to use foreign savings to increase investment and employment. (Rodrik, 2009:15) Application of a high interest rate policy makes the foreign capital inflows increase. Thus, the necessary capital to invest can be obtained.

Turkey economy has current account deficit as a result of the savings gap. Exchange rate plays a key role. Keeping capital inflows high, high interest rate makes the exchange rate stand low. Capital inflows over the current account deficit is crucial. If capital inflows are not sufficient to cover the current account deficit, exchange rate begins to rise and perturbs the equilibrium. In this case, interest rates will need to increase sufficiently. Exchange rate may remain lower with sufficiently high interest rate. Investments that would increase employment and growth will be financed by foreign savings. Exchange rate is closely related to the level of the price. Overvalued TL has allowed oppression over the inflation. Exchange rate

pass-through is high in the Turkey economy. (Choudri and Hakura, 2001:5) An upward movement in the exchange rate is a serious risk for price stability.

Before the relapse of the global financial crisis, to ensure the continuity of the economic paradigm outlined above, The CBRT keeps interest rates high and ensures the exchange rate be low. (Akıncı et al, 2005:5) As the level of the current account deficit becomes the most important risk of the economy, taking the precautions has become necessary. Continuation of the high interest-low exchange rate policy may be possible only by continuously increasing the interest rates. Sustainability of this policy is debatable. (Kalyoncu, 2006:1) CB is able to provide continuity of the policy by raising the policy interest rates each time. The current account deficit and the private sector external debt arising from the current account deficit are an important points of fragility in the economy. To the estimation of Cline and Williamson (2011:14) overvaluation of TL from February 2008 to April 2011 has reached 40%. This significant increase in currency can cause extensive damage to private sector. Import-dependent production caused by the policy of overvalued TL is the major cause of the current account deficit and high external debt of the private sector. Increasingly ingravescens crisis in Europe, the most important export market of Turkey, leads to a significant shrinkage of foreign demand. In order to avoid a crisis arising from the current account deficit, firstly the need of changing monetary policy that caused to the current account deficit has emerged.

Probably the most important reason for the change in monetary policy is Euro Crisis of which Turkish economy began to feel the effects. Continuation of the policy of high interest rates and low exchange rates does not seem to possible in the crisis environment. Considering the impossibility of keeping exchange rates low, The CBRT have chosen not to increase interest rates in order to avoid unnecessary interest costs exposure of economy. Even a symbolic interest rate cut has been made. (SPO, 2011:102) Thus, it has signaled to the markets awaiting increase in the interest rates. The stability of the economy not the price stability has been highlighted by CB.

It can be said that there is no place for the inflation targeting in new design of CBRT. The CBRT refers to this change as follows: in order to keep the macro-financial risks under control, The Central Bank has established the new

monetary policy strategy by developing the inflation targeting regime in the last year. (CBRT, 2012a:2) It can be explained in three aspects. The interest rate instrument is used to provide convergence to the target in inflation targeting strategy. If the target is price stability, monetary policy will not be able to use for any purpose other. In the event of putting economic stability as the aim of monetary policy, the abandonment of inflation targeting is mandatory. Second, the increase in exchange rate will cause an increase in inflation. The price pass-through of exchange rates is known to be high in the Turkish economy. Third, the increase in inflation will be limited due to the recession in world economies. Declines in the prices of energy and raw materials has limited the impact of the increase in foreign exchange rates. For this reason, the implementation of a policy towards exclusively inflation is unnecessary.

CB thereby has given up de facto from inflation-targeting policy. This change in the policy has been criticized severely by the some economists. The Central Bank is working to ensure economic stability instead of price stability.(CBRT, 2012c:2) The Bank determines the policy mix to retain minimum level of effect of the global economic crisis and it is throwing the purpose of price stability into the background. In fact, there are doubts in the economics literature regarding inflation targeting. Some economists express inflation targeting policy passes on unjustified resource to the capital sector by keeping interest rates unnecessarily higher. When there are more important issues, it diverts the economy by creating an artificial agenda.

2.2. Fiscal Dominance and Effectiveness of Monetary Policy

The public financial structure problems that caused the crisis in developed countries don't exist in developing countries. The Turkish economy doesn't live the issue of public financial structure, either. Economy has been caught the global financial crisis with a robust public finances. Indebtedness is low and the budget balance is stable, trend is positive. The budget is in surplus. (SPO, 2011:108) Due to the high import and high growth, tax revenues remain high. Due to restructured social security and tax receivables, budget revenues has increased by a substantial number. Interest expenditures has decreased. Despite the increase in non-interest expenses, increase in total budget expenditures has been limited. As

the first nine months the primary surplus amounted to TL 34 billion. (SPO, 2011:108) By the end of the year 2011 it has been estimated that budget deficit won't exceed 1% of GDP.(IMF, 2011:4) During this period, borrowing is under the redemption. The EU defined gross debt is at the level of 42,2%. (Undersecretariat of Treasury, 2011a:4)

Through fiscal discipline and efficient management of the public debt;

- EU definition of gross public debt burden has drawn far below the EU-27 average,
- Net Public Sector Debt Stock is significantly reduced as a share of national income,
- Interest expenses has been reduced as a share of tax income,
- The maturity and currency composition of the debt have been significantly improved. (Undersecretariat of Treasury, 2011b:3)

Through fiscal discipline, fiscal dominance has not appeared at the beginning of the crisis. Thereby effectiveness of monetary policy has not decreased. Unlike developed economies, the Turkish economy has a margin to implement expansionary fiscal policy. Because of the strong demand, high investment and growth ratio, there is no need to implement an expansionary fiscal policy. On the contrary, the fiscal policy needs to tighten because of live internal demand. At the very beginning of the global crisis, the main economic issue of the Turkish economy has been foreign trade deficit. Due to the risk of disrupting the expectations by the global financial crisis, the economy management has refrained from implementing contractionary fiscal policy.

3. NEW MONETARY POLICY

CBRT has started to implement new policy mix consist of policy rate, interest rate corridor and reserves. (CBRT, 2012a:2) CBRT has adopted the diversity of instruments. The reason of this instrument diversity is the objective diversity. (CBRT, 2012a:2) These objectives are price stability and macro financial stability elements. (CBRT, 2012a:2) Thus the first feature of the monetary policy is emerged: price stability-oriented monetary policy disappears. Instead, composed a new

framework aims at controlling the destabilizing macroeconomic factors and risks to the economy in general. Global turmoil and current deficit problem have been seen as destabilizing macroeconomic factors by CBRT.

The first component of the new monetary policy is policy rate. The most important problem of the Turkish economy is current deficit. Interest rates has been kept high for many years. Continuation of this policy for many years has deterred the production of domestic intermediate goods. So, the current deficit has become structural. Desire of permanently low interest rates has become an approach for tackling the structural current account deficit. Through the high interest rates, inflation has been kept under oppression and foreign capital inflow for financing development has been provided. Remedy of the current account deficit issue is directly related to the exchange rate value. Low interest rates eliminate the chronically valuable native currency. In this case, inflation inevitably deviates. Namely, transition from price stability to financial stability.

The second and the most important component of the new monetary policy is interest rate corridor. A new approach to monetary policy contains a serious deviation from previous policies on the interest subject. The previous paradigm of monetary policy has been the high interest rate and low exchange rate. After, this paradigm has changed. The next paradigm has been the low interest rate and high exchange rate. In the last monetary policy, interest rate is flexible. Interest rates corridor application provides flexibility for interest rate policy. Interest rate corridor is defined as the difference between borrowing and lending rates. Monetary authority can intervene to market interest rates without changing the policy rate via interest rate corridor. The global crisis environment, it needs to take measures according to the direction of fluctuation against short-term fluctuations. The interest rate corridor gives opportunity to the Central Bank intervention according to the direction of the market volatility. Interest rate corridor, through the level of capital flows and exchange rates, is working to resolve destabilizing effects of inflation and current account deficit. There is no commitment on exchange rate or any foresight about the level of exchange rate. But, central bank is trying to provide exchange rate movement within a limited band. This band should not nourish inflation or current deficit. The interest rate corridor is used to keep the exchange rate on the desirable level. When capital inflows, native currency appreciates. It is tried

to eliminate the effect of creating current account deficit of overvalued native currency. If there is capital outflow, native currency depreciates. The interest rate corridor is used to prevent the exchange rate from falling below a desirable level. It is tried to eliminate the inflationist effect of depreciated native currency.

4. CONCLUSION

Problems arising from the uncontrolled financial market have led to a global crisis started in developed economies in 2008. To overcome this crisis, advanced economies have pursued expansionary monetary and fiscal policies. These policies have caused to a strong return of crisis after a short period of time. There is a tolerance limit of monetary and fiscal policy in first crisis but in second crisis there is no tolerance limit. In the first crisis, abundant amount of money is printed. So that economies moving towards liquidity trap. Central bank balance sheets have grown extremely. Now you should have done sterilization, no margin of quantitative easing, especially ECB continues to print money in an uncontrolled manner. In the first crisis, fiscal policy is used extremely, too. Return of the crisis has realized via borrowing.

Economy managements could not get quick decision and implementation is late. This situation has caused to quickly deepening of the crisis. The United States has been late to take measures due to the contestations between the executive and the legislature, so the crisis has deepened. Europe is of a fragmented structure that taking and implementing the decision is nearly impossible. The benefit of each country necessitates a different approach.

Measures against to 2011 crisis can be grouped under three headings: expansionary monetary policy and contractionary fiscal policy measures, establish a fund to share the risks of the financial sector. Trying to supply cheap and plentiful liquidity. It is intended to re-functioning of banking mechanism. It may stimulate the demand, too. Fiscal policy is intended to reduce the borrowing requirement by ensuring fiscal discipline. Policy of the cheap money is the major risk of this policy mix. Because of shrinking economies, it can cause to inflation even to stagflation. In this case, the welfare loss of the middle classes may lead to the political consequences. It can be said that the 2008 crisis has induced a Arab Spring

process by hitting the middle classes of North Africa. This time, initiate a similar process in the European middle class.

Contractionary fiscal policy measures must be very severe. Magnitude of the problem has compelled to the severe measures. Severe measures may exacerbate the contraction in the economy. Weaker demand and shrinking economies may further disrupt the budget balance. In this case ratios of the borrowing further deteriorate. Another risk is the increase in the cost of borrowing. Budget Balances are severely affected. Debt rollover gets difficult. Concerns regarding the will of decision-making and implementation have been raised. But the democratic mechanisms obstruct the process. The third measure relates to risk of the banks carrying the government bonds. This risk can cause the collapse of the European financial system. The fund aims to reduce this risk of the banking system.

Before outbreak of European Crisis, the most important issue of Turkish economy is foreign trade deficit. Inflation targeting policy has been implemented at the time. To reach the inflation target, exchange rate is under pressure. Overvalued native currency causes to foreign trade disadvantages. Before European crisis, Turkish monetary authority has varied. It has been observed marks of a paradigm change in monetary policy. The previous paradigm of monetary policy has been the high interest rate and low exchange rate. After, this paradigm has changed. The next paradigm has been the low interest rate and high exchange rate. For reducing the current account deficit, a small amount of exchange rate depreciation has been adopted. The reason of the overvalued TL is high interest rates. The decline in interest rates provides depreciation of the exchange rate. So, foreign trade deficit can be reduced. CBRT has begun to reduce policy rates. In addition, it has begun to buy foreign currency. The aim has been high exchange rates. The new monetary management has thought that a few points of inflation is not important than dangerous rise in the current account deficit. So, the main target of monetary policy has evolved from price stability to financial stability.

Has begun to implement this policy, the crisis broke out. Fluctuations in European economies have forced the Turkish monetary authority to take necessary measures. Priority of the monetary policy is given to remove the effects of the global financial crisis. Instruments ensuring the flexibility to monetary policy have

been used. The global crisis environment, it needs to take measures according to the direction of fluctuation against short-term fluctuations. The policy of low interest rate and high rate of exchange has been changed. The life of the policy has been short. The new policy is flexibility. The main target of monetary policy has again evolved from financial stability to economic stability.

REFERENCES

Aizenman, Joshua and Reuven Glick (2009), "Sterilization, Monetary Policy, and Global Financial Integration", *Review of International Economics*, Vol. 17, Nu. 4, pp.777–801

Akıncı, Ozge, et al (2005), "Causes and Effectiveness of Foreign Exchange Interventions for the Turkish Economy." *Central Bank of the Republic of Turkey Research Department Working Paper*, Nu. 5

Arestis, Philip, Kevin McCauley and Malcolm C. Sawyer (1999), "From Common Market to EMU: A Historical Perspective of European Economic and Monetary Integration", *The Jerome Levy Economics Institute Working Paper*, No. 263

Baldacci, Emanuele and Manmohan Kumar (2010), "Fiscal Deficits, Public Debt, and Sovereign Bond Yields", *IMF Working Papers*, No. 10/184, pp. 1-28

Barry, Frank and Michael B. Devereux (1995), "The 'Expansionary Fiscal Contraction' Hypothesis: A Neo-Keynesian Analysis", *Oxford Economic Papers New Series*, Vol. 47, No. 2, pp. 249-264

Brunila, Anne (2002), "Fiscal Policy: Coordination, Discipline and Stabilisation", *Bank of Finland Working Paper*, No. 7/2002

Calmfors, Lars (2010), "Fiscal Policy Coordination in Europe", Institute for International Economic Studies, *Stockholm University Seminar Paper*, No. 765

Candelon, Bertrand and Franz C. Palm (2010), "Banking and Debt Crises In Europe: The Dangerous Liaisons?", *De Economist*, No. 158, pp.81-99

Cansız, Harun (2006), "Türkiye'de Devlet Bütçelerinin Değişen Hedefi: Faiz Dışı Fazla Kavramı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol. 8, Nu. 1, pp.67-87

Cecchetti, Stephen G., Madhusudan S. Mohanty and Fabrizio Zampolli (2010), "The Future of Public Debt: Prospects and Implications", *BIS Working Paper*, No. 300

Ceylan, Reşat (2010), "Türkiye'de Mali Sürdürülebilirlik Göstergeleri İstikrarlı mı?", *Maliye Dergisi*, No. 158, Ocak-Haziran, pp.388-397

Choudhri, Ehsan and Dalia Hakura (2001), "Exchange Rate Pass-Through to Domestic Prices: Does The İnflationary Environment Matter?." *IMF Working Paper*, WP/01/194

Cline, William R. and John Williamson (2011), Estimates of Fundamental Equilibrium Exchange Rates, *Peterson Institute for International Economics Policy Briefs*, No PB11-5, May

Darvas, Zsolt (2010), "Fiscal Federalism in Crisis: Lessons for Europe from the US", *Corvinus University of Budapest Working Paper*, No 2010/2

Development Ministry of TR (2011), Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler, 11.11.2011

Economist (2011), "Financial Contagion Fear of Fear Itself: Is This Europe's Lehman Moment?", <http://www.economist.com> (16.11.2011)

Erdoğan, Levent (2007), "Genişletici Mali Daralma Hipotezi: Türkiye Uygulaması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 7, Nu. 2, pp.117-132

European Central Bank (2011), *Monthly Bulletin*, November 2011

European Financial Stability Facility (EFSF) (2011),
http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf (14.11.2011)

Eurostat, (2014), Government Statistics,
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/> (12.11.2014)

Fahr, Stephan, et al (2010), "Lessons for Monetary Policy Strategies from the Recent Past", *Chapters*, pp.26-66

Giavazzi, Francesco and Marco Pagano (1990), "Can Severe Fiscal Contractions Be Expansionary? Tales of Two Small European Countries", *NBER Macroeconomics Annual*, Vol. 5, pp. 75 - 122

Gürdal, Temel (2008). "Türkiye’de Faiz Dışı Fazla ve Borçların Sürdürülebilirliği (1975-2007 Dönemi)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol.10, Nu.2, pp.417-442

Heinemann, Friedrich and Viktor Winschel (2001), "Public Deficits and Borrowing Costs: The Missing Half of Market Discipline", *ZEW Discussion Paper*, No.01-16

Hellwig, Martin (2011), "Quo vadis, Euroland? European Monetary Union between Crisis and Reform", Preprints of the Max Planck Institute for Research on Collective Goods

Hodson, Dermot and Lucia Quaglia (2009), "European Perspectives on The Global Financial Crisis: Introduction", *JCMS: Journal of Common Market Studies*, No. 47.5, pp.939-953

IMF (2011), *Fiscal Monitor*, September 2011

Inman, Robert P. and Daniel L. Rubinfeld (1998), "Subsidiarity and the European Union", National Bureau of Economic Research, No. w6556

International Financial Statistics(IFS) (2011),
<http://www.principalglobalindicators.org/default.aspx> (13.11.2011)

İnan, Emre Alpan (2003), “Kamu Borç Stokunun Sürdürülebilirliği ve Türkiye”, *Bankacılar Dergisi*, Nu. 46

Kalyoncu, Hüseyin (2006), Sustainability of Current Account for Turkey: Intertemporal Solvency Approach, *MPRA Paper*, No. 1220

Karakurt, Birol and Tekin Akdemir. “Kurallı Maliye Politikası: Türkiye’de Kurallı Maliye Politikası Örnekleri”, *Maliye Dergisi*, Nu. 158, Ocak-Haziran 2010, pp.246-247

Lane, Philip R. “The European Sovereign Debt Crisis”, *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 26, No. 3, Summer 2012, pp. 49-67

Mishkin, Frederic S. “Monetary Policy Strategy: Lessons From The Crisis”, *NBER Working Paper*, No. 16755, 2011

OECD (2011), Main Economic Indicators,
<http://www.principalglobalindicators.org/default.aspx> (13.11.2011)

Özmen, Erdal and Cihan Yalçın (2007), “Küresel Finansal Riskler Karşısında Türkiye’de Reel Sektör Finansal Yapısı ve Borç Dolarizasyonu”, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Çalışma Tebliği*

Padoan, Pier Carlo (2009), “Fiscal Policy in the Crisis: Impact, Sustainability, and Long-Term Implications”, *ADBI Working Paper Series*, No. 178

Rodrik, Dani (2009), The Turkish Economy After The Crisis, *Turkish Economic Association Discussion Paper*, 2009/9

Tanner, Evan and Alberto M. Ramos (2002), “Fiscal Sustainability and Monetary versus Fiscal Dominance: Evidence from Brazil, 1991-2000”, *IMF Working Paper*, WP/02/5

The Central Bank of the Republic of Turkey (2012a), 2012 Yılında Para ve Kur Politikası

The Central Bank of the Republic of Turkey, (2012b) *Enflasyon Raporu 2012/1*

The Central Bank of the Republic of Turkey. (2012c) 31 Ocak 2012 tarihli TCMB Kanununun 42. Maddesi Uyarınca Hükümete Gönderilen Açık Mektup

Uhlig, Harald (2002), “One Money, but Many Fiscal Policies in Europe: What are the Consequences?”, *European Commission Workshop on the Interactions Between Fiscal and Monetary Policies in EMU*

Undersecretariat of Treasury (2011a), “Türkiye Ekonomisi”, October 2011

Undersecretariat of Treasury (2011b), “Borç Göstergeleri”, October 2011

Watt, Andrew (2009), “A Quantum of Solace? An Assessment of Fiscal Stimulus Packages by EU Member States in Response to the Economic Crisis”, *European Trade Union Institute Working Paper*, No. 2009.05

Wyplosz, Charles (2002), “Fiscal Discipline in EMU: Rules or Institutions?”, Group of Economic Analysis of the European Commission, Paper Prepared for the April 16, 2002 Meeting